TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ ir PRAKTIKOS
LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

№ 9

Sausis — Birželis

1926

Turinys.

1. Tarptautinė teisė ir mažosios valstybės. — *Dr. G. Rutenbergas.* . . . . 1 pusl.
2. Tarptautinė privatinė teisė Lietuvoje.—*O. Finkelšteinas* 7 „
3. Austrijos konstitucijos teismas. — *A. Tamošaitis* 23 „
4. Lietuvos Teisininkai ir Lietuvos visuomenės teisinė sąmonė. — *P. Leonas* . . . . . 33 „
5. IX-is Tarptautinis Penitenciarinis Kongresas Londone 1925 m. — *Z.B.* . . . . . . 38 „
6. Šis-tas iš užsienio juridinės literatūros. *J. Robinzonas* 43 „
7. IV-jo Lietuvos teisininkų suvažiavimo protokolas 46 „
8. Del vieno įstatymo aiškinimo. — *M. Römeris*. 60 „
9. Bylų eiga Lietuvos teismuose 1921—1925 m. — *A. Kriščiukaitis* . . . . . . 69 „
10. Bibliografija. — *Al. M.* . . . . . 71 „
11. Iš Teisininkų Draugijos 1925 m. apyskaitos . 73 „
12. Konkursui laiko pailginimas . . . . . 74 „
13. Vyr. Tribunolo praktika. — *A. Kr.* . . 75 „

Oficialinis skyrius:

I. Nauji įstatymai . . . . 86 „
II. Teisingumo Ministerio įsakymai . . . 93 „

Priedas:

Baudžiamojo Proceso įstatymas (projekto tęsinys: 458—658 str.).

TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 9 | Sausis — Birželis | 1926

Tarptautinė teisė ir mažosios valstybės*).

I.

Tą problemą, kuri yra be galo aktuali mažosioms valstybėms ne tik teorijoj, bet ir praktikoj, norėčiau panagrinėti labai trumpai, kiek tatai galima padaryti „Teisės" skiltyse.

Minėtoji problema pasidarė ypač aktuali po Didžiojo Karo, kai mažosioms tautoms teko vaidinti nepaprastas vaidmuo tarptautinės teisės gyvenime.

Pasirodė, kad senosios tarptautinės teisės teorijos iš tikrųjų pasenėjo, todel naujoms valstybėms besikuriant, tos teorijos turėtų būti peržiūrėtos, panaujintos arba visai atmestos.

---

*) **Šaltiniai ir literatūra.**

1) **Burckhardt W.** Unvollkommenheiten des Völkerrechts. Bern 1923.
2) **Duguit Léon.** Traité droit constitutionel. Paris 1921.
3) **Hatscheck Y.** Völkerrecht als System bedeutsamer Staatsakte. Leipzig 1923.
4) **Kelsen Hans.** I. Das Problem der Souverenität und die Theorie des Völkerrechts. Tübingen 1920. II. Staat und Völkerrecht (Zeitschrift für öffentliches Recht V Bd. N. 3—4).
5) **Krabbe.** Die moderne Staatsidee 1919.
6) **Lorimer M.** La doctrine de la reconaissance fondement du droit international (Revue de droit international T. XVI psl. 333—359). 1884.
7) **Nelson.** Rechtswissenschaft ohne Recht 1917.
8) **Salviolli.** Rivista de dritto internationale XIV 1921—22 Série III psl. 20—24.
9) **Sander.** Staat und Recht. Leipzig—Wien 1922.
10) **Triepel.** Völkerrecht und Landesrecht. Leipzig 1899.
11) **Verdross.** Die Einheit des rechtlichen Weltbildes auf Grundlage der Völkerrechtsverfassung. Tübingen 1932.
12) **Wenzel.** Juristische Grundprobleme.
13) **Zitelmann.** Die Unvolkommenheiten des Völkerrechts. München uud Leipzig 1919.
14) Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie (herausgegeben von K. Strupp). Berlin 1924—25.

Kodel tat pasirodė reikalinga?

Viena, kad tarptautinės teisės supratimas nebuvo aiškus senose teorijose, antra, kad tas arba kitas tarptautinės teisės supratimas yra be galo svarbus, svarstant mažųjų valstybių kūrimosi ir pripažinimo klausimus.

Mat, mažosioms valstybėms būtų labai kenksminga, jeigu tarptautiniame gyvenime teisės vietoje viešpatautų jėga, kaip teisingai išreiškė *Spinoza*, sakydamas: „unusquique tantum juris habet, quantum potentia valet" ir „unusquique jus ejus potentia definitur".

II.

Pirmiausia prieiname kardinalų klausimą: kas yra toji tarptautinė teisė? Ar tai yra teisė, turinti pirmenybę prieš atskiras valstybes, arba, kaip iki šiol visa eilė mokslininkų tebetvirtina, esanti tik *išorinė valstybinė teisė*, t. y. kompleksas teisės normų, kurių veikimas tarptautinės teisės gyvenime pareina nuo atskiros valstybės teisinės valios?[1])

Taip griežtai ir aiškiai pastatė tą klausimą žinomas austrų teisės mokslininkas *Kelsen*[2]), kuris taip išreiškė savo mintį: *kalbama del pasirinkimo tarp dviejų pirmenybių, būtent, tarp 1) valstybinės teisės pirmenybės ir 2) tarptautinės teisės pirmenybės.*

Kiek kitaip aiškina tą klausimą *Kelsen'o* mokinys *Verdross*[3]); jis ne taip griežtai statė klausimą del pirmenybės, nes jisai ne visoms tarptautinės teisės normoms pripažįsta pirmenybę prieš atskirų valstybių teisę. *Verdross*, vadinasi, skirsto tarptautinės teisės normas į dvi dalis: I) tarptautinės teisės konstituciją (Völkerrechtsverfassung), kurią jisai supranta kaipo teises normas, paremtas valstybės sutarčių (apskritai) ir teisės papročių (Gewohnheitsrecht) praktika iš vienos pusės ir vadinamuoju *tarptautiniu teisingumu* (internationale Gerechtigkeit)—iš kitos pusės; tai yra, anot *Verdross*, tie 3 tarptautinės teisės normų šaltinaii, kurie visiškai nepriklauso valstybinės teisės sankcijos; II) visas kitas tarptautinės teisės normas, kuriamas praktikoj ir pareinančias nuo valstybinės teisės.

Bet, nežiūrint tos jo pažiūros, iš esmės ir *Verdross* pripažįsta, kad aukštesnės už atskiras valstybių konstitucijas esančios tam tikros teisės normos, kurių veikimas visiškai nepareinąs nuo atskiros valstybės teisinės valios.

Taigi, aiškindami klausimą del pirmenybės (primato), anot *Kelseno*, mes prieisime šią dilemą:

---

[1]) Plg. *Wenzel.* Juristische Grundprobleme.

[2]) *Kelsen.* Staat und Völkerrecht (Zeitschrift für öffentliches Recht V Bd, n. 3—4) psl. 218—220.

[3]) *Verdross.* Die Einheit des rechtlichen Weltbildes auf Grundlage der Völkerrechtsverfassung, Tübingen 1923 psl. 134.

I. *Jeigu mes išeiname iš absoliutaus suverenumo* supratimo, t.y., jeigu suverenumas mūsų būsiąs suprantamas, kaipo neaprėžta ir neaprėžiama atskiros valstybės valdžia (unbeschränkte und unbeschränkbare Macht), t.y., jeigu mes suprasime atskiros valstybės teisės valią (Rechtswille) kaipo vyriausiąją valią, kuri vadovauja, sprendžiant visus tarptautinės teisės gyvenimo klausimus, tai konsekvenčiu būdu *mes prieisime valstybinės teisės pirmenybę ir tuo pačiu tarptautinės teisės neigimą.*

II. Atvirkščiai, *jeigu mes išeisim iš komplekso tarptautinės teisės normų*, kurios lygiai *visoms* valstybėms turėtų būti būtinos, t.y., turėtų būti kiekvienos valstybės akceptuotos, nepaisant, ar yra tos normos tai ar kitai valstybei priimtinos, tai konsekventiškai *mes prieisime tarptautinės teisės primatą*, t. y., pažiūrą, kad tarptautinė teisė turi pirmenybę prieš atskirų valstybių teises.

Taigi, pirmasis tarptautinės teisės supratimas, kurį *Kelsen* pavadino *valstybinės teisės pirmenybe* (primatu), yra pažiūra tų mokslininkų, kurie apskritai neigia tarptautinės teisės teisinę natūrą (Rechtsnatur) ir kurie sako, kad vadinamųjų tarptautinės teisės normų veikimas visiškai pareinąs nuo atskirų valstybių valios. Jos galinčios tas normas akceptuoti ar neakceptuoti, neatsižvelgiant į tai, ar jų atsisakymas tas normas akceptuoti yra pagrįstas, ar ne. Žodžiu, mes gauname tokiu būdu ne tarptautinės teisės normas, bet išorinės valstybinės teisės nustatymus, kaip atvirai pripažįsta *Wenzel* ir *Zorn*[4]).

Kai del antrojo tarptautinės teisės supratimo, t.y., *tarptautinės teisės pirmenybės* (primato), tai, anot jo, tarptautinė teisė esanti visiškai nepareinanti nuo atskiros valstybės teisinės valios arba, kaip *Kelsen* visai teisingai tai formuluoja, „tarptautinės teisės tvarkoj (Völkerrechtsordnung) turi būti rastos tam tikros teisės normos, kurių veikimo ribos, valstybinės teisės normų atžvilgiu, gali būti nustatytos valstybių vyriausių teisės autoritetų"[5]).

Tokia Kelseno nuomonė yra labai panaši į Olandijos mokslininko *Krabbe*[6]) nuomonę. Šis mokslininkas eina dar toliau už *Kelseną* savo tarptautinės teisės konstitucijos teorija ir mano, kad „valstybės pasireiškia tarptautinėj teisėj" (Die Staaten werden im Völkerrechte erzeugen)[7]).

Krabbe neabejoja del pasirinkimo (Wahl) tarptautinės teisės ir valstybinės teisės pirmenybių, kaip tai darė *Kelsen*, nes tas dalykas jo jau iš anksto yra išspręstas, būtent, tarptautinės teisės pirmenybės naudai. *Krabbe* todel kalba apie *virštautinę teisę*

---

[4]) Plg. taip pat *Hatscheck*. Völkerrecht als System bedeutsamer Staatsakte. Leipzig 1923 ir *Sander*. Staat und Recht. Leipzig-Wien 1922.

[5]) *Kelsen*, ten pat psl. 218

[6]) *Krabbe*. Die moderne Staatsidee. 1919. psl. 271—212.

[7]) *Krabbe*, ten pat psl. 270; idomu, kad tas jo išreiškimas beveik sutampa su *Kelsen'o* išreiškimu: „das Völkerrecht verlecht dem tatsächlichen Herrschaftsakt den Rechtscharakter" (ten pat psl. 218).

(übernationales Recht), kuriai subordinuota visa žmonija.

„Tad—sako *Krabbe*— tarptautinė teisė gali pastatyti tam tikras ribas atskirų valstybių teisiniam gyvenimui, t.y., nustatyti, kokiose ribose kiekviena valstybė gali savarankiškai gyvuoti teisės atžvilgiu.

Tatai reiškia, kad tautų šeima (Völkergemeinschaft) gali nustatyti, kurie dalykai priklauso valstybinės teisės kompetencijai ir kurie turi būti rezervuoti tarptautinei teisei tvarkyti"[8]).

Toji Olandijos mokslininko nuomonė rado šalininkų ir prancūzų bei italų teisės mokslininkų tarpe. Pavyzd., žinomas prancūzų teisininkas *Léon Duguit*[9]) ir italas *Salviolli*[10]), nors nevienaip žiūrėdami į suverenumą ir kitas teisės problemas, vis delto pripažino tarptautinės teisės pirmenybę prieš valstybinę teisę[11]).

Tokiu būdu prieiname išvadą, kad minėti autoriai kalba apie tarptautinės teisės normas, kurios turi būti nustatytos *pozityviškai*, objektingos tarptautinės teisės mokslo pagalba. Vadinasi, tarptautinės teisės pirmenybė (primatas) nėra kokia *natūralinė teisė*, ji yra *pozitingoji*, t. y. teisės praktika bei objektingu mokslu paremta teisė.

III.

Kiek svarbus yra pasirinkimas pirmenybės tarp valstybinės ir tarptautinės teisės praktikoj, parodo naujųjų valstybių susikūrimo ir naujųjų tarptautinės teisės subjektų atsiradimo klausimas.

Remiantis valstybinės teisės pirmenybe, naujoji valstybė yra valstybė teisės prasme, kitų valstybių ir net savo gyventojų atžvilgiu, tik tada, kada yra pripažinta senųjų valstybių. Bet kadangi senoji valstybė minėtu tarptautinės teisės supratimu visai neturi naująją valstybę pripažinti ir, apskritai, nėra surišta kokiomis nors tarptautinės teisės normomis del pripažinimo[12]), tai tas reiškia, kad naujoji valstybė visiškai palikta šiuo atžvilgiu senosios valstybės valiai. Ši gali atsisakyti pripažinti naująją valstybę, arba pripažinti tik su kokiomis nors sąlygomis ir t. t.[13]). Žodžiu, toksai pripažinimas būtų tik valstybinės teisės aktas arba,

---

[8]) *Krabbe*, ten pat psl. 212.

[9]) Léon Duguit. Traité de droit constututionel 1921 psl. 551—557.

[10]) *Salviolli*. Rivista de dritto internazionale XIV 1921—22, Sénie III, psl 20—34.

[11]) *Leon Duguit* ten pat sako taip: „Chaque État a des droits fondamentant, qu'il peut exercer, mais sous la condition de respecter les droits fondamentant des autres États. Cela compris, on aperçoit clairment comment on fondait le droit objectif international sur le droit subjectif de souveraineté étatique".

[12]) Tą dalyką aš plačiau paliečiau savo disertacijoj „*Pabaltės valstybės ir tarptautinė teisė*". Ten yra nurodyta ir to dalyko literatūra.

[13]) Kaip pavyzd. tai buvo padaryta Santarvės valstybių del Lietuvos.

kaip žinomas anglų teisės mokslininkas Lorimer[14]) gal per griežtai yra pasakęs, toksai pripažinimas esąs *municipalinis aktas*, nieko bendra neturįs su tarptautine teise[15]).

Visai kitaip sprendžia naujosios valstybės pripažinimo klausimą objektingoji tarptautinė teisė, toji tarptautinė teisė, kuriai a priori yra pripažintas primatas (pirmenybė) prieš valstybinę teisę.

Vadinasi, remiantis tarptautinės teisės pirmenybe, pripažinimo klausimo, svarbiausio naujosios valstybės gyvenimo klausimo, išsprendimas visiškai neturi pareiti nuo atskiros valstybės teisinės valios, bet turi būti išspręstas, kaip to reikalauja aukštosios teisės tvarka, būtent, tarptautinės teisės tvarka, generalinio teisės nustatymo formoj (generaller Rechtssatz).

Toks tarptautinės teisės nustatymas turėtų būti pagal *Kelsenq* maždaug šiaip formuluojamas: „tarptautinės teisės atžvilgiu valstybė bus laikoma valstybe tada, kada bus sudaryta tam tikroj teritorijoj nepriklausoma valdžia *žmonėnis valdyti* („Ein Staat im Sinne der Völkerrechtsgemeinschaft ist dann gegeben, wenn sich eine unabhängige Herrschergewalt über Menschen innerhalb eines bestimmten Gebietes etabliert“)[16]).

Tatai reiškia, kad senoji valstybė *turi* pripažinti naująją, kai valstybės susikūrimui objektingcsios sąlygos yra. Esant toms sąlygoms, senosios valstybės atsisakymas pripažinti naująją valstybę būtų tarprautinės teisės sulaužymas.

Ir ne tik pripažinimo problema, bet ir visa eilė kitų klausimų, kurie turi didelės svarbos tarptautiniam gyvenime, kaip antai, apsisaugojimas nuo karų, visoki ginčai ir klausimai galėtų būti išspręsti patenkinamai tik tarptautinės teisės tvarka, visiškai nepriklausančia nuo atskirų valstybių teisinės tvarkos.

Visiškai teisingai sako *Kelsen*, kad vienos ar kitos pirmenybės pasirinkimas nulemiamas *etikos* arba *politikos* motyvų. Juridiniu atžvilgiu pasirinkimas valstybinės ar tarptautinės teisės pirmenybės visai neturi reikšmės (irrelevant)[17]).

Vadinasi, *imperialistinė*, t,y., subjektyvinė pasaulėžiūra nuosekliai akceptuosianti valstybinės teisės pirmenybę, o *pacifistinė*, t.y, objektyvinė pasaulėžiūra priimsianti tarptautinės teisės pirmenybę.

---

[14]) *Lorimer*. La doctrine de la reconaissance fondement du droit international (Revue de droit international T. XVI, 1884 psl. 333—359.

[15]) *Lorimer*, ten pat psl. 337—338 sako del šito klausimo taip: „Au degré auquel l'organisation internationale est parvenue il n'existe point d'autorité centrale supérieure aux Etats; leur reconaissace revêt ainsi nécessairement le caractère d'une transaction; elle est un acte de legislation *municipale* (mano pabraukta), et bien que l'on dise vulgairement qu'elle fait entrer le nąuvel Etat dans la famille des nations, en réalité elle le laisse dans la situation première vis-à-vis de tous les Etats qui ne l'ont pas encore reconu“.

[16]) *Kelsen*, ten pat psl. 218—220.

[17]) *Kelsen* ten pat, plg. irgi *Nelson*, Rechtswissenschaft ohne Recht psl. 73—75.

Taip pastatytas klausimas savaime išsprendžia pirmenybės pasirinkimą mažųjų valstybių atžvilgiu; jų taikingas nusistatymas ir tuo pačiu *pacifistinė* pažiūra negali būti nuneigta.

Mat, mažosioms valstybėms, kurioms taikos idėjų įsigalėjimas ir tarptautinis sugyvenimas yra svarbiausios sąlygos jų egzistencijai ir kurių išorinis suverenumas dažnai yra didžiųjų valstybių laužomas, yra tik vienintelis pasirinkimas, būtent, tarptautinės teisės pirmenybės pasirinkimas, Nežiūrint visų jos netobulumų[18]), kurių mes negalime nežinoti, ji vis delto yra vienintelė teisės tvarka, kuri objektingo teisės mokslo pagalba galėtų nurodyti valstybių šeimai ir žmonijai kelią į naują geriausią ateitį.

Dr. G. Rutenbergas.

---

18) Plg. tuo pačiu klausimu ir vardu parašytas monografijas „Die Unvollkommenheiten des Völkerrechts: 1) *E. Zitelman* (München u. Leipzig 1919); 2) *W. Burckardt* (Bern 1923).

Tarptautinė privatinė teisė Lietuvoje.

Europos žemėlapio perbraižymas nėra naujiena istorijoje. Ne vieną kartą ji perkėlė valstybių sienų stulpus.

Šis perkėlimas visumet būdavo skaudus gyventojams procesas: iš vienos pusės jie turėdavo atprasti nuo senos teisės ir priprasti prie naujos, o iš antros pusės — ištisi kraštai, kurie gyveno įvairiomis teisėmis, būdavo sutelkiami į vieną valstybinį organizmą. Šiuo atveju atskiros provincijos su įvairiomis civilinėmis sistemomis yra priverstos taip pat, kaip atskiros suvereninės valstybės, spręsti dažnai kylančias teisės kolizijas.

Kažin ar yra šia prasme pasaulyje kitas koks kraštas, kuris turėtų kreipti tiek daug dėmesio į tarptautinę privatinę taisę, kaip maža Lietuva.

Krašte, kuriame tėra 2 milijonai gyventojų, veikia, horribile dictu, *keturi* civiliniai kodeksai, *keturios* civilinės teisės sistemos: a) buvusios Kauno gubernijos gyventojams (1.700.000 žm.) — senas Rusų civilinis kodeksas (Xt.Id.), b) gyventojams buvusios Suvalkų gubernijos, kuri prieš karą buvo Lenkijos karalystės dalis (330.000 žm.) — Napoleono Kodeksas, 1825 m. civiliniai įstatymai, 1818 ir 1825 m. Ipotekos įstatymai ir 1836 m. Sutuoktuvių įstatymas, c) Palangos valsčiui, kuris prieš karą buvo Kuršo dalis — Baltijos gubernijų civilinių įstatymų rinkinys ir pagaliau d) Klaipėdos Kraštui (160.000 gyventojų) — Vokiečių Civilinis Kodsksas (B.G.B.).

Jeigu nekreipsime dėmesio į klajoklių tautas, gyvenančias pagal savo papročius, tai didžiulėj Rusijoj su 170 milijonų gyventojų veikė mažiau civilinių sistemų, kap dabar Lietuvoje. Tenai buvo tik tie trys nurodytieji civiliniai kodeksai: Lenkijai, Baltijos gubernijoms ir Rusijai. Ir jeigu plačioms Rusijos sritims buvo nesvarbu, kad kažkur tolimoje Lenkijoje ar Kurše veikia svetima teisė, tai tas yra tikra tragedija gyventojams ir teismams mažos Lietuvos, kur atskiros krašto dalys guli, taip sakant, tik pora žingsnių viena nuo kitos, ir kurių civilinė apyvarta glaudžiai susijusi.

Be to, dar viena svarbi aplinkybė tenka turėti galvoje. Šeiminės teisės srityje veikė pirmiau (veikia dar ir dabar) įstatymai, kurie įvairių tikybų piliečiams iššaukia kiekviename žingsnyje sunkiausios rūšies kolizijas, net ir tos pačios teisės sistemos ribose, nes sutuoktuvių teisė tikybos taisyklių normuojama.

X t. I d. 90 str. sako: „Kiekvienai tautai ir giminei, neišskiriant stabmeldžių, leidžiama susituokti pagal jų tikybas ar priimtus papročius, nesikreipiant į civilinę valdžią arba į krikščionių dvasinę valdžią“. Analoginę taisyklę nustato str. 179 ir 185 įst. apie sutuoktuves Suvalkų Lietuvai ir str. 4 Baltijos gub. civ įst. rink. — Palangos valsčiui.

Galima būtų manyti, kad ši taisyklė švelnina teisių kolizijas įvairių provincijų piliečiams, nes jų tikybos taisyklės yra vienodos visose provincijose, bet iš tikrųjų tai neatatinka tikrenybei, nes greta su tikybos taisyklėmis įstatymas stato ir savo reikalavimus (pavyzdžiui, amžiaus atžvilgiu).

Kai del santykių tarp krikščionių ir nekriščionių šeiminės teisės srityje, tai aišku, kad minėta taisyklė dar stiprina teisės problemų komplikacijas; teisių santykiai šioje srityje tarp įvairių nekrikščionių tikybų sukelia tikrai neišsprendžiamas kolizijas.

Dabartinio gyvenimo sąlygos suardė jau daugelį sienų, ypač tikybos srityje; o vis delto daug dar yra neaiškumų, sakysim, kaip gali susituokti žydas su mahometonu, kokius įstatymus turi atatikti sutuoktuvių forma ir kaip turi būti reguliuojamas jų vidaus turinys (vaikai, persiskyrimas ir kt.)?

Arba dar kitas pavyzdys: sutuoktuvės tarp žydo ir protestanto buvo pirmiau leidžiamos, bet jau tų tėvų vaikai turėjo būti krikštyti (svetimų tikybų įst. 328 str.). Dabar Lietuvos Konstitucija garantuoja piliečiams tikybos laisvę, bet vis delto ar gali tokių (mišrių) tėvų vaikas būti įregistruotas metrikų knygose kaip žydas? Ar leistinos mišrios sutuoktuvės? Ar gali, sakysim, stačiatikis vesti katalikę, žydas—musulmonę? Ar šios rūšies draudimas, X t. 85 str. numatytas, panaikintas? Juk Konstitucija paliko senus įstatymus galioje, jeigu jie neprieštarauja pačiai Konstitucijai. Nurodytomis aplinkybėmis Lietuvos piliečių sutuoktuvės, atliktos Klaipėdoje netikybine forma, nebus pripažintos Didžiojoje Lietuvoje su visais to nepripažinimo padariniais (vaikų teisėtumas, paveldėjimo dalykai ir t.t.), kol čia, D. Lietuvoj, sutuoktuvių teisė griežtai ir nuosekliai laikosi tikybos pagrindo.

Tokioms aplinkybėms esant, yra pavojus kas momentą susitikti su kolizijomis, nes minėtuose trijuose civiliniuose kodeksuose (Xt., Nap. Kod. ir Baltijos įst. rink.) beveik nėra nurodymų, kuriuo būdu šios kolizijos spręsti, o apie visokius tarptautinius susitarimus dar tik pradedama galvoti.

Lig šiol tik tarp Lietuvos ir šių valstybių tėra sudarytos sutartys, kurios duoda labai maža normų teisių kolizijoms spręsti:

1) Konvencija su Latvija apie piliečių teises (V.Ž. Nr. 70), 2) Bendra konvencija su Latvija ir Estija kaikuriems tarptautinės privatinės teisės dalykams tvarkyti (V.Ž. Nr. 157), 3) Kon-

sulinės konvencijos su Estija ir Latvija (V.Ž. Nr. 175), 4) Konvencija su alijantais del Klaipėdos Krašto (V.Ž. Nr. 169), 5) Prekybos sutartis su Vokietija (V.Ž. Nr. 173), 6) Prekybos sutartis su Čekoslovakija (V.Ž. Nr. 144), 7) Prekybos sutartis su Norvegija (V.Ž. Nr. 172), 8) Taikos sutartis su Rusija (V.Ž. Nr. 53) ir 9) sutartis su Azarbeidžanu (V.Ž. Nr. 58).

Svarbiausios reikšmės piliečių ir valstybės santykiams reguliuoti turėjo turėti Taikos sutartis su Rusija, nes limitrofų gyventojai buvo surišti tūkstančiais siūlų su buvusia tėvyne, bet ir šioj sutarty yra labai maža tarptautinės privatinės teisės taisyklių. Be grąžinimo Lietuvos piliečiams evakuotų dokumentų (sutarties IX str.), taip pat fizinių ir juridinių asmenų turto (str. X p.p 1, 2, 3), sutartyje yra nustatyta tik viena privatinės teisės pobūdžio norma, — norma paveldėjimo atžvilgiu. Sutarties VIII str. nustato paveldėjimo srityje nacionalinį pradą: „Visas palaikų turtas perduodamas konsulo žinion, kuris turi vadovautis tėvynės įstatymais“.

Vis delto nežinia, ar ši taisyklė yra įgyvendinta; taip pat nežinia, ar įgyvendinta ir VII str. taisyklė, būtent, kad „*Privatinės teisės pobūdžio klausimai*, kylantieji tarp susitariančių šalių piliečių, o taip pat tarp susitariančių valstybių ir piliečių priešingos šalies, *išrišami tam tikros mišrios komisijos*“.

Asmens.

Ir prieš karą teisės kolizijų tyrimas buvo viena iš sunkiausių problemų, o dabar ši sritis pasidarė dar painesnė.

Tarptautinė privatinė teisė domisi daugiausia svetimšaliu. Prieš karą tai buvo aiški sąvoka; dvi žymės apibūdina ją: a) nepilietis apribotos valstybės ir b) pilietis kitos valstybės.

Šiandien yra nauja svetimšalių rūšis: žmogus be pilietybės, žmogus, kuriam dažnai negalima pritaikyti tarptautinės teisės pagrindinių dėsnių, pavyzdž., savitarpio prado, kuris tarptautinėje teisėje vaidina labai svarbų vaidmenį.

Pavyzdys: veik. pinig. vienetų pak. litais įst. § 6 nustatato, kad: „svetimšaliai gauna tiek, kiek gauna Lietuvos piliečiai tų svetimšalių valstybėse...“ Kaip pritaikyti ši taisyklė asmenims be pilietybės? Tai yra šiandien Lietuvoje ne teorijos dalykas, nes tarp žmonių be pilietybės yra daug tokių, kurie buvo dabartinės Lietuvos gynėjai ir turėjo tamprius prekybos ryšius su mūsų piliečiais.

Daugelio valstybių teismo praktikoje jau buvo įsigalėjusi nuomonė, kad svetimšalis yra pasaulinės pilietybės apyvartos pilnateisis subjektas. Šiai nuomonei dar daugiau įsigalėti labai pakenkė karo atmosfera. Pasų ir vizų suvaržymai, mažiau ar daugiau taikomas įvažiavimo draudimas, beveik panaikino tą tautų santykiavimą, kuris yra įdėjęs ir palaikęs kultūrines žmonijos vienybės idėjas. Ši pokarinė nuotaika daro, be abejonės, savo įtaką ir teismų praktikai.

Fiziniai asmens.

Kiekviename vadovėlyje galima rasti mintis, kad fizinių asmenų bendro teislumo*) klausimuose kolizijų apskritai nėra ir negali būti, nes tai yra *jus naturale*, kuri visur yra pripažinta. Bet jeigu net dabar tarptautinės sutartys prasideda sakiniu, kad sutartį darančių valstybių piliečiai turi laisvą priėjimą prie teismo, jeigu del tokios elementarinės „jus naturale" reikia dar susitarti, tai minėtoji mintis reikia suprasti labai reliatyviai.

Ir Lietuvoje veikia šis visiško teislumo pradas. IX. t. 822 str. nustato dėsnį, kad svetimšaliai savo asmens ir turto atžvilgiu naudojasi veikiančiais Lietuvoje įstatymais ir teismo pagalba. Bet po to eina visa eilė suvaržymų: valstybės tarnybos, gydytojo ir advokto praktikos, nekilnojamo turto įsigyjimo ir t. p. atžvilgiais. Sakysim, pilietybės įstatymo (V.Ž. Nr 2—3) § 4 draudžia svetimšaliams įsigyti nekilnojamąjį turtą miestuose ir kaimuose**). Rusijoj prieš karą buvo uždrausta tik kaimuose. Tuo tarpu Klaipėdos Konvencijos § 12 leidžia svetimšaliams įsigyti, nuomoti ir naudotis nekilnojamu turtu Klaipėdos Krašte prekybos tikslams.

Ir del fizinių asmenų veiksmingumo***) pasilieka seni Rusų įstatymai ir Rusų Senato praktika, nors pastaraisiais laikais matyti tendencija nusikratyti Senato aiškinimų. Bet ši tendencija nėra pateisinama nei formaliai Civ. Proc. Įst. 813 str., nei iš esmės, nes Senate buvo daug mokslo vyrų ir patyrusių teisininkų, kurie giliai studijavo rusų teisę visais atžvilgiais. Rusų Senatas turi ne mažesnį autoritetą mūsų teismams, kaip, sakysim, Prancūzų Vyr. Teismo aiškinimai Lenkijos teismams.

Kadangi X t. 1 d., kuri veikia didžioj Lietuvos daly, veiksmingumo klausimo apskritai neliečia, tai reikia manyti, kad mūsų teismai nusistatys taip, kaip tas klausimas sprendžiamas mokslo, daugelio Europos valstybių praktikos ir Rusų Senato 1881 m. spr. Nr. 183, t.y., kad svetimšalio veiksmingumas sprendžiamas pagal nacionalinį įstatymą.

Kai del kitų Lietuvos dalių, tai to paties nacionalinio prado laikosi Nap. Kod. 3 str. ir Baltijos civ. įst. rink įžangos XVIII str. — Palangos sričiai.

Tam tikras veiksmingumas nustatytas vekseliams toje Lietuvos dalyje, kur veikia 1902 m. Vekselių įst. (buv. Kauno gub. ir Palangos valsčiuje).

Šio vekselių įst., 82 str. nustato, kad svetimšalio teislumas įsipareiguoti vekseliais sprendžiamas jo valstybės įstatymais, bet

---

*) Rusų kalba: pravosposobnost; Vokiečių kalba: Reichtsfähigkeit.

**) 1920 III 29 įst. (V. Ž. Nr. 26) duoda Ministerių Kabinetui teisę išimtiniais atsitikimais leisti svetimšaliams pirktis ir kitokiu būdu įsigyti Lietuvoje nekilnojamąjį turtą.

***) Rusų kalba: Diejesposobnost, Vokiečių kalba: Geschäftsfähigkeit.

svetimšalis, savo valstybės įstatymais neveiksmingas vekseliams išduoti, vis delto atsako iš vekselių, duotų Lietuvoje, kiek jis yra veiksmingas Lietuvos įstatymais.

Juridiniai asmens.

Kai kalbama apie juridinių asmenų teislumą, tai paprastai turima galvoje Prekybos ir Akcinės Bendrovės. Be to, praktikoje buvo atsitikimų, kad buvo kalbama apie teislumą viešojo pobūdžio juridinių asmenų, būtent, svetimų valstybių ir savivaldybių.

Tuo tarpu pokarinio gyvenimo sąlygose atsirado labai gyva problema del visai kitokios rūšies juridinių asmenų teislumo.

Juk žinome, kad dar karo metu, o ypač karui pasibaigus, visa eilė labdarių draugijų, ypač amerikiečių įsteigtų, išplėtė ir dabar dar tebeplečia mūsų krašte, kuris ypačiai nukentėjo nuo karo, labai didelį darbą. Tas darbas yra dažnai privatinės teisės pobūdžio. Pavyzdžiui, amerikiečių labdarių draugijos išdalino Lietuvoje, Lenkijoje ir Latvijoje atskiriems asmenims žymius kapitalus (ilgametes paskolas) suardytiems trobesiams ir ūkiams atstatyti. Šių juridinių asmenų — draugijų — veikimas buvo iš dalies paraližuotas del to, kad jos neturėjo legalizuoto stovio; jos neturėjo ir neturi Lietuvoje teislumo, nes čia nėra įstatymo, kuriuo šie, savo tėvynėje teisėtai veikią, juridiniai asmens galėtų būti legalizuoti Lietuvoje.

Nei draugijų įstatymas, nei bendri civiliniai įstatymai apie tai nė vieno žodžio nesako.

Civilinių bendrovių teislumo klausimas yra paprastas sutarčių vykdymo klausimas, apie kurį bus kalbama žemiau. Kai del svetimšalių akcinių bendrovių teislumo, tai šis klausimas sprendžiamas iš dalies konvencijomis, iš dalies senais Rusų įstatymais.

Rusų civiliniame kodekse niekuomet nėra buvę bendro įstatymo, kuris pripažintų svetimšalių akcinių bendrovių teislumą. Šis teislumas joms buvo suteikiamas konvencijų; tuo būdu atsirado X t. I d. 2139 str. 2 pastaba, kuri sako: „Prancūzijos Akcinės (anonyme) ir kitos Prekybos, Pramonės ir Finansinės Bendrovės... naudosis Rusijoje visomis savo teisėmis; tarp kitko ir teismo pagalba Rusų įstatymais“. Paskum eina beveik tas pats dėsnis ir Belgų Akcinėms Bendrovėms ir dėsnis, kad Finansų Ministeriui suteikiama teisė sudaryti panašias sutartis ir su kitomis valstybėmis. Ir iš tikrųjų šia prasme sutartys buvo sudarytos su daugeliu valstybių.

Senato praktika šiuo klausimu buvo labai griežta. 1883—44 ir 1896—2 sprendimuose nustatyta, kad tik tų valstybių, kurios sudarė su Rusija atatinkamas sutartis, akcinės bendrovės įgyja Rusijoje teislumą ir teismo pagalbos teisę.

Del privalomumo naujoms valstybėms Rusijos sudarytų tarptautinių sutarčių visos tos valstybės yra nusistačiusios neigia-

mai, ir todel X t. I d. 2139 str. 2 pastaba nustojo Lietuvai galios. Vadinasi, visos svetimos akcinės bendrovės, kurios turėjo Lietuvos teritorijoje gyvų reikalų, neteko savo teislumo.

Nieko čia nepadėjo nė naujas 1924—X—31 (V.Ž. Nr. 179) Akcinių Bendrovių įstatymas. Šis įstatymas nesako nė žodžio apie svetimas akcines bendroves, bet panaikina X t. I d. 2139 str. 2 pastabą ir tuo būdu šiuo klausimu dar daugiau padaro neaiškumų.

Lietuva turi dar konvencijų sudarymo pocedūrą pradėti iš pradžių.

Lig šiol sudarytos tik 3 sutartys, kurios paliečia ir šį dalyką:

a) su Vokietija (V.Ž. Nr. 173),
b) su Čekoslovakija (V.Ž. Nr. 144),
c) su Norvegija (V.Ž. Nr. 172)*).

Šios sutartys suteikė Prekybos ir Akcinėms Bendrovėms tik *bendrą* teislumą ir ypač teismo pagalbos teisę.

Prekybos teisės ir apskritai teisės veikti Lietuvoje yra leidžiamos 1887 ir 1888 m. įstatymais, kurie paliko galioje ir praktikoje taikomi.

Akcinės bendrovės buvo pirmiau Rusijoje ir dabar yra Lietuvoje koncesionuojamos.

Kiekvienos atskiros bendrovės įstatai, 1924. X. 31 įstatymu, turi būti Finansų Ministerio patvirtinti (V.Ž. Nr. 179).

Aišku, kad svetimos akcinės bendrovės negali būti pastatytos į palankesnes ir laisvesnes sąlygas, kaip savosios.

1887. XI. 9 įstatymu, svetima akcinė bendrovė, norinti daryti operacijas Lietuvoje, turi gauti leidimą ta pačia forma, kuria steigiamos savosios akcinės bendrovės, t. y. patvirtinti „sąlygas" pas Finansų Ministerį, jei jos neprašo jokių privilegijų, arba įstatymo keliu, jei prašo kurių privilegijų.

Naujas Lietuvos 1924. X. 31 įstatymas netiesiog pripažįsta 1887 m. įstatymą.

Šio įstatymo § 7 reikalauja ir iš svetimų bendrovių, kurioms leista varyti operacijos Lietuvoje, savo patvirtintas „sąlygas" pritaikyti naujam įstatymui tuo pačiu terminu, kaip kad nustatyta savosioms bendrovėms.

Kuo šis pritaikymas turi pasireikšti? Žinoma, kad šios „sąlygos" susideda apskritai iš reikalavimo apriboti savo kapitalo dalį Lietuvos operacijoms (mokesčių dalykas) ir paskirti pakankamai įgaliotą agentą.

1887 m. įstatymui papildyti buvo išleistas 1888 m. įstatymas, kuris leidžia svetimoms akcinėms bendrovėms pardavinėti Lietuvoje savo gaminius, neprašant tam tikro leidimo.

---

*) Stačiai apie akcines bendroves sutarty neminima, bet yra numatyta didžiausio palankumo teisė (droit de la nation la. plus favorisée.)

Tuo būdu su svetimųjų akcinių bendrovių teislumo klausimu yra štai kaip:

a) Tos svetimos akcinės bendrovės, kurios gavo 1887 m. įstatymu leidimą operacijoms Lietuvoje daryti, turi visišką teislumą: šį leidimą gali gauti visos svetimos akcinės bendrovės, vis tiek, ar jų valstybės yra sudariusios su Lietuva del to sutartį, ar ne.

b) Vokietijos, Čekoslovakijos ir Norvegijos akcinės bendrovės, kurios tokio leidimo neturi, yra pripažintos Lietuvoje teisėtomis ir turi teisės... naudotis visomis nustatytomis joms teisėmis, ypač vesti bylas teisme, stodamos ieškovais ir atsakovais.

c) Kai del akcinių bendrovių kitų valstybių, kurios su Lietuva sutarties nesudarė, tai pasilieka senas Senato sprendimas, kad tokių valstybių akcinės bendrovės Lietuvoje jokio teislumo neturi (1883—44).

Šis Senato sprendimas vis delto turi būti įstatytas į siauriausius rėmus; jis turėtų būti taikomas tik užsieniuose kilusioms priedermėms, nes būtų absurdas praplatinti šis griežtas reikalavimas, taikant jį ir toms pardavimo priedermėms, kurias šios rūšies akcinės bendrovės sudaro Lietuvoje, remdamosi minėtu 1888 m. įstatymu.

Ir viešojo pobūdžio juridinių asmenų (svetimos valstybės, savivaldybės ir t. t.) teislumas nėra įstatymo pripažintas. Jis yra nustatytas Senato praktika (1893—47 ir 1909—75) ir, be abejo, reikalui ištikus, bus pripažintas Lietuvoje.

Daiktų teisė.

Daiktų teisės atžvilgiu Lietuvoje, kaip ir visur kitur, konsekventiškai išvedamas pradas legis rei sitae.

Kauno kraštui taikomi Xt. 1 d. 911—914 str., kurie pripažįsta galėjimą vykdyti užsienyje aktus apie nekilnojamus turtus Lietuvoje. Tačiau 915 str. reikalauja, kad šios rūšies aktai (sudarytieji užsienyje), kad įgytų notarinių aktų galios, turi būti pristatyti patvirtinti Vyresniąjam Notarui. Savaime suprantama, Vyresnys Notaras patvirtins tokius aktus tik tada, kai jie atatiks Lietuvoje veikiančių civilinių Notariato įstatymų reikalavimus.

Tas pats pradas legis rei sitae yra ir Nap. Kod. 3 str. nustatytas Suvalkų kraštui, pagaliau Baltijos įst. rinkinio str. XXXIII — Palangos valsčiui*).

Savaime suprantama, kad šis nepaprastas įstatymo šykštumas šioje srityje palieka neišsprendęs daug kolizijų, pav., visus klausimus apie kilnojamuosius turtus. Tur būt, gyvenimas dar neiškėlė šių kolizijų aikštėn, arba jos nepasiekė teismo, nes teismų praktika neduoda į tą klausimą jokio atsakymo.

---

*) Remiantis 1921. VIII. 3 Sienų nustatymo sutarties § IX (V. Ž Nr. 70) turtų registravimo knygos turėjo būti perduotos Lietuvai. Tačiau lig šiol tatai nepadaryta. Todel turtų įrašai atliekami ne atatinkamais tai sričiai veikiančiais įstatymais, bet X t. 1 d.

Pasižadėjimai.

Pagrindinės taisyklės kolizijoms spręsti pasižadėjimų srityje yra IX t. 833 str. ir Civ. Proc. įst. 707 str.

Jei turėsime galvoje, kad 833 str. įdėtas į skyrių apie svetimšalius, kurie gyvena Rusijoje, tai turėsime pripažinti, kad šios taisyklės esmė glūdi 2-oje jos dalyje, ir rodo, kad sutartys, svetimšalių sudaromos Lietuvoje, turi atatikti ne jų, bet vietos įstatymams. Šiuo atžvilgiu tasai straipsnis yra norma, kuri sprendžia svetimšalių teislumo klausimą ir pakartoja to paties įstatymo 822 str. taisyklę, kuri sako, kad svetimšaliai, kurie gyvena Rusijoje, klauso Rusų įstatymų. Kolizijos reguliuojamos Civ. Proc. įst. 707—709 str. str.

707 str. nustato principą locus regit actum. Sutartys, sudaromos užsieny, sprendžiamos įstatymais tos valstybės, kur jos sudarytos, ir pripažįstamos tikromis, jei jų turinys nepriešingas geriems papročiams ir neuždraustas Lietuvos įstatymų. Paskutinioji taisyklė įveda taip pat taisyklę: legis loci solutionis.

Aukščiau nurodytoji 707 str. taisyklė paliečia aktų turinį ir aktų formą, išskiriant nekilnojamųjų turtų aktus, kurie privalo Vyr. Notaro patvirtinimo, ir todel turi atatikti taip pat Notariato įstatymą. Kai del visa kita formos atžvilgiu, tai veikia Prekybos Proc. įst. 218 str., kuris sako: „Aktas, surašytas svetimoje valstybėje ir sudarytas tenykščia tvarka, kad ir būtų nukrypęs nuo formos sudarymo panašių aktų Rusijoje (dabar Lietuvoje), vis delto pripažįstamas įstatymo, jei tik nebus pristatyta įrodymų jo tikrumui užginčyti“.

Tą pačią taisyklę patvirtina Civ. Proc. įst. 464 str.

Pradas locus regit actum apima taip pat pritaikymą aktams pasenėjimo, tačiau ypatingoje formoje. Užsienyje sudarytoms sutartims suteikiama privilegija: joms netaikomi mūsų pasenėjimo terminai, jei jie trumpesni už terminus valstybėje, kur sutartis surašyta. Kitaip sakant, jei anoje valstybėje terminai ilgesni, tai jie ir taikomi, o jei trumpesni, tai taikomi mūsų terminai (Civ. proc. įst. 708 str.).

Kurį laiką teismų praktika (1893—89 Nr.) susiaurino Civ. Proc. įst. 707 str. taisyklės pritaikymą tais atsitikimais, kada nenustatyta sutarties vykdymo vieta, arba kada ji nustatyta užsienyje.

Vėliau betgi Senatas metė tą pažiūrą ir pripažino šalių autonomijos principą. Savo 1906 m. sprendimu (Nr. 57) Senatas pareiškė, kad 707 str. taisyklė išreiškia „šalių manomą valią“. Kaip ir kiekviena prezumcija, ji gali būti ginčijama, ir šalys gali patiekti įrodymų, kad tikroji šalių valia numatė kitą įstatymą.

Šeimos teisė.

Sutuoktuvės ir jų perskyrimas.

Kaip aukščiau minėta, visi trys veikiantieji Lietuvoje civiliniai kodeksai (X t. 1 d., Nap. Kod. ir Balt. įst. rink.) pripa-

žįsta tiktai tikybines sutuoktuves ir sutuoktuvių perskyrimus netik rom. ir graikų katalikams, kuriems sutuoktuvės yra sakramentas, bet ir protestantams, žydams, mahometonams ir stabmeldžiams, kuriems sutuoktuvės nėra sakramentas. Išimtį sudaro sektantai, kurių sutuoktuvės 1874-IV-19 įst. buvo registruojamos policijoj, kuri neturėjo jokio intereso del sutuoktuvių sudarymo ir perskyrimų formos (IX t. 941—948 str.).

Jei mes del to dalyko laikysimės rigoristinių Senato pažiūrų (1899—Nr. 39), tai tas reikalavimas yra nustatytas Lietuvos piliečiams ir tuo atveju, jei jie sudaro sutuoktuves užsienyje. Tuo būdu, jei Didžiosios Lietuvos pilietis veda Klaipėdoje, ir sutuoktuvės sudaromos Klaipėdos įstatymais civilinių sutuoktuvių forma, paraleliai jų nesankcionuojant rituališkai, tai tokios sutuoktuvės visoje Didžiojoje Lietuvoje nebus pripažintos su visomis konsekvencijomis, einančiomis iš to nepripažinimo (vaikų neteisėtumas, alimentai, paveldėjimas ir kt.). Tatai toliau reiškia, kad vyras kuris, pav., Klaipėdoje veda, gali kitą kartą vesti Didžiojoje Lietuvoje, nes pirmosios sutuoktuvės nelaikomos sutuoktuvėmis.

Suvalkų kraštui šitas rigoristiškumas kiek sušvelninamas Nap. Kod. 84 str. Tas straipsnis sako: „metrikai, dokumentai, kaip savo piliečių, taip ir svetimšalių, sudaryti svetimoje valstybėje, pripažįstami tikrais, jei jie sudaryti tuo būdu, kuris nustatytas toje valstybėje". Tačiau kyla abejonės, ar šitas 84 straipsnis gali būti pritaikytas taip pat sutuoktuvių metrikams, nes sutuoktuvių įst. 179 ir 185 str. str. taip pat yra labai griežti (reikalavimas tikybinės formos).

Aukščiau minėtas Senato sprendimas visai kategoriškai ir neabejojamai nustato absoliutiškumą status personalis visų tikybų piliečiams, nors aname atsitikime buvo kalbama tik apie piliečius evangelikų-liuterių tikėjimo. Minėtais įstatymais visose Lietuvos dalyse (be Klaipėdos) status personalis pritaikomas ne tik formos atžvilgiu, bet ir sutuoktuvių vidaus sąlygų atžvilgiu.

Antra vertus, svetimšalis Lietuvoje gali susituokti tiktai tikybine forma, nes čia nėra jokių kitų įstaigų, kurios registruotų sutuoktuves.

Čia išimtį sudaro tiktai abiejų konsulinių sutarčių su Latviais ir Estais straipsniai (V. Ž. 157 Nr.). Šios sutartys sako, kad pavedama sutartis sudarančių šalių konsulams atlikti savo piliečių sutuoktuves.

Lietuvos konsulams Latvijoje ir Estijoje ši teisė neturi visiškai jokio turinio del nustatytos tikybinės sutuoktuvių formos; kiek ši taisyklė gali būti įgyvendinta Latvijos ir Estijos konsulų, pareina nuo to, ar ten dar tebeveikia prieškariniai įstatymai apie tikybines sutuoktuves (Baltijos įst. rink. 1—4 str., svetimų tikybų XI t. 64 str. II ir pasbaba, 300 str. ir kiti), ar jau įvestos civilinės sutuoktuvės.

Čia yra įdomus mėginimas pravesti sutuoktuvių ir jų registravimo Lietuvoje sekuliarizaciją, kas galėtų šiek tiek sumažinti kolizijų sritį.

Administracijos keliu buvo mėginta įvesti civilinės sutuoktuvės netikintiems. Vidaus Reikalų Ministerio 1924. IV. 8 aplinkraštis vadina juos taip: „asmenys, kurie neatlikę gimimų, sutuoktuvių ir mirties aktų pas dvasiškius". Šitų asmenų civilinio stovio aktus registruoti buvo pavesta savivaldybių organams. Tačiau šiš aplinkraštis, pirmam ministerių pasikeitimui įvykus, buvo atšauktas, nors tasai pirmojo aplinkraščio anuliavimas nebuvo paskelbtas.

Tuo būdu dabar Lietuvoje beveik visiškai nustatyta senoji Rusų tvarka su mažu pakeitimu: žydų metrikų registravimas atiduotas vadinamiesiems „dvasiškiems rabinams", kurie įstatymais jokiu būdu nėra valdininkai, o greičiau visiškai privatūs asmens*).

Kai del sutuoktuvių perskyrimų, tai šit yra ne kas kitas, kaip atvirkščioji sutuoktuvių pusė.

Perskyrimas turi įvykti tokia pat tvarka, kaip ir sutuoktuvių sudarymas, t. y. tais tikybiniais įstatymais, kuriais jos buvo sudarytos (X t. I d. 45 ir 65 str. str. — Kauno kraštui, sutuoktuvių įst. 62, 73, 123, 124, 173 str. str. — Suvalkų kraštui, Baltijos įst. rink. 2 str. — Palangos sričiai; svetimųjų tikybų įst. 1328 str. — žydams, 1345 str. — mahometonams ir t. t.).

Kaip turi įvykti perskyrimas sutuoktuvių, sudarytų užsienyje?

Nors Lietuvos Konstitucija paskelbė tikėjimo laisvę ir patikrino galėjimą kurti įvairios rūšies tikybines organizacijas, kiek jos nesipriešina viešajai tvarkai ir dorovei (Konstitucijos 10, 13, 83, 84 str. str.), tačiau ligi šiol dar neišleistas įstatymas apie tokių organizacijų kūrimo ir gyvavimo sąlygas. Vis dar tebeveikia atatinkami Rusų įstatymai, kurie nežinojo kitų piliečių, kaip tik esamųjų tikybų. Minėtais įstatymais kaip sutuoktuvių sudarymas, taip ir perskyrimas gali įvykti tik sakrale forma. Todel labai abejotina, ar civilinis teismas apsiimtų spręsti perskyrimo bylą apie Lietuvoje gyvenančio svetimšalio užsienyje arba Klaipėdoje sudarytas civilines sutuoktuves. Bet ir dvasiškasis teismas nepasiims spręsti šios bylos.

Taip pat painus ir neaiškus yra klausimas apie perskyrimą užsienyje sutuoktuvių, kurios Lietuvoje buvo sudarytos bažnytine forma. Šitokiu atsitikimu reikėtų pripažinti bylos priklausomybę atatinkamam dvasiškam teismui Lietuvoje. Kai del sutuoktuvių, kurios buvo netikinčiųjų sudarytos, pasiremiant iminėtu aplinkraščiu, tai labai abejotinas daiktas, ar jos bus pripažintos teisėtomis.

---

*) Tų vadinamųjų „visuomeninių rabinų", kuriems įstatymų buvo pavesta atlikti civilinio stovio aktus, dabar nėra, nes trūksta tų sąlygų, kuriomis jie galėtų būti išrinkti.

Apie asmeniškus ir turto santykius susituokiančių tarp savęs ir tarp tėvų ir vaikų nei Rusų įst. X t. I d., nei Code Civ. neturi jokių kolizinių normų. Taip pat šituo klausimu neišsitarė nė teismų praktika. Išimtį sudaro vaikų legalizavimas ir adoptavimas. Jau seniai, 1879 m. sprendimu, Senatas pripažino galiojančiu legalizavimą, kuris buvo rusų piliečių padarytas užsienyje tos šalies įstatymais. 1891 metais, pasirodžius įstatymui apie legalizavimą ir adoptavimą, Senatas turėjo progos išreikšti savo nuomonę del to įstatymo pritaikymo svetimšaliams. Tą klausimą jis išsprendė teigiamai (1894 m. N 62 ir 1898 m. N 32).

Sutuoktuvių turto santykių teisės kolizijoms spręsti Palangos sričiai turi reikšmės Balt. įst. rink. įvad. XXIX str., kuris taip sako:

„Susituokusiųjų turto teisės sprendžiamos tais įstatymais, kuriems priklausė vyras, susituokdamas pagal gyvenamąją vietą ir luomą".

Ir kolizijos tėvų valdžios srityje sprendžiamos XXXI str., kuris sako taip:

„Santykiams, kylantiems iš tėvų valdžios, taikomi tėvo gyvenamosios vietos ir jo luomo įstatymai".

Globos srityje X t. I d. 249 str. nustato, kad nepilnamečiams Lietuvos piliečiams globą užsienyje uždeda konsulai, iš ko tenka daryti išvada, kad globa nustatoma pagal Lietuvos įstatymus, t. y. nustatomas nacionalinis pradas, nors įstatymas to aiškiai nepasako. Tas pats pradas galioja ir Suvalkų kraštui, kaip matyti iš Nap. Kod. 11 ir 414 str. str., kurie draudžia svetimšaliams globoti Lietuvos piliečius.

Kaip turi būti sutvarkyta globa tų svetimšalių, su kurių valstybe nėra padaryta sutarčių? Šio dalyko neišsprendžia nei įstatymai, nei teismų praktika.

Kai del Palangos valsčiaus, tai Balt. įst. rink. įvad. XXXIII str. laikosi domicilinio principo: „Globos bylos sprendžiamos įstatymais, veikiančiais to teismo kompetencijoj, kuriam priklauso globojamieji."

Del Latvių ir Estų piliečių šis dalykas reguliuojamas padarytų su šiomis valstybėmis sutarčių § 13 (V.Ž. Nr. 157). Konsulams uždedama nepilnamecių ir našlių globojimas*).

Del visų kitų šalių klausimas lieka atviras.

Kiek aiškiau rišamos pilnamečių globos kolizijos. X t. I d. 370 str. nustato, kad Lietuvos piliečiai, susirgę proto liga užsieny, tiriami ten, kur jie yra sustoję, ir tos vietos įstatymais, dalyvaujant Lietuvos misijos ar konsulato atstovo. Globa pavedama Lietuvos Konsului, jei ten nėra globojamojo giminių. Tokiu pat būdu atliekamas ir pasveikusio tyrimas. Dvilypis principas: forma atliekama vietos įstatymais, o pati globa — nacionaliniu įstatymu. Svetimšaliams, kurie negyvena Lietu-

---

*) Kuo pasireiškia pilnamečių našlių globa, nėra žinoma.

voje, globa nustatoma buvimo vietos įstatymu (Senatas 1901 — N 22).

Svetimšalių proto tyrimas Lietuvoje nesutvarkytas: nenustatyta nei kaip tas tyrimas turi būti daromas, nei kas gali būti skiriamas globėju. Čia reikia pabrėžti, kad šis klausimas nesunormuotas net ir Lietuvos piliečiams, nes dabar nėra tų valdininkų, kurie tam reikalui buvo skiriami rusų įstatymu, o naujų dar nenustatyta.

Labai įdomiai riša vidaus provincijų įstatymų kolizijas Kauno ir Suvalkų Lietuvos dalims X t. str. 379 ir 380, kurie kalba apie tai, kaip turi būti tiriami bepročiai, kurie turi turtus vienoje ir kitoje Nemuno pusėje (Kauno ir Suvalkų kraštas), taigi dviejose įvairiose valstybės srityse: jie tiriami pagal tą vietą, kur gyvena, o globa nustatoma pagal vietą, kur yra jų turtas.

Paveldėjimo teisė.

Paveldėjimo teisės normų kolizijų srityje Lietuva grįžo į tą būklę, kurioje buvo Rusija pirmoje XIX amžiaus pusėje, būtent, ligi sudarymo visos eilės konsulinių ir palaikų konvencijų, nes visos Rusų sudarytos sutartys nustojo galios Lietuvai, o pati Lietuva yra sudariusi atatinkamas sutartis tik su Latvija ir Estija.

Savaime suprantama, kad tų konvencijų nustatytos normos galioja visai Lietuvai. Kai del svetimų valstybių, su kuriomis nesudaryta jokių sutarčių, tai kolizijos sprendžiamos dar veikiančiais įstatymais*), būtent, IX t. 835 str. paveldėjimo klausimuose nustato teritorialinį pradą: „Lietuvoje esančio svetimšalio turto palikimas tvarkomas tuo būdu, kuris yra nustatytas savo piliečiams.“ Kredito įst. nustatytą išimtį kai kurioms valstybinių skolų rūšims nacionalinio prado naudai mes galime ignoruoti, nes jis nustojo bet kurios praktiškos reikšmės.

Svetimšaliui paveldėti Lietuvoje nekilnojamąjį turtą ne miestuose jau prieš karą buvo nustatyti suvaržymai IX t. 830 str. 2 pastabos priede. To priedo 3 str. leidžia priimti tokius palaikus ne miestuose tik descendentams ir našliui ar našlei ir tai tik, jei įpėdinis yra apsigyvenęs Rusijoje prieš 1887 m. kovo m. 14 d.; visais kitais atsitikimais arba kada paveldėjimas eina iš testamento, svetimšalis, gavęs nekilnojamojo turto palaikus, turi juos per trejus metus parduoti Rusijos (dabar Lietuvos) piliečiui, o jei to nepadarytų, tai turtas parduodamas iš varžytynių.

Prieš kelis mėnesius Seimas buvo priėmęs įstatymo projektą ta prasme, kad visas svetimšalių palikimų turtas turi būti realizuotas iki 1926 m. balandžio mėn., o jei ne, tai turtas parduodamas iš varžytynių; tačiau šis įstatymas nebuvo Prezidento patvirtintas.

---

*) Prekybos sutarties su Vokiečiais § 31 numato sudarymą palaikų sutarties artimoje ateityje.

Minėtas teritorialinis pradas turi būti dabar pripažintas galioje visiems svetimšaliams, išskiriant Rusijos, Estijos ir Latvijos piliečius. Šiems, kaip ir lietuviams Rusijoje, Latvijoje ir Estijoje, nustatytas nacionalinis pradas.

Abiejų sutarčių su Latviais ir Estais §§ 12 nustato tokias taisykles:

Pagrindinė taisyklė nustatyta šio § p. i, būtent:

„Paveldėjimo teisė ir palaikų dalinimas reguliuojamas tėvynės įstatymais. Visus ginčus del paveldėjimo teisės ir palaikų padalinimo sprendžia tėvynės valstybės teismai ir kitos įstaigos, eidamos ten veikiančiais įstatymais".

Trumpai suglaudus, veikia be to sekančios taisyklės: konsulas kartu su vietos įstaigomis imasi priemonių turtui apsaugoti; abiejų šalių atstovai turi dalyvauti, atiduodant palaikų turtą; konsulas turi parduoti iš varžytynių tuos kilnojamuosius turtus, kurie saugoti reikalingi didesnių išlaidų; konsulas valdo palikimą, paima įplaukas ir moka mirusiojo skolas, ex officio turi atstovauti teisme hereditatis jacentis interesus. Tik tais atsitikimais, kai palaikų neužtenka skoloms išmokėti, ieškiniai kreditorių valstybės, kur yra turtas, arba trečiosios valstybės, pareiškiami vietiniams teismams.

Taip pat be jokių apribavimų nacionalinis pradas nustatytas paveldėjimo dalykuose Lietuvių-Rusų taikos sutarties XIII str. (Vyr. Žin. 53 Nr.). Į šį, toli siekiantį nacionalinio prado išvedimą paveldėjimo dalykuose Rusijai, Latvijai ir Estijai, vargu galima žiūrėti, kaip į pagrindinį ir tvirtą nusistatymą, kuris turėtų būti išvestas ir būsimose sutartyse su kitomis valstybėmis. Rusijos atžvilgiu šis nusistatymas pagrindžiamas abiejų valstybių socialinio sutvarkymo skirtingumu. Kai del abiejų kaimyninių valstybių, Latvijos ir Estijos, tai šis nusistatymas buvo padiktuotas abiejų šalių politiniu ir ekonominiu artumu.

Suvalkų krašte palieka galioje Nap. Kod. 726 str., kuris nustato savitarpiškumo principą. Svetimšalis toje Lietuvos dalyje gauna tiek paveldėjimo teisių, kiek šios srities Lietuvos pilietis jų turi respektinėje valstybėje. Palangos val. Balt. įst. rink. įvad. XXXIV str. laikosi nusistatymo taikyti pirmosios buvimo vietos įstatymą. Tačiau ši norma nepritaikytina šioje srityje gyvenancio ir mirusio asmens nekilnojamam turtui, kuris yra Lietuvoje. Tuo atveju taikomas vietos įstatymas.

Kai del kolizijų tastamentų teisės srityje, tai šis dalykas sprendžiamas iš dalies X t. 1077 ir 1078 str. str. ir iš dalies Civ. Proc. įst. 464 ir 707 str. str., kurie kalba bendrai apie aktus.

X t. I d. 1077 str. sąryšy su Civ. Proc. įst. 464 ir 707 str. str., kurie nuosekliai laikosi prado locus regit actum, visiškai pripažįsta naminį testamentą, sudarytą užsienyje vietos įstatymais.

Teisybė, teismų praktika ne iš karto nusistatė išvesti tą principą, ir tik paskutiniu laiku pripažino jį be jokių apribavimų (1984 — N 42, 1907 — N 91).

Tačiau, kad testamentas, sudarytas užsienyje vietos įstatymais, gautų notarinio testamento pobūdį, jis būtinai turi būti paliudytas Lietuvos konsulo*).

Apie testamentų anuliavimą tyli ir įstatymai, ir teismų praktika: reikia tačiau nustatyti, kad šiuo atveju pradas locus regit actum tenka išvesti iki jo logiškojo galo, ir panaikinimas atlikti pagal sudarymo vietą.

Palangos val. Balt. įst. rink. įvad. XXXVI str. nustąto lex solutionis ir locus regit actum pradą. Išimtį iš locus regit actum prado sudaro jau daug kartų minėtų konsulinių sutarčių su Latviais ir Estais § 14, kuris paveda konsulams legalizuoti jų piliečių testamentus, savaime suprantama, tėvynės įstatymais.

Procesas.

Civilinio proceso sritis, kuri savo esme yra viešosios teisės institutas, eventuališkai galėtų pasilikti nepaliestas, kalbant apie privatinės teisės kolizijas. Gyvenime tačiau tarptautinės proceso teisės klausimai turi tamprių ryšių su kolizijų teise siaura to žodžio prasme**). Kaip sunku yra nustatyti siena tarp šių dviejų sričių, matyti iš tokio klausimo: kuriai sričiai priklauso svetimų akcinių bendrovių teisė kreiptis į teismą — materialinės kolizijų teisės sričiai (teislumas), ar procesualinės (galėjimas vesti procesą ir stoti teisman šalimis)?

Turint galvoj, kas jau buvo čia pasakyta ir pagaliau prisiminus praktišką šio dalyko reikšmę, pravartu bus kiek panagrinėti proceso kolizijų normas, juo labiau, kad apie tai sudaryta daug sutarčių, būtent, atskiros sutartys su Latviais ir Estais (V. Ž. Nr. 157), Klaipėdos konvencija ir sutartis (V.Ž. Nr. 169) ir atskiri nuostatai prekybos sutarčių su Vokiečiais, Čekoslovakais ir Norvėgais; tos sutartys jau mūsų daug kartų yra minėtos.

Apie bendrąjį teislumą ir procesualinį veiksminguma jau kalbėta skyriuje „Asmens". Čia tenka tik nurodyti tie suvaržymai, kurie Lietuvoje nustatyti svetimšaliams, kaip antai: įkaitas (kaucija), neturto teisė ir teismų sprendimų vykdymas.

Bendrąja Lietuvos, Latvijos ir Estijos sutartimi (V.Ž. 157) kaikuriems tarptautinės teisės dalykams sutvarkyti šios valstybės pripažino sau galiojančia 1907—VII, 17 Haagos konvenciją, išskiriant 25—29 str. str. Remiantis tuo, šitų valstybių piliečiai atleidžiami nuo Civ. Proc. įst, 571 str. (5 p.) numatytos teismo išlaidų ir nuostolių garantijos (Haagos konvencijos 17 str.), Latviai ir Estai gauna neturto teisę (20—23 str.), vykdomi nutarimai del teismo išlaidų (18 str.).

Beveik tokioje pat plotmėje šios procesualinės teisės laiduojamos Vokiečiams, Čekoslovakams ir Norvėgams.

---

*) Savaime suprantama, tokiu atveju sudarytas nacionaliniu įstatymu.
**) Prof. Nolde, Tarptautinės privat. teisės apžvalga.

Sutarties su Vokiečiais 3 str. (V.Ž. Nr. 173) patikrina sutartį sudarančių šalių piliečiams laisvą prieigą prie teismo savo teisių reikalauti arba ginti. Šiuo atžvilgiu jie gauna *visas* teises ir *lengvatas*, kurios nustatytos savo piliečiams. Panašios teisės priklauso ir čekams iš sutarties su Čekoslovakija § 1 (V.Ž. Nr. 144) ir norvėgams, einant iš didžiausiojo palankumo principo, kuris numatytas sutartyje su Norvėgija (V.Ž. Nr. 172).

Galutinieji svetimų teismų nutarimai tiek vykdomi, kiek tatai aiškiai numatyta sutartyje.

Kadangi kol kas ta prasme nesudaryta *nė vienos sutarties*, tad *joks* svetimų teismų nutarimas nėra vykdomas Lietuvoje. Čia tenka kalbėti tik apie autonominių Klaipėdos teismų nutarimų vykdymą.

Klaipėdos statuto str. 21 (V.Ž. Nr. 169) sako:

„Klaipėdos Teritorijos Teismų sprendimai ir kitų Lietuvos Teismų sprendimai bus vykdomi visoj Lietuvos teritorijoje, įskaitant ir Klaipėdos Teritorija".

Kaip, kuria forma, kokioje plotmėje turi būti vykdomi Klaipėdoje Didžiosios Lietuvos teismų nutarimai ir priešingai?

Tarptautinėje teisėje yra aksioma, kad kolizijos įvyksta ne tik tarp įvairių suvereninių valstybių įstatymų, bet ir tarp tos pačios valstybės autonominių provincijų įstatymų, ir kad pastarosios kolizijos sprendžiamos tomis pačiomis taisyklėmis, kaip ir pirmosios*).

Toliau yra neginčijamas dalykas, kad civiliniame procese veikia „viešosios tvarkos" pradas, būtent taisyklė, kad proceso santykis visados ir išimtinai priklauso lex fori**).

Taigi aišku, kad Klaipėdos teismų nutarimai Didžiojoj Lietuvoj vykdomi D. Lietuvos įstatymais.

Civ. Proc. įst. 1273 str. sako: „Svetimų valstybių teismų sprendimai vykdomi taisyklėmis, kurios yra tam nustatytos traktatuose ir sutartyse. Tais atsitikimais, kada p a č i o s vykdymo taisyklės nenustatytos sutartyse, nustatoma tokia tvarka:"

1274 str.: „Svetimų teismų sprendimai vykdomi tik tada, kai tat yra leista Lietuvos respublikos teismo nutarimu."

Eina keli straipsniai, kurie tvarko procedūrą, ir toliau:

1279 str.: „Sprendžiant šiuos dalykus (svetimų teismų sprendimų vykdymą), nesvarstomas jau svetimojo teismo išspręstas ginčas, o tiktai žiūrima, ar sprendime nėra tokių įsakymų, kurie

---

*) Čia nekalbama apie vykdymą nutarimų Latvių ir Estų teismų del teismo išlaidų (bendroji sutartis su Latviais ir Estais apie tarptautinės privatinės teisės klausimus—V.Ž. Nr. 157 ir Haagos 1905. VII. 17 konvencijos § 18.)

**) Bar. Nolde, Tarptaut. privatinės teisės apžvalga (465 pusl.).

yra priešingi visuomenės tvarkai arba draudžiami Lietuvos įstatymais*).

Kiek kartais teisės tikrybė atitolsta nuo įstatymo reikalavimo, bus matyti iš šio atsitikimo. Jis buvo Vyr. Tribunolo išspręstas.

Nors Vyriausiojo Tribunolo nutarimas neturi principinės reikšmės, nes jis buvo padarytas ne kasacijos tvarka, bet vis delto, kaip aukščiausiojo respublikos teismo nutarimas, jis yra pamokomas. Atsitikimas toksai:

Atstojančiu priesaiką parodymu (eidestattliche Versicherung) A. rėmė reikalavimą prieš B. ir išgavo iš Klaipėdos Teismo tokį arešto įsakymą: „del nurodyto reikalavimo skolininko turtui parėdomas areštas tos sumos dydyje."

Kadangi skolininkas turėjo turtą Didžiojoje Lietuvoje, A. patiekė arešto įsakymą atatinkamo Apygardos Teismo Pirmininkui ir prašė duoti Teismo Antstoliui įsakymą vykdyti nutarimą.

Teismo Pirmininkas, neįnešdamas bylos į Teismo posėdį ir pats nedarydamas nutarimo, tiesiog įsakė vykdyti aną Klaipėdos Teismo nutarimą.

Tuo įsakymu tarp kita ko buvo areštuotas trečiųjų asmenų turtas, ir del jų skundo byla pateko į Vyr. Tribunolą.

Nežiūrint to, kad Lietuvos Civ. Procese atstojančio priesaiką parodymo visai nėra, kad čia pasielgta aiškiai prieš minėtus 1274 ir 1279 str. str., Vyr. Tribunolas padarytus veiksmus sankcionavo. Kad būtų vykdymo prašymas nagrinėjamas teisme, pašaukus šalis, tai būtų paaiškėję, kad nutarimas apskritai nėra vykdytinas Lietuvoje, nes 1) mūsų procesui nežinomas nustatymas ieškinio tikrumo atstojančiu priesaiką parodymu, 2) gali būti apdraustas tik jau iškeltas ieškinys, o jokiu būdu ne būsimas — (Civ. Proc. įst. 590 ir sek. str. str.) ir 3) jokiu būdu neleidžiamas areštas atsakovo turtui, aiškiai nepažymint įsakyme areštuotino turto (Civ. Proc. 627 str.).

Tokia pat forma, neįnešant bylos spręsti Teismui, Teismo Pirmininko buvo duotas laikinas įsakymas (einstweilige Verfügung), nežiūrint to, kad šitos procedūros Lietuvos Civ. procesas apskritai nežino. Kaip minėta, šis teismo nutarimas neturi principinės reikšmės, tačiau jis yra charakteringas. Iš čia galima spręsti, kaip šaltai teismai žiūri į svarbias tarptautinės teisės problemas.

O. Finkelšteinas.

---

*) Dabar Lietuvoje pasidarė tokia pat būklė, kaip kad buvo prieš karą santykiuose Rusijos su Suomija. Suomijos teismų sprendrimai Rusijoje buvo vykdomi tokiu pat būdu, kaip svetimų teismų sprendimai. Civ. Proc. įst. 1267 str. nustato Suomijai analoginę taisyklę, kaip 1274 str.—svetimiems teismas, ir 1272 str. kaip 1279 str.

Austrijos konstitucijos teismas.

(Verfassungsgerichtshof).

Kadangi retai kur galima užtikti tokios rūšies teismų, tai, manau, ir mūsų teisininkams bus įdomu ką-ne-ką apie šią retenybę sužinoti. Lygiai pravartu ir mūsų politikams žinoti, kaip teisėtumas kituose kraštuose saugojamas. Tas reikalas man pasirodė ypačiai aiškus, kai aš išklausiau prof. Leono paskaitą „Studentų teisininkų draugijoj" 1925 m. pavasarį. Tos paskaitos pavadinimas, kiek atsimenu, „Teisėtumo auklėjimas".

Pradėdamas tą trumpą aprašymėlį, turiu vieną kitą pastabą del jo padaryti.

1. Gerbiamus skaitytojus prašau atleisti del labai nevykusios terminologijos — ji bus dirbtinė, pažodžiui versta. Mano tikslas duoti ne nudailinta terminologija, bet, kaip galint, tikresnis turinys.

2. Kad geriau būtų suprantamas aprašomasis teismas, tai turėsim nors keliais sakiniais paliesti: a) bendrą Austrijos respublikos sutvarkymą, b) bendrą teismų sutvarkymą, c) aprašomojo teismo istoriją ir pagaliau, d) jo praktiką.

3. Aprašymas bus padarytas tik bendrais bruožais.

Pagal 1920 m. spalių 1 dienos konstituciją Austrijos respublika yra jungtinė valstybė (Bundesstaat); ją sudaro devynios valstybėlės (Länder). Tad ir visa respublika ir atskiros jos dalys turi savo įstatymų leidžiamuosius ir vykdomuosius organus. Teismai priklauso visai respublikai ir sprendžia jos vardu. (Im Namen der Respublik). Atskiros valstybėlės padalytos į mažesnius vienetus—savivaldybes: apskritis (Bezirk) ir valsčius (Gemeinde).

Austrijos konstitucija 1925 m. liepos 30 d. pakeista. Bet tie pakeitimai teritorijos padalymą tik tiek tepakeitė, kad iš Žemosios Austrijos padarė dvi valstybėles: Žemąją Austriją ir Vieną.

Visos valstybės istatymų leidžiamieji organai yra šie: 1. tautos taryba (Nationalrat), 2. sąjungos taryba (Bundesrat) ir 3. tautos susirinkimas (Nationalvorsammlung). Tautos tarybą sudaro visos tautos lygiu, tiesiu, slaptu ir asmenišku balsavimu išrinkti atstovai; ji renkama 4 metams. Sąjungos tarybą sudaro atskirų valstybių pasiuntiniai; šiuos pastaruosius renka iš savo narių tarpo valstybėlės taryba (Landtag) tam laikui, kuriam renkamas pats landtagas. Tautos susirinkimą sudaro visi tautos tarybos ir sąjungos tarybos nariai kartu.

Atskirų valtybėlių įstatymų leidžiamieji organai yra landtagai, kuriuos sudaro visų tos valstybėlės gyventojų lygiu, tiesiu, slaptu ir asmenišku balsavimu išrinkti atstovai. Vykdomieji organai visos valstybės yra sąjungos prezidentas, kuris renkamas 4 metams tautos susirinkimo (prezidentas tam pačiam susirinkimui duoda priesaiką saugoti konstituciją), ir ministerių kabinetas, renkamas tautos tarybos; ministeriai prisiekia sąjungos prezidentui saugoti valstybės konstituciją ir įstatymus. Ministerių kabineto pryšaky stovi ministeris pirmininkas (Bundeskanzler).

Atskirų valstybėlių vyriausybę sudaro landtago renkamas viršininkas (Landeshauptmann) ir jo padėjėjai, kurių skaičius nenustatytas. Viršininkas prisiekia sąjungos prezidentui, o padėjėjai — viršininkui.

Austrijoj yra trijų rūšių teismai: 1) paprastasis teismas civilinėms ir baudžiamosioms byloms spręsti, 2) administracinis ir 3) konstitucijos teismas. Žinoma, čia nepaliečiamas karo teismas, kurio taikos metu nėra, bažnytinis ir k. Paprastieji teismai neturi teisės spręsti, ar įstatymas prieštarauja konstitucijai, ar ne, ar administracijos parėdymas teisėtas, ar ne, bet tie teismai turi teisės iškelti bylą konstitucijos teisme, kuris vienas tatai sprendžia. Apie konstitucijos teismo kompetenciją toliau bus kalbama. Administracinis teismas sprendžia bylas apie valdininkų nusikaltimus prieš įstatymus (skundai del valdininkų nutarimų ir darbų).

Konstitucijos teismo pradžia yra dar iš prieškarinių laikų— iš tų laikų, kada Austrijos-Vengrijos valstybė gyveno*). Konstitucijos teismas yra prieškarinio valstybės teismo (Staatsgerichtshof) įpėdinis, nes pagal 1919 m. balandžio 3 dienos ir tų pačių metų sausio 25 dienos įstatymus, jis paveldi tas teises, kurias turėjo valstybės teismas, būtent, sprendimai del visokių reikalavimų, kreipiamų į valstybę, atskiras valstybėles ir savivaldybes; skundai del piliečių konstitucijos laiduotų teisių įžeidimo ir kompetencijų konfliktai. Be šitų paveldėtų teisių, konstitucijos teismui suteikta visiškai naujų kompetencijų; tos naujosios kompetencijos—tai vyriausybės parėdymų teisėtumo ir įstatymų konstitucingumo sprendimas. Šitos naujosios teisės faktinai sudaro visą svarbą — centrinį paties konstitucijos teismo punktą.

Dabar, pagal 1925 m. liepos mėn. 30 dienos konstitucijos pakeitimą ir pagal specialų 1925 m. gruodžio 18 dien. įstatymą štai kaip atrodo konstitucijos teismas.

Teismo organizacija.

K. teismas susideda iš teismo pirmininko, vice-pirmininko, dvylikos narių ir šešių kandidatų. Teismo pirmininką, vice-pirmininką, šešis narius ir tris kandidatus renka tautos taryba (Na-

---

*) Oesterreichisches Staatsrecht. Ein Grundriss entwieklungsgeschichtlich dargestellt von Hans Kolsen, Tübingen 1923. Pusl. 211 ir t. Taip pat: Die Verfassungsgesetze der Republik Deutchoesterreich I, II ir II d.d. 1919 Leipzig-Wien.

tionalrat), o kitus šešis narius ir tris kandidatus renka sąjungos taryba (Bundesrat). Visi teismo nariai, kandidatai, pirmininkas ir vice-pirmininkas renkami iki gyvos galvos. Teismo nariais negali būti renkami respublikos arba atskiros valstybės vyriausybės nariai. Teismo pirmininkas, vice-pirmininkas, du trečdaliu narių ir du trečdaliu kandidatų negali būt tautos tarybos, sąjungos tarybos ar bet kurios valstybėlės tarybos (Landrato) nariais. Jei kuris narys arba kandidatas, tris kartus iš eilės kviečiamas, neatvyksta į teismo posėdį be pateisinamųjų priežasčių, tai teismas, išklausęs to nario pasiaiškinimų ir radęs juos nepakankamais, gali tokį narį ar kandidatą išbraukti iš teismo narių skaičiaus.

Teismas iš savo narių tarpo renka trejiems metams referentus. Referentais negali būt renkami tie nariai, kurie yra tautos, sąjungos arba valstybės tarybos nariai. Teismo vice-pirmininkas gali būti renkamas referentu. Jei del kurios nors priežasties negali įvykti referentų rinkimai, tai juos gali paskirti teismo pirmininkas.

Konstitucijos teismo buveinė yra valstybės sostinėj—Vienoj. Teismo pirmininko, vice-pirmininko, referentų ir kandidatų gyvenamoji vieta taip pat turi būti Vienoj.

Teismo vadyba priklauso jo pirmininkui; jis pirmininkauja teismo posėdžiuos. Pirmininkui negalint del kurių nors priežasčių pirmininkauti, jį pavaduoja vice-pirmininkas; jeigu pagaliau ir vice-pirmininkas negali dalyvauti, tai pirmininkauja vyriausias amžiaus atžvilgiu iš Vienoje esančių teismo narių. Taip pat yra daroma ir tada, kada pirmininko vieta vakuoja.

Konstitucijos teismo nariai, prieš pradėdami eiti savo pareigas, prisiekia saugoti konstituciją, įstatymus ir sąmoningai bei sąžiningai eiti savo pareigas. Teismo pirmininkas ir vice-pirmininkas prisiekia sąjungos prezidentui, o kiti teismo nariai ir kandidatai—teismo pirmininkui. Duoti teismo pirmininkui ir vice-pirmininkui atostogų tegali tik sąjungos prezidentas, o nariams ir kandidatams — teismo pirmininkas.

Teismo pirmininkas, vice-pirmininkas ir referentai gauna algą. Algos dydis visada lygus to laiko tautos tarybos nario atlyginimui. Be tos pagrindinės algos, teismo pirmininkas gauna priedą, kuris lygus pusei pagrindinės algos (50%), o vice-pirmininko priedas lygus vienai ketvirtai daliai pagrindinės algos (25%). Jei vice-pirmininkas kartu turi ir referento pareigas pasiėmęs, tai jis už šių pareigų ėjimą jokio atlyginimo negauna. Kiti visi nariai ir kandidatai gauna atlyginimą už faktinį dalyvavimą posėdy. Tas atlyginimas už kiekvieną posėdį yra lygus vienai dvidešimtajai daliai referento algos. Tiems teismo nariams, kurie ne Vienoje gyvena, apmokamos kelionės išlaidos; taip pat apmokamos tos išlaidos, kurios reikalingos viešbučiui nusisamdyti ir šiaipjau pragyventi Vienoj. Teismo narių, referentų, vice-pirmininko ir pirmininko atlyginimas neapdedamas jokiais valstybiniais bei savivaldybiniais mokesčiais.

Konstitucijos teismas, savo sudėties atžvilgiu, daro dviejų rūšių posėdžius: 1) pilnaties ir 2) senato. Į pilnaties teismo posėdžius kviečiami vice-pirmininkas ir visi kiti teismo nariai. Jei vienas kuris narys negali atvykti į teismo posėdį, tai kviečiamas kandidatas. Teismo pirmininkas, kviesdamas į posėdį kandidatą, turi atsižiūrėti į tą eilę, kuria rinkti kandidatai; be to, turi atsižiūrėti į tai, ar nedalyvvaujantis teismo narys tautos ar sąjungos tarybos rinktas. Jei nedalyvauja tautos tarybos rinktas narys, tai pirmininkas turi kviesti pirmąjį tautos tarybos rinktą kandidatą, o jei sąjungos tarybos, tai—pirmąjį šios pastarosios kandidatą.

Senatas susidaro iš teismo pirmininko arba vice-pirmininko, kaip pirmininkaujančio, dviejų referentų ir dviejų šiaip narių. Teismas kiekvienai sesijai, bet ne ilgiau kaip šešiems mėnesiams, renka atatinkamą iš savo narių tarpo skaičių tų asmenų, kurie turi dalyvauti senato posėdžiuose. Šitie išrinktieji į senatą nariai dalyvauja senato posėdžiuose teismo nustatytąja tvarka. Jei kuris iš išrinktų į senatą narių negali dalyvauti senato posėdy, tai pirmininkas kviečia kandidatą, prisilaikydamas tos tvarkos, kuri aukščiau buvo nusakyta apie kvietimą į pilnaties posėdžius.

Jei senate besvarstant bylą bent du senato nariai pareikalaus, kad toji byla būtų perkelta į pilnaties posėdį, tai senatas turi bylą duoti pilnaties posėdžiui svarstyti. Bylos šalys turi teisės daryti pasiūlymus, kad byla iš senato būtų perkelta į pilnaties teismo posėdį.

Teismo pilnaties posėdis yra teisėtas ir gali daryti sprendimus, jei jame dalyvauja pirmininkaujantis ir mažiausia aštuoni turintieji balsą nariai. Jei teismas sprendžia: a) turto bylas, keliamas prieš valstybę, atskirą valstybėlę arba savivaldybę ir nepriklausančias paprastajam teismui, b) kompetencijos konflikto bylas tarp teismų ir administracijos įstaigų ir c) visas tas bylas, kurioms spręsti nereikalaujamas pilnaties posėdis, tai kvorumui sudaryti pakanka pirmininkaujančio ir keturių narių.

Jei vienas kuris teismo narys miršta, atsisako nuo savo pareigų arba teismo atstatomas, tai apie tai teismas turi tuoj pranešti per ministerį pirmininką parlamentui, kuris prirenka naują narį.

Teismo vidaus tvarka reguliuojama tam tikru, paties teismo priimtu, statutu, kuris ministerio pirmininko yra skelbiamas. Statute pažymimos tos priemonės, kuriomis pirmininkaujantis turi palaikyti posėdžiuose tvarką ir ramybę. Teismą turi aprūpinti tarnautojų personalu ir kitais dalykais ministeris pirmininkas. Tarnautojai ir ūkio dalykai yra teismo pirmininko žinioj.

Konstitucijos teismo kompetencija.

1. Konstitucijos teismas sprendžia visas turto bylas, kuriomis ieškoma iš valstybės, atskiros valstybėlės ar savivaldybės, jei tos bylos nepriklauso paprastiesiems teismams. Ypačiai tos turto

bylos priklauso konstit. teismui, kurios kyla iš viešosios teisės tarnybinių santykių tarp valstybės ir atskirų valstybėlių bei savivaldybių. Bet šios pastarosios rūšies bylos tik tada tegali būt konstitucijos teismo sprendžiamos, kada jos pereina visą administracinių instancijų eilę, arba kada administracinės įstaigos praleidžia nustatytą tos rūšies byloms terminą.

2. Konstitucijos teismui priklauso visos kompetencijų konfliktų bylos: a) tarp teismų ir administracijos įstaigų, b) tarp administracinio ir kitų teismų, taip pat tarp administracinio ir paties konstitucijos teismo, lygiai tarp paprastųjų ir kitų teismų, c) tarp atskirų valstybėlių, taip pat tarp atskiros valstybėlės ir valstybės.

3. Konst. teismas sprendžia apie įstatymų leidimo ir jų vykdymo kompetenciją tarp valstybės ir atskirų valstybėlių.

4. Konst. teismas sprendžia valstybės ir atskirų valstybėlių vyriausybių parėdymų, įsakymų, paliepimų teisėtumą.

5. Konst. teismas sprendžia, tiek valstybės, tiek atskirų valstybėlių, įstatymų konstitucingumą?

6. K. teismas sprendžia bylas, kuriomis skundžiami rinkimai į tautos, sąjungos ir atskiros valstybėlės tarybą, taip pat rinkimai į savivaldybes ir kitas atstovaujamas įstaigas. K. teismas gali, radęs neteisėtai išrinktą atstovą, atimti jam atstovo teises.

7. Konstitucijos teismui priklauso visos tos bylos, kurios kyla einant konstitucijos nustatytais aukštųjų valstybės ir valstybėlių valdininkų atsakomybės dėsniais. Teismas gali apskųstajam atimti: a) valdininko teises, b) laikinai politines piliečio teises ir c) nubausti pinigais arba laisvės atėmimu. Mirties bausmė Austrijos respublikoje visiškai panaikinta.

8. Konstitucijos teismas sprendžia tas bylas, kurios liečia atskirus valdininkų nutarimus ir paliepimus. Šiuo atveju tik tada svarstoma ir sprendžiama byla K. teisme, kada jau ji yra perėjusi visas administracijos instancijas.

9. Konst. teismui priklauso taip pat bylos apie tarptautinės teisės įžeidimą.

Senatui priklauso: visos tos bylos, kurios kyla iš viešosios teisės tarnybinių santykių, vis tiek, ar tos teisės liestų turto ar kitas piliečio teises, žinoma, tiek, kiek tatai nepriklauso teismo pilnačiai.

Proceso tvarka.

Bylų kėlimas.

Turto bylas kelia tas asmuo, kuris ieško iš valstybės, valstybėlės ar savivaldybės. Ieškovas dalyvauja procese kaip šalis. Atsakovas — iždas; jį atstovauja iždo prokuratūra. Del kompetencijos konflikto tarp teismų ir administracijos įstaigų bylas kelia aukščiausioji administracijos įstaiga, kuriai priklauso ta įstaiga,

kuri įėjo su teismu į konfliktą. Apie tokios bylos iškėlimą konstitucijos teisme administracijos įstaiga turi tuoj pranešti tam teismui, su kuriuo iškilo kompetencijos konfliktas. Tuo atvėju bylos žiūrėjimas atidedamas tol, kol konst. teismas išspręs konfliktą. Kai iškyla konfliktas tarp paprastojo ir administracinio teismo, tai bylą galı kelti bet kuris teismas, o jei iškyla kompetencijos konfliktas tarp konstitucijos ir administracinio arba paprastojo teismo, tai bylą kelia pats konstitucijos teismas. Žinoma, jau įsiteisėjusių bylų kompetencijos konfliktas negali būt keliamas. Kompetencijos konflikto bylas tarp atskirų valstybėlių arba tarp valstybėlės ir visos valstybės gali kelti kiekviena suinteresuotoji (dalyvaujanti konflikte) šalis. Del valstybės administracijos organų parėdymų, įsakymų, paliepimų ir k. teisėtumo bylas kelia pats konstitucijos teismas — „von Amts wegen“, kiti visi teismai, taip pat ir administracijos organai: visos valstybės vyriausybės organai—del atskirų valstybėlių vyriausybės organų parėdymų teisėtumo, o atskirų valstybėlių organai—del visos valstybės organų parėdymų teisėtumo.

Įstatymų konstitucingumo bylas kelia pats teismas—„von Amts wegen“, valstybės vyriausybė—del atskiros valstybėlės įstatymų, o atskiros valstybėlės vyriausybė—del visos valstybės įstatymų.

Bylas del rinkimų neteisėtumo gali iškelti partijos ir grupės, kurios dalyvauja rinkimuose; tokios partijos ar grupės bylas kelia per tam reikalui įgaliotus asmenis; taip pat gali iškelti bylą ir renkamasis kandidatas. Rinkimų rezultatus galima apskųsti tik per 4 savaites, rinkimams pasibaigus. Kiekvienam kolektyviam renkamam organui (tautos tarybai, sąjungos tarybai, landtagui, savivaldybių taryboms ir kitiems atstovaujamiems organams) duota teisė kiekvienu metu iškelti bylą del to organo atskiro nario mandato teisėtumo. Žinoma, toks nutarimas turi būt veikiančiais įstatymais pagrįstas. Jei įvyko toks nutarimas, tai to organo pirmininkas turi per vieną savaitę nuo nutarimo dienos bylą atiduoti konstitucijos teismui, kuris gali atimti iš apskųstojo nario mandato teises.

Aukštųjų valstybės ir atskirų valstybėlių valdininkų konstitucijoj numatytas bylas gali iškelti: 1) prieš respublikos prezidentą del konstitucijos įžeidimo bylas kelia sąjungos susirinkimas (Bundesversammlung), darydamas tam tikrą nutarimą; 2) prieš sąjungos vyriausybę (ministerius) ir lygiai atsakingus valdininkus—tautos tarybos (Nationalrat) nutarimu; 3) prieš atskiros valstybėlės vyriausybę del įstatymų peržengimo bylas kelia tos valstybėlės taryba, darydama atatinkamą nutarimą; 4) del įstatymų laužymo, o taip pat del valstybės vyriausybės parėdymų nesilaikymo prieš atskirų valstybėlių viršininkus, jų pavaduotojus ar atskirus valstybėlės vyriausybės narius, bylas gali kelti ir visos valstybės vyriausybė (ministerių kabineto nutarimu).

Paruošiamoji konstitucijos teismo bylų eiga.

Visos konstitucijos teisme keliamos bylos turi būt iškeliamos raštu, kuriame turi būt pažymėtas konstitucijos straipsnis(iai), kuriais pasiremiant keliama byla, bylos aplinkybių išdėstymas ir padaryta išvada, kurioj būtų aiškiai formuluotas reikalavimas (ieškinys, bausmė). Prašymų arba skundų tiek turi būt patiekta egzempliorių, kiek įstatymai numato toj byloj dalyvių. Prašymai arba skundai, kurie neatsako nustatytiems jų įteikimo reikalavimams, referento grąžinami atgal skundėjui ar ieškovui, kuris per nustatytą terminą, pašalinęs trūkumus, gali vėl paduoti teismui.

Gautąjį prašymą arba skundą teismo pirmininkas įduoda vienam referentui (jis gali įduoti ir šiaip nariui). Referentas veda visą priešteisminį (paruošiamąjį) procesą: išklausinėja šalis, liudytojus, ekspertus, padaro vietos ir daiktų apžiūrėjimą, surenka visą įrodomąją medžiagą ir k. Referentas paruošiamąjį bylos darbą pats atlieka arba gali reikalauti, kad atatinkamieji valdžios organai jo pavedamąjį darbą atliktų. Visi tuo reikalu rašomi referento raštai turi būt teismo pirmininko pasirašyti.

Kai byla paruošta teismo posėdžiui, tai pirmininkas skiria dieną, kada byla bus sprendžiama. Bylų sprendimo laikas skelbiamas teismo skelbimų lentoje ir visuose Vienos laikraščiuose. Šalių nedalyvavimas nesustabdo bylos išžiūrėjimo ir sprendimo.

Teisėjų nuo bylos sprendimo šalinimas.

Dalyvaujančios procese šalys neturi teisės šalinti teisėjų. Teisėjai šalinasi tik paties teismo nutarimu, kuris sprendžia, ar yra pagrindo tam ar kitam teisėjui šalintis nuo bylos sprendimo, ar ne. Teisėjai turi nusišalinti šiais atvejais: 1) jei sprendžiama byla, kuri galėtų būt sprendžiama paprastojo teismo, tai šalinasi tie nariai, kurie turėtų šalintis bendraisiais proceso įstatymais; 2) jei sprendžiama vyriausybės nutarimo byla, tai tie, kurie tame nutarime dalyvavo; 3) jei sprendžiama rinkimų teisėtumo byla, tai tie nariai, kurie dalyvavo rinkimų organuose ir tuo klausimu darė nutarimų; 4) jei sprendžiama vyriausybės parėdymų teisėtumas, tai nuo bylos išžiūrėjimo ir jos sprendimo turi nusišalinti tie nariai, kurie priklauso arba parėdymo išleidimo metu priklausė valstybės arba atatinkamos valstybėlės vyriausybei. Kai išžiūrimas ir sprendžiamas įstatymų konstitucingumas, tai byloj negali dalyvauti teismo nariai, kurie yra arba įstatymo išleidimo metu buvo tautos arba sąjungos tarybos nariai; 5) kai sprendžiama valstybės prezidento, ministerių arba jiems lygiai atsakingų valdininkų bylos, tai turi nusišalinti tie teismo nariai, kurie yra kartu ir tautos tarybos arba sąjungos tarybos nariai; 6) jei skundžiami atskiros valstybėlės viršininkas, jo padėjėjai arba kiti tos valstybėlės vyriausybės nariai, tai nuo bylos sprendimo turi nusišalinti tie teismo nariai, kurie kartu yra ir atatinkamos valstybėlės landtago nariai, arba kurie dalyvavo tos bylos iškėlime.

Šalių dalyvavimas procese ir posėdžių tvarka.

Šalių nedalyvavimas nesustabdo proceso eigos, tačiau šalys turi teisės dalyvauti procese, duoti savo pasiaiškinimų, klausti ir k. Valstybė, atskiros valstybėlės ir savivaldybės yra atstovaujamos tam reikalui įgaliotų asmenų, kurių vardai ir pavardės turi būt praneštos teismui prieš bylos išžiūrėjimo pradžią. Jei eina turto bylos, tai jas atstovauja iždo prokuratūra; iždo prokuratūra gali atstovauti ir atskiras valstybėles bei jų organus, jei toj pačioj byloj nėra suinteresuota pati valstybė arba jos organai. Kitos šalys gali dalyvautl pačios arba per savo įgaliotus asmenis—prisiekusius advokatus.

Teismo posėdžiai vieši ir vedami žodžiu, bet šalys turi teisės daryti savo pareiškimus ir raštu. Posėdžiai vedami prisilaikant bendrų proceso įstatymų. Čia pat rašomas posėdžio protokolas, kuriame pažymima pirmininkaujančio ir dalyvaujančių teismo narių pavardės, atėjusios į teismo posėdį šalys ir jų įgaliotininiai, svarbesni posėdžio įvykiai, ypačiai teikiamieji šalių pareiškimai. Apie neviešus posėdžius rašomi atskiri protokolai; tiek vieni, tiek kiti protokolai turi būt pirmininkaujančio ir raštvedžio pasirašomi.

Teismo pasitarimas ir balsavimas daromas slaptai. Kiekvienas nutarimas ir sprendimas turi būt padarytas dauguma balsų. Pirmininkaujantis paprastai nebalsuoja. Bet, jei iš kelių nuomonų viena gauna pusę balsų, tai ir pirmininkaujantis turi balsuoti. Jei jis balsuos už tą nuomonę, kuri gavo pusę balsų, tai nutarimas bus priimtas. Jei tarp narių susidaro dvi nuomonės, kurios gauna lygiai balsų, tai pirmininko balsas nusveria; jei kalba eina del sumos dydžio, tai pirmininkaujantis turi teisę vidutinę sumą paskirti. Balsus paduoda pagal amžių: vyriausias—pirmiausia, o jauniausias—paskiausia.

Teismo sprendimų vykdymas.

Visų turto bylų sprendimai vykdomi paprastųjų teismų, kuriems konstitucijos teismas savo sprendime paveda. Visų kitų bylų sprendimų vykdymas yra respublikos prezidento pareiga. Prezidentas bylos sprendimo vykdymą paveda visos valstybės arba atskirų valstybėlių tam tikriems organams, o pats prižiūri vykdymo darbą.

Trumpai išdėstęs bendruosius konstitucijos teismo pagrindus, noriu ką-ne-ką daugiau pasakyti apie du, mano išmanymu, svarbiausiu dalyku: 1) Vyriausybės parėdymų teisėtumą (įstatymingumą) ir 2) įstatymų konstitucingumą. Sitos dvi konstitucijos teismo funkcijos, man rodos, yra tai, kas visoms piliečių teisėms duoda realų pagrindą; jos popierinės pavirsta tikru gyvenimu, tikra teise.

1. Konstitucijos teismas sprendžia vyriausybės parėdymų teisėtumą. Kas tos rūšies bylas kelia, jau pasakiau aukščiau; čia lieka pasakyti, kaip tat įvyksta ir koki tokio sprendimo padariniai.

Kai konstitucijos teismas randa, kad vyriausybės parėdymas yra priešingas įstatymams, tai savo sprendimu jį panaikina. Konstitucijos teismo sprendimas del parėdymo neteisėtumo uždeda konstitucijos teismo sprendimų vykdymo organams pareigą tokį sprendimą paskelbti. Parėdymo panaikinimas, kuris konstitucijos teismo sprendimu padarytas, pradeda veikti nuo paskelbimo dienos. Parėdymo panaikinimas bendrai liečia tik ateitį— pro futuro. Taip pat panaikinimas liečia ir praeitį tiems atsitikimams, kurie dar nėra įsiteisėję. Pavyzdžiui: teisėjas padarė sprendimą, remdamasis tuo parėdymu, kuris vėliau konstitucijos teismo pripažintas neteisėtu ir naikinamas; jei teisėjo sprendimas neįsiteisėjo, tai jis irgi naikinamas. Kada konstitucijos teismas sprendžia parėdymo teisėtumą von Amts wegen, tai toks parėdymas, jei konstitucijos teismas ras, kad prieštarauja įstatymams, turi būt laikomas visiškai nebuvusiu: vadinas, nė joks teisinis veiksmas negali būt juo paremtas.

2. *Įstatymų konstitucingumas* sprendžiamas konstitucijos teismo von Amts wegen: visos valstybės (Bund) įstatymų — pareikalavus atskirai valstybėlei (Land), o atskirų valstybėlių įstatymų—pasiūlius valstybės vyriausybei. Teismai neturi teisės iškelti bylos del įstatymų konstitucingumo.

Jei konstitucijos teismas randa, kad apskųstasis įstatymas yra priešingas konstitucijai, tai savo sprendimu panaikina įstatymą. Įstatymo panaikinimą turi būtinai paskelbti tame pačiame organe, kuriame skelbiami įstatymai: jei panaikinamas visos valstybės įstatymas, tai turi paskelbti ministeris pirmininkas (Bundeskanzler), o jei atskiros valstybėlės, tai tos valstybėlės viršininkas (Landeshauptmann). Įstatymo panaikinimas pradeda veikti nuo paskelbimo dienos. Tačiau pats konstitucijos teismas turi teisę įstatymo, kurį jis pripažino priešingu konstitucijai, panaikinimo terminą pratęsti už paskelbimo dienos, bet ne ilgiau kaip 6 mėnesius. Šitokios atidėjimo teisės konstitucijos teismas neturi, kada sprendžia vyriausybės parėdymų teisėtumą. Atidėjimas dažniausiai daromas del to, kad per tą laikotarpį galėtų įstatymų leidžiamieji organai priimti naują įstatymą, kuris reguliuotų tai, kas panaikinto įstatymo turėjo būt reguliuojama. Vadinas, kad nesusidarytų Vakuum.

Jei konstitucijos teismas von Amts wegen nusprendė, kad įstatymas yra priešingas konstitucijai, bet įstatymo panaikinimo įsiteisėjimą nepratęsė, tai įstatymo panaikinimas liečia ir praeitį, bet tik tuos teisinius santykius, kurie susieti su pačia byla, kurioje svarstomas įstatymo konstitucingumas. Priešingai, jei panaikinimo įsiteisėjimas pratęstas, tai atgal (į praeitį) neveikia.

Konstitucijos teismo sprendimas gali liesti visą įstatymą arba tik tam tikras dalis.

Konstitucijos teismas turi didelę praktiką; jam tenka, kaip matyti iš jo kompetencijos, labai daug bylų. Vieną bylą čia noriu aprašyti iliustracijai. Toji byla liečia tikybos laisvę.

1925 m. vasario 28 dieną Vienos mokyklų inspekcija išleido aplinkraštį del sąlygų, kuriomis galima užimti mokyklos vedėjo vietą. Tarp kitų sąlygų pastatyta ir tokia, kad mokyklos vedėjas turi turėti teisę dėstyti katalikų tikybą. Paduoda konstitucijos teismui skundą mokytojas M., kuriam, kaip protestantui, buvo atsakyta vieta. Savo skunde mokytojas reikalauja panaikinti švietimo ministerijos aplinkraštį, kuris esąs priešingas konstitucijai, ir apmokėti bylos išlaidas.

Konstitucijos teismas mokytojo skundą išklausė ir patenkino skundo reikalaujamus dalykus. Savo sprendimą parėmė tokiais motyvais.

Švietimo ministerijos aplinkraščio parėmimas mokyklų įstatymu, kuris nustato, kad pradžios mokyklose tikybos mokslas yra privalomas, kad tas mokymas turi būt pasaulinių asmenų dėstomas ir kad mokyklos vedėjas turi būt tos tikybos, kurios yra mokinių dauguma, nėra pamatuotas del to, kad šis mokyklų įstatymas, pagal naująją konstituciją ir Saint-Germain sutartį, kuri turi konstitucijos galią, yra naikinamas. Naikinamas del to, kad naujoji konstitucija ir Saint-Germain sutartis mokyklos mokytojo darbą laiko viešąja tarnyba, o viešosios tarnybos užėmimas negali būt rišamas su užimančio tą tarnybą asmens įsitikinimu arba religija.

Kai konstitucija visiems piliečiams laiduoja lygų prieinamumą į valdžios tarnybas ir garantuoja politinių ir pilietinių teisių lygybę, nebojant tikybinių įsitikinimų, Saint-Germain sutartis aiškiai sako: „visi Austrijos piliečiai be skirtumo rasės, kalbos arba tikybos yra lygūs prieš įstatymus ir naudojasi tomis pačiomis pilietinėmis ir politinėmis teisėmis," „negali būt daromas koks nors skirtumas del religijos, tikybos ir sąžinės, naudojantis pilietinėmis ir politinėmis teisėmis, ypačiai užimti įvairias visuomenės ir valstybės tarnybas", „Austrijos piliečiai, kurie priklauso rasinei, tikybos arba kalbos mažumai, naudojasi tomis pačiomis teisėmis kaip ir didžiuma". Iš čia aišku, kad tas įstatymas, kuriuo švietimo ministerija parėmė savo aplinkraštį, turi šiuo atžvilgiu neveikti, nes jis prieštarauja aukščiau nurodytiems kostituciniams dėsniams.

Švietimo ministerijos nurodymas į tai, kad čia visiškai neliečiama tikybos laisvės, bet čia kalbama tik del ypatingos tarnybinės kvalifikacijos, taip pat neįtikina, nes tas asmuo, kuris nėra reikalaujamos tikybos, niekada nepajėgs pasiekti tos kvalifikacijos. Šita kvalifikacija tegali būt pasiekta tik sąryšy su tikyba.

Kiekviena teisė turi būt ir gyvenime vykdoma, o ne tik deklaruojama.

A. Tamošaitis.

Lietuvos teisininkai ir Lietuvos visuomenės teisinė sąmonė.

§ 1. Paprastai esti taip, kad visuomenės vidutinė teisės sąmonė atsako veikiamajai teisei arba, tikriau sakant, veikiamoji teisė atsako vidutinei visuomenės teisės sąmonei. Šitas dėsnis ypač tinka tai veikiamajai teisei, kuri sukurta pačios liaudies per jos atstovus. Paprastoms gyvenimo sąlygoms esant, jeigu kuri veikiamosios teisės norma neatsako visuomenės teisės sąmonei, tai ji būna panaikinama arba pakeičiama kita nauja teisės norma, arba nustoja veikus *per desuetudinem*. Kai veikiamoji teisė atsako teisės sąmonei, tada visuomenėje įsigali laisvė ir teisingumas—tuodu visuomenės gerovės kertiniu akmeniu. Juo daugiau veikiamosios teisės sričių atsako teisės sąmonei, juo plačiau ir tikriau įsigali laisvė ir teisingumas. Šiuo atžvilgiu yra daug įvairumų visuomenių teisinėj būklėj. Idealas — kad visa veikiamoji teisė atsakytų teisės sąmonei. Bet, deja, dažnai esti visai kitaip, būtent: formališka teisė, net pažangios tvarkos dėsnius įsiurbusi, veikia tik tam tikroj daly visuomenės aukštesniame sluogsnyje, neliesdama jos gilumos, jos masių; tarp paviršutinės civilizacijos ir gilios kultūros susidaro didelis priešingumas. Teisės gyvenimas, visuomenės masių atžvilgiu, pasidaro negilus, formališkas, pasitenkina vien išoriniais - mechaniškais veiksmais. Žmogus pripranta žiūrėti į teisę kaip į kokį išorinį, formališką, priverstiną daiktą; palengva susidaro teisės negerbimas, jąja nepasitikėjimas. Kova del teisės tada esti vedama ne del tikro teisingumo, bet kad išvaduotų savo jėgą iš varžančių pančių. Tada visas teisės gyvenimas iškrypsta, išsigema, netenka dvasios, genda, netenka savo tikro šaltinio ir pagrindo, o taip pat ir savo auklėjamosios, disciplinuojančios jėgos.

§ 2. Čia, šitame savo pranešime, aš noriu prisiminti tuos veiksnius, tuos faktorius, kurie trukdo mūsų visuomenėje sveikai teisės sąmonei formuotis ir augti. Tų veiksnių aš matau dvi rūši: jų vieni yra visuotinės, pasaulinės reikšmės, o kiti yra Lietuvos lokalinės reikšmės faktoriai.

I. a) XIX amžiaus ir XX amžiaus pradžios Europos visuomenėje, ir ne tik Europos, bet ir kitų pasaulio dalių tos pat civilizacijos visuomenėse, susidarė didelis priešingumas tarp veikiamosios teisės ir tikrosios masių būklės. Žmogaus asmuo, formalinės teisės atžvilgiu, buvo laikomas laisvu piliečiu, turinčiu lygias teises, nepaisant to, kokio jis kilimo ir kuo jis tiki. O

naujų įvykių eilė sudarė visai kitokią faktišką masių būklę. Visur susidarė darbininkų klasė, kuri neturi nuosavybės, dvasioj jaučiasi silpnesnė, priklausoma, nepatenkinta, įpykusi, pakankamai didelė ir supratusi savo reikalus bei jėgas. Darbininkas kasdien neturi apdraustos gyvybės, kasdien jis priverstas sunkiai dirbti savo gyvybei išlaikyti, o kai tik netenka darbo, tai reikia jam su šeima arba alkis kęsti, arba negerbti svetimas turtas. Iš kitos pusės, sulyginti nedidelis turtingųjų sluogsnis, nepridėdamas visiškai savo darbo, tik del susidariusios teisinės tvarkos, vis lobo ir lobo, jo medžiaginis interesas iškrypo, išsigimė į prabangos godumą; o kad galėtų patenkinti savo išlepusius nepasotinamus geidulius, vis stengėsi daugiau įgyti pasaulinės įtakos ir jėgos. Toms visuomenės dalims nerūpi nei vietos, nei tautos, nei visuomenės interesai. Vienai — labiausiai rūpi savo gyvybė išlaikyti, kitai—kuodaugiausia iš visų pasaulio kraštų turtų gauti. Tokiu būdu, priprantama buvo žiūrėti, kad teisė yra tik abstrakcijos forma, tik logikos kategorija, tik išorinė tvarka, kaip išorinių veiksmų mechanizmas, tik organizuota jėga. Buvo manoma, kad teisė yra atskirta nuo vidaus motyvų, nuo sielos emocijų ir nuo teisės tikslo. Teisėtumas darėsi vis labiau ir labiau formališkas, ir įstatymo raidė vis plačiau ėmė įsigalėti. Šioji būklė vis stiprėjo ir stiprėjo, vis plėtėsi ir plėtėsi del įvairių kitų, jai palankių, priežasčių; jos galėjo būti šios: gamtos mokslų išradimai, pramonės ir susisiekimo technikos priemonių nuolatinis tobulėjimas, kapitalo susikoncentravimas, teisei sudarius tam naują priemonę, juridinį asmenį akcinės bendrovės formoje, valstybių savitarpio kova del kolonijų įsigijimo, tų kolonijų eksploatavimas, susidariusi pasaulio prekyba, birža ir t.t. ir t.t.

Visa tai suskirstė žmones į klases, tą suskirstymą vis didino ir vadinamąjį „socialinį klausimą“ vis aštrino; tuo būdu socialinis gyvenimas patiekė teisės sąmonei didelius ir komplikuotus reikalavimus.

Nors Lietuva nėra pramonės šalis, vis delto kalbamas socialinis klausimas aktualus buvo ir yra mūsų šaly: turėjome ir turime daug beturčių žmonių, pramonės darbininkų, o daugiausia žemės darbininkų, kurie tačiau savo žemės neturi.

b) Susikomplikavusios Europos ekonominio gyvenimo sąlygos, kurias ką tik trumpai aš paminėjau, vedė žmoniją prie katastrofos, ir ta katastrofa įvyko: įvyko didysis karas, kuris dar ir dabar traukiasi savo padariniais tik naujose nematomose formose. Karas prisidėjo prie įkūnijimo tos be pagrindo formališkos ir visuotina konkurencija įaštrintos pažiūros į teisę, kurią aukščiau aš nurodžiau. Karas išbaigė dvasios iškrikimą. Kaip kiekvienas karas, taip ir šitas didysis, pakeitė teisės problemą jėgos problema; tat, teisės sąmonės atžvilgiu, reiškia, kad tikro, teisinio, ramaus interesų išlyginimo idėja panaikinama, teisės pagrindas ir jo įrodymai metami šalin, noras geruoju gyventi, pri-

pažįstant artimo teises, yra slopinamas, ir skirtumas, tarp blogo ir gero teisės srity skelbiamas ne esmės dalyku. Teisės ginčas pakeičiamas žūtbūtine kova, savitarpinių teisių pripažinimas nyksta; taip pat nyksta pati savitarpinė pagarba ir pasitikėjimas; humanizmo ir sutarties tikrumo dėsniai skelbiami nenaudingais, sielos gilumoj panaikinami varžiusieji žmogų - žvėrį pančiai, ir teisės sąmonė laisvai puolama to paties žmogaus - žvėries.

c) Karo padarinys yra didelėje pasaulio dalyje įsigyvenęs bolševizmas, komunizmo vardu, o viso pasaulio plačiosios minios yra bolševizmo idėjų pagautos. Aš primygtinai pabrėžiu „bolševizmą" del to, kad jis reikia skirti nuo komunizmo; pastarasis yra tam tikra idėja, teorija, teisybė, visai priešinga kultūrinio pasaulio teisei, bet siūlanti savąją tvarką, o bolševizmas yra stačiai kito teisių ir turto neigimas, o sau plačiausių teisiių ir lobio siekimas, skelbiant obalsį „grab nagrablennoje". Bolševizmas su visomis šaknimis rauna iš žmogaus sielos teisės sąmonę. Jo tokia dvasia palietusi yra ir Lietnvą; net tolimiausiuose kaimo užkampiuose gali pastebėti piemenukus, užsikrėtusius noru visa naikinti. Bolševizmas yra žinomas visam pasauliui.

Nurodytieji trys veiksniai ardė ir ardo teisės samonę ir neduoda jai sveiku būdu formuotis, augti. •Jie gyvi visur.

II Lietuvoje dar turime taip pat veikiančių specifiškų faktorių.

a) Prieš karą ilgus metus valstybė, kuri mus valdė, su visu savo galingu aparatu slopino mūsų socialinius, politinius ir kultūrinius troškimus. Ji kėsinosi brangiausių mūsų vertybių: vertė mus pravoslavais, stengėsi išnaikinti mus kaip tautą ir t. t.

b) Be to, valdininkai dažniausiai buvo kyšininkai, tai ir tose gyvenimo srityse, kur teisė galėjo būti normaliai vykdoma, valdininkų neteisėtumas ardė minimalį pasitikėjimą teise.

c) Maža to. Viena svarbiausioji ekonominio gyvenimo dalis, būtent, valstiečių skirtinės žemės valdymas buvo tvarkomas tokia, Rusijos valdžios mums sukurta, teise, kuri visai neatsakė mūsų teisės sąmonei; ji trukdė ekonominį šalies augimą ir buvo begalinių ginčų ir bylų priežastis. Negali ūkis tarpti tada, kada šeimoje ne vienas daro tvarką, kada vaikai su šeimos galva, tėvu, yra lygių teisių šeimininkai.

Toki iškrikę, teisės sąmonės atžvilgiu, palaikai teko mums iš ilgo Rusijos valdymo ir iš karo.

Bet maža pasakyti, kad tie palaikai iškrikę: mes matėme, kad ilgus metus stiprūs veiksniai gadino žmogaus sielos dorovinę pusę, vadinasi, mums teko kurti valstybė, turint paveldėtas sunkias savybes. Mūsų valstybė dar ir dabar yra kūrimosi stadijoje. Kaip paties kūrimo sąlygos, taip ir aukščiau uurodytos priežastys, duoda progos stipriai veikti teisės sąmonę ardantiems veiksniams. Vadinasi:

d) Paveldėtas palinkimas žūt-būt lobti labai plačiai reiškiasi mūsų visuomenėje: naudojamasi visokia proga (lovi moment),

imama kur tik galima ir iš ko galima, naudojamasi neapsižiūrėjimu akcininkų, prašytojų, klijentų; už pinigą tvirtinama teisėta esant viena, o kitą kartą — kita, visai priešinga ir t.t.

e) Normalus demokratinėje tvarkoje visuomenės pasiskirstymas partijomis mus veda prie pražūtingų padarinių: partyviškumas temdo žmonių sąmonėje ne tik teisėtumą ir teisingumą, bet ir paprastą dorovingumą, stengiamasi įrodyti, kad nusikalstamasis darbas yra nenusikalstamas, jeigu nusikaltęs asmuo yra mano partijos; nežiūrima, tinka, ar ne, viešajam darbui, o pasitenkinama partyviškumo momentu, visai taip, kaip caro laikais karininkas buvo laikomas tinkamu visokioms valstybinėms funkcijoms.

f) Tik partyviškumu galiu aš sau paaiškinti tokius, kur kitur negalimus, dalykus, kaip kai kurių mūsų net autoritetingų asmenų buvo stengiamasi įrodyti, kad mūsų respublikoje esanti tokia nusikalstamųjų darbų rūšis, kuriai nėra kompetentingo teismo; jie visai nepagalvojo, jog, jei tat būtų teisybė, tai būtų duota pasauliui mūsų valstybės valstybiningumo „testimonium paupertatis“.

g) Mūsų respublikos nenormalūs santykiai su stipresniu už mus kaimynu duoda pagrindo laikyti šaly įvestą nenormalę padėtį — karo stovį, kuris labai trukdo normaliems teisės santykiams vykti: nenormaliose sąlygose yra kiekvieno mūsų, kaip žmogaus, pagrindinės teisės: asmens laisvė, spaudos, žodžio laisvė ir k. Demokratinei šaliai tai yra labai sunki visuomenės gyvenimo liga, kuri reikia šalinti. Šita liga labai trukdo sąmonei sveikai formuotis ir augti.

§ 3. Kodel aš kalbu čia šiuo klausimu? Del to, kad čia teisininkų susirinkimas.*) Kiekvienam teisininkui, kurio teisės sąmonė yra susiformavusi ir išaugusi, aišku, kaip svarbu yra, kad visuomenės teisinė sąmonė sveikai formuotųsi ir augtų. Jam aiškios ir kliūtys, kurios trukdo tą procesą. Tad ir reikia prisiminti, kad mūsų teisininkų yra šventa pareiga prisidėti savo jėgomis tas kliūtis šalinti, naikinti. Kiekvienas skyrium tai nedrįsta, tai laiko neturi kelti balso. Bet mes turime tris teisininkų organizacijas, ir jų stipriausioji yra Teisininkų Draugija su jos susivažiavimais. Kitos dvi organizacijos yra: Teisių Fakultetas ir Prisiekusiųjų Advokatų Korporacija. O kadangi Teisių Fakulteto mokomojo personalo beveik visi nariai įeina kitų dviejų organizacijų sudėtin, tai aš čia jas labiausiai ir turiu galvoj.

Kaip visur, taip ir pas mus, o ypač dabar besikuriant valstybei, yra daug neišspręstų teisės dalykų, del kurių reikia teisininkams reikšti savo nuomonė, reikia jie aiškinti. Konstitucijos neaiškūs paragrafai, jos vykdymo faktai, savivaldybių gy-

---

*) Šis pranešimas buvo daromas š.m. Lietuvos teisininkų suvažiavime. *Red.*

venimo praktika ir teisinė šių dienų būklė, įvairių šakų administracijos funkcijų vykdymas, civilinės teisės, taip įvairios mūsų šaly, vykdymas ir t.t. vis tai tiekia kasdien svarbių klausimų, kurie atsidėjus reikią aptarti. Vieno teisininko, kad ir autoritetingo, balsas visada yra silpnesnis, negu organizacijos.

Kad ir ne kažin kokia erudicija ir citatomis būtų apsišarvojęs pranešėjas, jei tik jis iškeltų teisės gyvenimo tikrą reikalą, būtų labai naudinga, jei jis būtų praneštas tos ar kitos teisininkų organizacijos susirinkime. Pastarosios ištarta nuomonė del to ar kito teisės dalyko ūgdytų mūsų visuomenėje teisės sąmonę.

Prof. P. Leonas.

IX-is Tarptautinis Penitenciarinis Kongresas Londone 1925 m.

IX-is Tarptautinis Penitenciarinis Kongresas įvyko Londone 1925 m. rugpiučio mėn 3—10 d.d. puošniuose *Imperial Instituto* rūmuose. Pirmas Penitenciarinis Kongresas buvo sukviestas 1872 met. taip pat Londone, o paskutinis (aštuntas) 1910 met. Vašingtone.

Šie kongresai organizuojami Tarptautinės Penitenciarinės Komisijos, kurion įeina įvairių valstybių oficialūs delegatai ir baudžiamosios teisės mokslo ir praktikos veikėjai. Sakytos komisijos pirmininkas yra Sir Ruggles-Brise, buv. Britanijos kalėjimų komisijos prezidentas; sekretorius ir svarbiausias tos Komisijos veikėjas yra prof. Simonas Van-der-Aą. Iki šio laiko toj Komisijoj dalyvavo aštuniolikos valstybių atstovai, bet po šio Kongreso tas skaičius žymiai padidėjo, ir yra iškeltas sumanymas sudaryti iš tos Komisijos labai svarbią baudžiamosios teisės mokslo ir praktikos tarptautinę įstaigą, kurios tikslas būtų tiekti informacijų ir rinkti bei skelbti visokių žinių.

Niekas iš Lietuvos valstybės toj Komisijoj iki šio laiko nedalyvavo. IX Tarptautinis Penitenciarinis Kongresas buvo labai gausus: jame dalyvavo 53 valstybių 500 atstovų, jų tarpe 49 oficialūs delegatai.

Iš Lietuvos Kongrese dalyvavo Universiteto Doc. Stankevičius ir T. Ministerio Tarybos narys p. Balcevičius.

Kongreso programa buvo padalyta į tris sekcijas: 1) Įstatymų leidimo sekcija, 2) Kalėjimų administracijos sekcija, 3) Prevencijos sekcija.

Tos sekcijos išsprendė 13 klausimų. Ta pačia proga buvo daroma daug pranešimų labai įdomaus turinio. Ginčuose dalyvavo daug žymių viso pasaulio profesorių ir teismo veikėjų, pav. prof. Enrico Ferri, Conti, Almquist, Roux, Thilovitš, Delaquis, Ašafenburg, Freudental, Gleisspach, Cadalso, Liepman ir kt.

Įstatymų leidimo sekcijoj Kongresas pirmiausia diskutavo klausimą, ar reikia taikyti ir jei reikia, tai kokiose ribose tikslingumo principas baudžiant nusikaltėlius?

Sąlyginis nusmerkimas ir prieš laiką iš kalėjimo paleidimas jau yra to principo taikymas, bet Kongresas pripažino, kad galima eiti toliau ir kad tikslingumo principas turi būti labai plačiai taikomas kiekviename atsitikime, kol bus pripažinta, jog visuomenės interesas bus geriau apsaugotas, atsisakius nuo baudimo, ypač paprastuose nusižengimuose ir nepilnamečių bylose.

Bet vis delto čia yra reikalinga kontrolė, kurios sistema ir įvykdymo būdas priklauso kiekvieno krašto teismo organizacijai.

Tokiais pat pamatais buvo išspręsti klausimai del trumpo laikinojo iškalėjimo. Vienu balsu buvo nutarta, kad trumpas iškalėjimas yra netikslingas ir demoralizuojantis, kadangi atlikę tokią bausmę asmenys nustoja baimės būti nusmerkti, o valstybė negali pritaikyti priemonių, kad juos pataisytų, nes tokios priemonės reikalauja gana ilgo režimo. Kongresas buvo tos nuomonės, kad trumpas iškalėjimas turi būti kuo dažniausiai keičiamas piniginėmis baudomis ir probacijos sistema.

Klausimas del neribotų bausmių skyrimo ilgą laiką buvo svarstomas baudžiamosios teisės teorijoj ir pagaliau 1900 m. jau buvo patiektas Penitenciariniam Kongresui Bruselyje, kur sukėlė daug ginčų. Amerikoj neribotos bausmės taikomos paprastai tokiu būdu, kad teismas savo sprendime nurodo maximum ir minimum skiriamos bausmės, o kalėjimo administracija, atsižvelgdama į nusmerktojo elgimąsi, paleidžia jį iš kalėjimo savo nuožiūra. Anglijoje neribotas iškalėjimas yra vartojamas pavojingiems ir įpratusiems nusikaltėliams, kaipo priedas po bausmės atlikimo, kad apsaugotų visuomenės interesus.

Kongresui spręsti buvo pastatytas klausimas, ar galima ir kokiose ribose taikyti neriboti nusmerkimai ne tik svarbiems nusikaltimams, bet ir visais tais atsitikimais, kada nusikaltėliai yra pavojingi visuomenei?

Kongresas pareiškė nuomonę, kad neriboti nusmerkimai yra būtina bausmių individualizacijos konsekvencija ir labai efektyvė priemonė apsaugoti visuomenei nuo nusikaltėlių. Kiekvienos šalies įstatymas turi nurodyti, ar turi būti nustatytas ir kokiais atsitikimais tokios bausmės maximum, o taip pat turi nurodyti taisykles ir sąlygas, kuriomis toks iškalėjimas atleidžiamas, atsižvelgiant į kiekvieno krašto gyvenimo sąlygas bei tautos ypatybes. Klausimas del pridedamojo sulaikymo, bausmę atlikus, buvo svarstomas atskirai antrojoj sekcijoj.

Bausmės individualizacijos klausimas pirmą kartą buvo patiektas II Tarptautiniam Kongresui Genevoj 1895 m. Šis klausimas sukėlė daug ginčų, kadangi jis griežtai prieštaravo senosios baudžiamosios teisės principams, kurie juk žiūri į nusikaltimą ir į nusikaltėlį grynai abstraktiškai. Teigiamasis šio klausimo išsprendimas veda prie pagrindinės baudžiamosios teisės, proceso ir teismo sutvarkymo reorganizacijos. Pirmiausia naujoji pažiūra liečia nusikaltėlio asmenį. Teisėjas, teisdamas kiekvieną nusikaltėlį, turi rinkti žinias apie jo būdą, sveikatą, socialines sąlygas, gyvenimą, nusikaltimo priežastį, bendrą jo elgesį, tėvus ir t.t. Pritaikydamas surinktas žinias prie bylos aplinkybių, teisėjas turėtų parinkti ir atatinkamą bausmę, arba griebtis kitų priemonių, kurias galėtų taikyti nusikaltėliui.

Reikalui esant, nusikaltėlis gali būti tiriamas gydytojų ar psichologų. Tokie tyrimai ir dabar yra daromi mažamečiams.

Kongresas rado, kad jie galima taikyti ir suaugusiems nusikaltėliams. Aišku, kad tu principų taikymas reikalauja specialinės magistratūros iš prityrusių kriminologų; jie galėtų daryti specialę karjerą baudžiamuosiuose teismuose.

Vienas svarbiausiųjų uždavinių teismams yra atskirti atsitiktiniai nusikaltėliai nuo recidivistų net ir nuo profesinių nusikaltėlių. Nors mažas nusižengimas, bet padarytas žmogaus, kuris yra nuolat įtužęs prieš visuomenę, ypač jei dar toks nusižengimas dažnai kartojamas, daro visuomenei didesnę nuoskaudą, ne kaip tas pats nusikalstamasis darbas, padarytas atsitiktinai. Kongresas mano, kad profesiniams ir pavojingiems recidivistams gali būti taikomas specialis iškalėjimas, kurio sąlygos galėtų būti minkštesnės, kaip paprastuose kalėjimuose, nes toks iškalėjimas turėtų tik įspėjamosios reikšmės, kad apsaugotų visuomenę nuo nuolatinio nusikalstamo veiklumo. Toks iškalėjimas tūrėtų būti skiriamas neribotam laikui, bet būtinai turėtų būti daromi periodiniai ištyrimai, ir nusikaltėliai galėtų būti su tam tikra sąlyga paleisti. Pridedamasis (preventyvis) iškalėjimas recidivistams jau yra vartojamas Anglijoj „Prevention of crime, Act 1908“ įstatymu. Tokie recidivistai sodinami į specialinį kalėjimą Camp Hill 5—10 metams. Režimas tenai yra daug minkštesnis, kaip kituose kalėjimuose.

Kaip matyti, I Kongreso sekcija, remdamasi bendru bausmės individualizacijos principu, pasiūlė duoti teisėjams teisės patiems, arba per tam tikrus priklausančius teismui organus, tyrinėti kaltinamųjų fizinį ir psichinį stovį, reikalui esant, su gydytojais ir psichologais, taip pat tyrinėti socialines sąlygas, kuriose gyvena kaltinamieji, ir visas nusikaltimų priežastis, kad galėtų pasirinkti atatinkamą bausmę ar griebtis kitų priemonių kaltinamiesiems pataisyti ir grąžinti į normales gyvenimo sąlygas. II sekcija siūlė taikyti tą patį principą kalėjimo administracijai, kuri vykdo teisėjų sprendimus. Pagaliau buvo pripažinta, kad visi kaliniai, neišskiriant atsargos iškalėjimo, būtų tyrinėjami kvalifikuotų gydytojų, kad šie nustatytų biologines ir socialines nusikaltimų priežastis ir tinkamą režimą kiekvienam kaliniui laikyti. Tokie tyrinėjimai jau daromi Belgijoj visiems recidivistams ir nuteistiesiems kad ir pirmą kartą, bet ne mažiau kaip trims mėnesiams.

Taikomas kaliniams rėžimas turi būti nevienodas, ir reikia daryti kalinių rūšiavimas pagal jų amžių, išsilavinimą ir pasitaisymo laipsnį. Trumpo laiko kaliniams turi būti taikomas ypatingas režimas, ir jie turi būti laikomi atskiruose namuose arba pavilionuose. Nė vienas kalėjimas negali turėti daugiau kaip 500 kalinių, nes kitaip negalima individualizuoti bausmės.

Nors nuteistasis ir neturi teisės gauti atlyginimo už savo darbą iškalėjimo metu, tačiau toks atlyginimas vis delto turi būti jam duodamas, kad kiltų jo darbštumas. Viena to atlyginimo dalis gali būti jo paties išleista, kita turi likti, kaipo jo „pecula“,

kuri turi būti neliečiama ir gali būti vartojama nusikaltėlio šeimai padėti, jo skoloms užmokėti ir t.t. Patronato įstaigos turi žiūrėti, kad paleistas kalinys kokiems niekams tų pinigų neleistų, ypač kai paleistasis kalinys yra nepilnametis.

III Kongreso sekcija, apsvarsčiusi klausimą del sąlyginio nusmerkimo ir paleidimo iš kalėjimo, išreiškė pageidavimą, kad sąlyginai paleisti asmenys būtų prižiūrimi tam tikrų valstybės įstaigų arba privatinių draugijų, bet jokiu būdu ne policijos. Visos tos oficialinės ir pusiauoficialines organizacijos, padedamos privatinių, net vyriausybės skirtų, asmenų, turi būti teismo žinioje.

Fakultatyvinė priežiūra gali būti taikoma nusikaltėliams, atlikusiems visą paskirtą bausmę, kad jie vėl neitų blogu keliu. Gali būti sudaryta tarptautinė sutartis, kad palengvintų tokiems asmenims, gyvenantiems užsienyje, rasti darbo ir juos prižiūrėti.

Lengvas susisiekimas padidino tarptautinių nusikaltėlių skaičių. Kova su jais yra labai sunki, nes baudžiamųjų statutų bei procesų skirtumas ir stoka artimų santykių tarp įvairių kraštų teismo ir policijos organų labai kliudo toj srity darbą. Kongresas pasiūlė palengvinti įvairių kraštų teismo ir policijos organų susirašinėjimą, plačių informacijų teikimą, net visokių rūšių teismo pagalbą ir savitarpinį teismo sprendimų vykdymą.

Del nusikaltėlių išdavimo būtų pageidaujamos vienodos tarp visų šalių sutartys. Bet kadangi įvairių šalių įstatymai nevienodi, tai Kongresas pavedė Tarptautinei Penitenciarinei Komisijai pagreitinti nusikaltėlių išdavimo sutarties projekto gaminimą, kuris galėtų būti tarptautinių sutarčių projektavimo pamatas.

Demoralizuojanti nepadorių paveikslų, ypač kino filmų, įtaka yra visiems žinoma. Kongresas pasiūlė, kad kiekvienoj šalyje būtų įsteigti tam tikri cenzūros organai, kurie apsaugotų jaunuomenę ne tik nuo pornografiškų, bet ir šiaip nuo visokių demoralizuojančių paveikslų ir vaidinimų. Be to, reikėtų organizuoti speciališki vaidinimai jaunuomenei ir pasirūpinti, kad būtų gaminami geri paveikslai. Tarptautinės konvencijos turi palaikyti šiuo atžvilgiu atskirų šalių priemones. Del kitų paveikslų kiekvienas kraštas turėtų laikytis 1923 m. Tarptautinės Genevos Konvencijos (del pornografiškų leidinių.)

Klausimas visuomenės apsaugojimo nuo bepročių jau seniai kreipė kriminalinio mokslo žmonių akis, bet vis iškildavo ir dideli nuomonių skirtumai. Kongresas išreiškė pageidavimą, kad visi suaugę žmonės, kurie reiškia pavojingas tendencijas, turėtų būti teismo nutarimais talpinami į tam tikras kolonijas ir įstaigas, neturinčias kalėjimų pavidalo. Tų įstaigų administracija, išklausius ekspertų, sprestų sąlyginio tų asmenų paleidimo klausimą. Vaikams turėtų būti įsteigti specialiniai institutai, patronatų prižiūrimi.

Geros šeimos įtaka yra labai pageidaujama vaikų auklėjimui. Labai dažnai vaikų nusikaltimų priežastis yra bloga šeimos su-

dėtis. Kadangi normalėje šeimoje vaikams yra geriausia vieta jųjų gabumams reikštis, tai Amerikoj, po daug bandymų ir studiju, buvo pripažinta, kad tikslingiausias būdas kovoti su vaikų nusikaltimais yra juos talpinti ne į kokias įstaigas, bet į rimtas ir doras šeimas, kurios, tam tikru būdu prižiūrimos, apsiimtų juos auklėti. Kongresas rado, kad galima rekomenduoti į šeimas tiek nusikaltusius vaikus, jei nerandama reikalo talpinti juos į tam tikras drausmės auklėjamąsias įstaigas, tiek ir nenusikaltusius, jei reikia jie apsaugoti nuo jų pačių tėvų arba auklėtojų negeros įtakos. Toks vaikų talpinimas gali būti daromas ne tik teismo nutarimu, bet ir tam tikrų oficialinių ir privatinių, valstybės priežiūrimų, organizacijų. Būtų pageidaujama įsteigti specialius kursus asmenims, kurie panorėtų priiminėti pas save tokius vaikus.

Visos tos rezoliucijos buvo priimtos pirmiausia sekcijose, o paskui patvirtintos Kongreso plenume. Be to, Kongrese buvo daromi Anglų teisėjų ir toje srityje veikėjų labai įdomaus turinio pranešimai. Apskritai, galima pasakyti, kad Kongresas labai pastūme priekin baudžiamąjį mokslą, atkreipdamas didelį dėmesį į socialę nusikaltimų ir bausmių pusę ir palaikydamas įspėjimo priemonių reikalingumą.

Kongreso dalyviai aplankė daug kalėjimų ne tik pačiam Londone, bet, Britų vyriausybės pakviesti, ir Anglijoj bei Šotlandijoj įdomiausius kalėjimus.

Visi kalėjimai labai gražiai atrodo. Visur švaru, ir kaliniai laikomi gerai. Ten pilna dirbtuvių, kuriose kaliniai dirba pavestą jiems darbą. Dirba visi kartu, tačiau miega ir valgo atskirai savose kamerose. Geriausieji kaliniai turi tam tikrų privilegijų ir palengvinimų pagal tam tikrą sistemą, labai sudėtingą, bet, rodos, gana tikslingą. Kai kada leidžiama ir kartu valgyti ir žaisti; tada kaliniai gali tarp savęs kalbėti. Manoma, kad socialinių žmogaus instinktų palaikymas, kada tai leidžia nuteistojo moralinis stovis, gerina jo prielankumą ir palengvina disciplinos taikymą, nes šalina jo sielojimąsi ir galimą maištą del ilgo kalinimo.

Dideli kalėjimų kiemai ir sodai dažnai yra papuošti gėlėmis. Kalėjimuose daromas tam tikras nusikaltėlių rūšiavimas. Kiekviename kalėjime taikomas atskiras režimas, atsižvelgiant į nusikaltėlių sudėtį.

Atskirai stovi Borstal įstaigos 16—21 metų amžiaus nusikaltėliams. Tos įstaigos duoda gerų vaisių. Ten įvesta rūšiavimas grupėmis ir bendradarbiavimas, kad išnyktų egoizmas, pakiltų visuomenės jausmas ir kad patys kaliniai pasitaisytų. Paleisti iš Borstal įstaigų jauni žmonės gauna pilną kraitį, nenutraukia su Borstal organizacijomis ryšių ir per visą gyvenimą turi patronato pagalbą.

Kalėjimo administracija daro labai gerą įspūdį ir, matyti, labai aukštai stovi moralės, mokslo ir praktikos atžvilgiu. Toks aukštas Anglijos kalėjimų stovis yra suprantamas, nes jie turi labai tinkamą administracijos personalą ir neribotą tam tikslui biudžetą.

Z. B.

Šis-tas iš užsienio juridinės literatūros.

I. Vidurinės Europos aukščiausieji administracijos teismai.

1) Festschrift zum 50-jährigen Bestehen des Preussischen Oberverwaltungsgerichtes. Berlin. 1925 Carl Heymann.
2) Prof. Anschütz, Zum 50-jährigen Bestehen des Preussischen Oberverwaltungsgerichtes (Deutche Juristen Zeitung 1925 Heft 21).
3) Jesse. Apie tą patį (ten pat).
4) Jesse, Das Reichsverwaltungsgericht (DJZ 1926, H. 1).
5) Dr. Chmurski, Das Polnische Oberverwaltungsgericht (Ostrecht, 1926 Januar).
6) Dr. Chmurski, Reforma Wyższego Sądu Administracyjnego (Palestra 1925, Nr. 6—7).
7) Schwarzenau. Zum fünfzigjährigen Bestehen des Gesetze über die Errichtung des Oesterreichischen Vervaltungsgerichtshofes. (DJŽ 1926 H. 1).

Beveik vienu ir tuo pačiu metu buvo įvesti Prūsuose ir Austrijoje aukščiausieji administracijos teismai: Prūsuose 1875 m. liepos 3 dienos įstatymu, Austrijoje — tų pačių metų spalių 22 dienos. Penkių dešimčių metų sukaktuvės davė progos pasirodyti laikraščiuose visai eilei straipsnių; be to, Berlyne buvo išleistas net ištisas sukaktuvėms paminėti tomas. Jame buvo įdėta eilė labai didelės vertės straipsnių, kurių autoriai yra administracinio teisingumo teoretikai ir praktikai.

Dabar jau visiems aišku, kad teisinė valstybė, visa to žodžio prasme, yra tik toji, kurioje yra nepartyvė teisinė administracijos kontrolė. Valstybė, kuri nenori ar nesugeba apginti individui jo subjektyvės teisės nuo administracijos įsikišimo, negali būti laikoma modernine valstybe. Didelė kontroversa tarp *Gneisto* ir *Jellineko* jau priklauso istorijai, bet gal ne pro šalį būtų apie ją mums prisiminti. Ginčas ėjo tarp teisingumo valstybės (Justizstaat) šalininkų, kurie norėjo piliečių ginčus su administracija pavesti paprastiems teismams (tokia tvarka iš dalies priimta Latvijoje), ir tarp teisinės valstybės (Rechtsstaat) ad hoc teismo šalininkų, kurie norėjo piliečių skundus del administracijos veiksmų pavesti administraciniams teismams spręsti. Pažymėtina, kad Veimaro konstitucija numato 107 straipsniu įsteigimą administracijos teismų ten, kur jų dar nėra. Visur pabrėžiama mokslinė ir praktikinė aukščiausių administracijos teismų reikšmė.

Iki šio laiko išleistuose Prūsų Aukšč. Adm. Teismo sprendimų 78 tomuose yra turtingiausios medžiagos ne tik visos eilės administracinių įsakymų aiškinimui, bet taip pat pažymėtinas ir konstruktyvinis suvokimas paslėptų atskiruose įsakymuose teisės bendrų minčių*). Ypatingai svarbus uždavinys teko A.A. Teismui Prūsuose, priėmus naują respublikinę konstituciją.

Labai įdomių davinių yra apie P.A.A.T. sudėtį. Įsteigiant buvo tik vienas senatas (skyrius) su 7 nariais, iš kurių be pirmininko buvo tik vienas pilnai apmokamas narys. Sukakus 25 metams, P.A.A.T. jau turėjo 7 senatus (skyrius); pilnai apmokamų: 1 pirmininkas, 6 senato pirmininkai ir 43 nariai, iš viso 50 asmenų. Sis skaičius po įvairių svyravimų pasidarė lygus tam skaičiui, kurs buvo prieš 25 metus. Tat įvyko del to, kad visi mokesčių ginčai perėjo į Reichsfinanzhof (Valstybės Finansų Teismą) Münchene.

Be savo tiesioginių uždavinių P.A.A.T. turėjo dar ištisą eilę papildomųjų uždavinių, ypačiai pareikšdavo savo nuomonę įstatymų leidimo reikalu.

Išėjus naujam įstatymui apie kraštutinį amžių teisėjams, P.A.A.T. dabar jaunėja. Įdomu pažymėti, kad pavaduotojai („Nachwuchs") eina iš žemesniųjų administracijos teismų, iš įvairių administracijos sričių ir iš teisingumo. Perėjimas ir įsigyvenimas tenai naujiems teisėjams labai sunkus, sunkesnis, negu kituose teismuose.

Atlyginimo atžvilgiu P.A.A.T. nesulygintas su kitais aukščiausiais Vokietijos teismais (Reichsgericht Leipzige ir Reichsfinanzhof Münchene).

Narių paskyrimas dabar atliekamas Teisingumo Ministerijos, o prieš karą juos skyrė karalius. Yra nusiskundimų, kad skiriant teisėjus imama galvon ir politiniai samprotavimai. Ypač, kad jo veikimo sritis turi dažnai politinį foną.

Reiškiama noro, kad P.A.A.T. nariai turėtų patys reikšti nuomonę, skiriant teisėjus.

P.A.A.T. veikia kartais kaip pirma ir vienintėlė instancija, kartais kaip apeliacinė, kartais kaip revizijos instancija. Kompetencija yra pastatyta enumeracijos principu, būtent, sužymėtos visos tos sritys, kurios sudaro išimtį iš grynos administracijos kompetencijos. Literatūroje nurodoma į tai, kad P.A.A.T. veikimas, kaipo pirmos bei antros instancijos, t. y. faktų teismo, yra per daug apsunkintas ir kad toks „faktų teisėjų" su „teisės teisėjais" sumaišymas yra negeistinas apsireiškimas. Todel reikalaujama P.A.A.T. paskirti išimtinai revizijos instancija. Kartu su šiuo reikalaujama sudaryti žemesniuosius teismus ten, kur jų dar nėra.

---

*) Žiūr. Anschitz. Allgemeine Begriffe und Lehren des Verwaltungsrechts nach der Rechtsprechung des OVG (Preussische Vervaltungsblatt 1900, 83 sg.).

Jau aukščiau paminėtame konstitucijos 107 str. numatytas sudarymas Reichsverwaltungsgerichto—Vokietijos Aukščiausio Administracijos Teismo (V.A.A.T.). Apie šį dalyką yra turtinga literatūra ir keletas padarytų įvairių pasiūlymų. Šešeri metai praėjo nuo konstitucijos priėmimo, bet vis dar prie konkretaus pasiūlymo neprieita. Paskutinis pasiūlymas yra sudaryti prie Reichsgerichto, greta civilio ir baudžiamojo skyriaus, administracinį skyrių.

Kokios reikšmės turėjo Austrijos Aukščiausio Administracijos Teismo (A.A.A.T.) įsteigimas, matyti iš jo dabartinio pirmininko Schwartzemann'o: zodžių: „A.A.A.T. įsteigimo diena yra Austrijos viešosios teisės gimimo diena." Priešingai P.A.A.T., kompetencija A.A.A.T. yra paremta vad. „Generalklausel": kiekvienas, kuris yra įžeistas savo teisėse ir jau negali skųstis administracijos tvarka, gali kreiptis į A.A.T. Negatyviai iš A.A.T. kompetencijos buvo išimti visi tie atsitikimai, kur administracija vadovaujasi savo nuožiūra.

Kokį autoritetą turėjo A.A.A.T., matyti iš to, jog Austrijos sukcesinės valstybės sudarė savo administracijos teismus pagal Austrijos pavyzdžius ir pakvietė Vienos kvalifikuotus teisėjus.

Apie vieną tų, Vienos įtakoj susidariusių, teismų informuoja aukščiau nurodytieji Chmurskio straipsniai, būtent, apie Lenkijos A.A.T. Lenkijos konstitucija (73 str.) nustato: „valdžios bei savivaldybės organų administracinių aktų teisėtumui išspręsti sudaroma atskiru įstatymu administracinė teismų sistema su A.A.T. priešaky, kuri savo organizacijoje remiasi liaudies elemento ir teisėjų bendradarbiavimu". Tuo tarpu tėra Lenkijoj tik aukščiausias teismas, kaip kasacinė instancija. Panaikinus kokį nors administracijos nutarimą, ji turi tuojau išleisti naują. Paduotieji į A.A.T. skundai nesustabdo vykdymo, išskyrus tam tikrus atsitikimus. A.A.T., kaipo teismas, yra nepriklausomas; pilietis ir apskųstoji įstaiga veikia kaipo šalys. Kaip Austrijoje, taip ir Lenkijoj išimtos iš A.A.T. kompetencijos bylos, kurias administracija sprendžia savo nuožiūra. Procedūra yra pastatyta bendrais teismų principais: rungtynių, viešumos, gyvo žodžio ir oficialumo principu, t.y. byla, kad ir privatinių asmenų iškelta, bet sprendžiama ex officio, nelaukiant atskiro šalių prašymo.

Tas pats autorius nurodo (Palestra 1925, pusl. 834) šiuos A.A.T. trūkumus: 1) darbų vilkinimas, 2) sprendimų vykdymo abejotinumas. Autorius rekomenduoja: 1) įvesti privalomą advokatų dalyvavimą, 2) tam tikrų teisių perkėlimą ant pirmininko, 3) išskyrimą iš kompetencijos mažmožių, 4) terminų sutrumpinimą, 5) išlaidų uždėjimą pralaimėjusiai šaliai, 6) įvedimą bausmių už tuščią bilinėjimąsi.

J. Robinzonas.

IV-jo Lietuvos teisininkų suvažiavimo protokolas.

1926 metų sausio 17 dieną į Lietuvos Teisininkų Draugijos Valdybos šauktąjį Lietuvos Teisinininkų Suvažiavimą atvyko iš viso 52 teisininkai. Pusiau ketvirtą valandą po piet Lietuvos Teisininkų Draugijos Pirmininkas p. *Kriščiukaitis* atidarė Suvažiavimo posėdį ir pasiūlė išrinkti Prezidiumą, nurodydamas kandidatą į pirmininkus pris. adv. *A. Janulaitį*, kurį Suvažiavimas ir išrinko. Sekretoriumi pasirinktas p. *Papečkys*.

Pirmininkas pris. adv. *Janulaitis* skelbia Suvažiavimo dienotvarkę:

1. Prof. *Leono* pranešimas: Lietuvos Teisininkai ir Lietuvos visuomenės teisinė sąmonė.
2. Prof. *Bieliackino* — Šių dienų teismo problemos.
3. *Z. Balcevičiaus* — Mūsų teismų projektuojamojo sutvarkymo pagrindiniai dėsniai.
4. *Z. Toliušio* — Parlamento nario ir advokato pareigų suderinimas.

Suvažiavimas dienotvarkę priėmė. Eina pranešimai ir del jų debatai. (Prof. *Leono* pranešimas atspausdintas skyrium šiame pat numery). Del Prof. *Leono* pranešimo diskusijų nebuvo. Toliau, daro pranešimą prof. *Bieliackinas* — *Šių dienų teismo problemos*. Pranešimo turinys toks:

Karas palietė visas žmonių gyvenimo puses; ypatingai tas atsiliepė pačių valstybių politikos ir vidaus tvarkos gyvenime. Negalėjo, žinoma, pasilikti ir teismas jo nepaliestas. Ir čia, kaip ir kitose gyvenimo reiškinių srityse, ima pūsti nauji vėjai, kyla naujos mintys, nauji sumanymai. Naujausioji literatūra gyvai traktuoja iš esmės teismų, jų funkcijų bei padėties problemą, įnešdama gilesnio supratimo ir aiškumo iškeltuose naujo gyvenimo aplinkybių dalykuose. Suprantama, kad reikalinga ir mums, norint neatsilikti, plačiai atsižvelgt į šį procesą ir koordinuoti mūsų teismų tvarką ir darbą su jo daviniais. Kad tatai aiškiau būtų, reikia čia išdėstyti keletas bendrų samprotavimų del šio dalyko.

Teismai nėra įstatymų vergai. Tas jau buvo žinoma iš senovės. Pats gyvenimas keičia įstatymų prasmę, ir šitą keitimą praktiškai atlieka teismai. Taip buvo dar prieš absoliutizmo epochą. Monarchai teismą suvaržė. Varžymas buvo toks didelis, jog buvo net numatyta, kaip teisėjas turi laikyti kojas, spręsdamas bylą (koją ant kojos). Justinianas reikalavo, kad patys teisėjai nemėgintų aiškinti įstatymo, nes tik tas, kas leidžia įsta-

tymus, gali juos interpretuoti. Tas pat nusistatymas buvo ir vėliau, pav Prūsuose, Rusijoj — „primieniat zakon po bukvie zakona“.

Buvo ir kita linkmė. Didžioji Prancūzų revoliucija padėjo savo žymę ir teismo darbui bei kompetencijai. Code Civile nustato, kad teismas turi būtinai spręsti bylą ir rasti atsakymą į visus byloje kylančius klausimus pačiuose įstatymuose. Naujasis Šveicarų kodeksas nustato dėsnį, kad, jei kyla teisėjui abejojimas dėl įstatymo neaiškumo, jis tokiais atvejais turi įsivaizduoti save įstatymo leidėju ir išinterpretuoti įstatymą taip, kaip tatai padarytų patsai įstatymo leidėjas. Ir Rusų įstatymuose buvo fiksuota, kad teisėjui draudžiama atsisakyti spręsti bylą deliai įstatymų neaiškumo, ir jis turi spręsti būtinai, pasiremdamas bendrąja įstatymų prasme ir dvasia (po obščemu smyslu i duchu zakona).

Naujausioji linkmė šioje srityje eina dar toliau: teismai gali ir turi spręsti bylą ne tik pagal įstatymus, bet dargi prieš įstatymus (contra tabulas), savo nusimanymu, jei, žinoma, istatymai būtų atsilikę nuo einamojo gyvenimo reikalų. Žinoma, čia jau yra kraštutinumas, ir prieš jį juristai protestuoja, kaip prieš dėsnį, kuriuo pereinamos jau visos ribos. Net ir laisvojoj šiuo atžvilgiu Šveicarijoj teismas turi būti tik jaunesniuoju įstatymų leidėjo broliu ir, nekeisdamas įstatymo prasmės, ieškoti tik įstatymų leidėjo dvasios ir jo norėtos prasmės.

Visa tai bet gi ryškiai rodo, kad šiandien bendra mintis del teismo darbų kompetencijos yra ta: duoti teismui daugiau laisvės įstatymų taikymo srityje, išvaduoti teismą iš baudžiavos. Tai daryti verčia patsai gyvenimas. Imkime kad ir šių dienų epochą—valiutų kritimo ir keitimo epochą. Juk teismai atsidūrė visiškai be įstatymų. Dar daugiau. Susidarė aiškus antagonizmas tarp teismų ir įstatymų leidėjų; teismai, eidami iš esmės teisingu keliu, beveik visur stengėsi proteguoti kreditorius, o įstatymų leidėjai, labiau atsižvelgdami į esamojo laiko politikos kombinacijas, — proteguoti debitorius.

Teismas turi spręsti bylą, remdamasis įstatymais. Ši problema duoda pagrindą teismo nepriklausomybės principui; toji nepriklausomybė reiškiasi čia konkrečiai, kaip teisėjų ir jurisdikcijos nepriklausomybė. Remdamasis valstybės funkcijų suskirstymo teorija, jau Montesquieu pažymėjo tris funkcijas, griežtai atskirdamas nepriklausomą teismų valdžią (čia gal ir susidarė anų laikų Prancūzijos teismų laisvei pamatas). Tačiau ilgainiui valdžios padalinimo teorija turėjo nykti, nes valdžia galų gale tėra tik viena. Tada imta manyti, kad reikia skirstyti į tris tik valdžios organus, bet ne pačią valdžią; bet gi ilgainiui ir tas pasirodė netikslu, nes visi valdžios organai yra glaudžiai vienas su kitu susiję ir turi veikti labai artimame kontakte, nelyginant, mechanizmo ratai ir rateliai. Ir todel šiandien, jei dar praktiškai ir yra traktuojama šis padalinimas į tris, tai jau grynojo mokslo

disciplinoje šis principas nustoja veikiamosios reikšmės; yra jau atsitikimų, kad mėginama valstybės funkcijų nebedalyti į tris.

Bet teismo nepriklausomybė, pagaliau, nepareina nuo to. Ji susidaro del paties teismo darbo ypatingumo. Pati teismo darbo esmė, pats to darbo objektas (bylos), nesudaro teismui progos pareikšti bendru valstybės atžvilgiu kurį nors ypatingą sauvaliavimą. Ir todel, gal būti, daugiausia deliai to teismai visur ir visada naudojosi mažesne ar didesne nepriklausomybe.

Teisėjų nepriklausomybė reiškiasi jų nepakeičiamybe. Rusų įstatymų leidėjai buvo tos nuomonės, kad teisėjai būtų vis delto nekeičiami. Bet Rusijoj ši mintis nevisada buvo vykdoma praktikos gyvenime, nes valdžia darydavo čia presiją, ir dažnai beveik būdavo įsakoma teismams spręsti bylą taip ar kitaip. Juk kiekvienas teisėjas vis delto priklauso ministeriui, o ministeriai juk ne visi tėra suinteresuoti teisėju, kaip teisėju. Ir iš Rusų laikų, apibūdinančių šią teisėjų priklausomybę, yra pasilikusių vieno kito ministerio labai charakteringų išsireiškimų, pavyzdžiui: „my zabotimsia ne o sostavie prestuplenija, a o sostavie suda“, arba „obraščaite vnimanije na milost ne k podsudimym, a na milost k prokuroram, ibo prestuplenij už očen mnogo“. Tas pat buvo ir Vokietijoj, nepaisant konstitucijos teisėjų nepakeičiamybės dėsnio. Būdavo kartais samprotaujama, kad „nepakeičiamybė“ yra dargi kenksminga, nes teisėjas, turėdamas tokią garantiją, darosi inertiškas, netobūlėja ir nesistengia žengti pirmyn, besiteisindamas tuo, kad „na moj viek chvatit“. Ir todel Kerenskis anuo metu reikalavo „otmienit chot by vremenno etu nesmieniajemost“, kad turėtų progos pakeisti tuos teisėjus, kurie buvo jam jau nebetinkami. Ir Lietuvoje šis principas arba sustabdytas, arba panaikintas, bet nieko nauja neduota. Pasidaro labai keistas dalykas: Teisingumo Ministeris gali teisėją skirti, šalinti, keisti, nepaisydamas iškilmingai mūsų konstitucijoj nustatyto dėsnio.

Kuo gi galima pamainyti ši „nepakeičiamybės“ idėja? Atsakymas šiandien formuluojamas taip: teisėjų rinkimo idėja. Vokiečių teisėjų suvažiavimas Ausburge priėjo išvadą, kad „nepakeičiamybės“ principas yra netinkamas, ir pasiulė tam reikalui sudaryti Teisėjų Kolegiją, kuri galėtų skirti, šalinti ir keisti teisėjus. Anglijoj yra nustatyta, kad teisėjus renka parlamentas, bet tas nesudaro jokios garantijos, kad partijų politikos interesas nevers iškišti savo žmones. Ir jeigu Anglijoj, toje gilaus demokratizmo šalyje, būna teisėjų pašalinimo atsitikimų (pav. 1842 metais), tai ką bekalbėti apie kitas šalis, kur, kaip pavyzdžiui mūsų krašte, partinė kova vedama labai nedemokratiškais ir nevykusiais būdais: čia, žinoma, jokios garantijos teisėjams negali būti. Esti ir taip, kad teisėjus renka „tauta“, kaip pavyzdžiui Šveicarijoj. Bet ir toks rinkimas nėra normalus. Teisėjai bus skiriami ar šalinami, visai neatsižvelgiant į jų, kaip teisėjų, tinkamumą ar netinkamumą, — visur čia taip pat bus partinės tendencijos.

Kolegijų rinkimas (teisėjų, prokurorų, advokatų) apsaugoja geriausiai teisėjų ir teismų interesus bei teisingumo idėją, kelia aukštyn teismo darbą ir organizaciją, kadangi nėra jokio tarpininko, kad ir aukščiausio teismo administracijos pavidalu. Gal kiek neaišku yra su parlamentų perrinkimais, nes valdžios politinės pozicijos turi įtakos teisėjų perrinkimo reikalui. Bet iš kitos pusės teisėjų tokie laikas nuo laiko perrinkimai gali turėti ir sveiko pagrindo, nes juk geri teisėjai visada gali būti užtikrinti, kad perrenkant vėl bus išrinkti.

Toliau, jurisdikcijos nepriklausomybė. Monarchai—aukščiausioji teismų instancija. Bet Anglijos karalius, vykdydamas šią savo teisę, teisia tik teisėjų kolegijoj. Taip pat elgiasi ir parlamentai, kur jie yra aukščiausioji teismo instancija, pavyzdžiui, Anglijoj lordų rūmai. Bet ir lordų rūmai, kaip teismas, išskiria tam tikrą komisiją iš lordų-teisininkų.

Bet visa tai šiandien reikia laikyti, rusiškai betariant, „perežitok starago", nes jei formaliai ir gali parlamentas, remdamasis įstatymais, imtis teismo dalykų, tai praktiškai jis to nebevykdo ir atsisako kištis į teismų reikalus.

Ar teismas turi teisės kritikuoti įstatymą, jei šis prieštarauja konstitucijai? Yra čia dvi nuomonės: viena—kad turi, kita — kad neturi (Prancūzija, Lenkija). Be abejo, teismas turi nustatyti, ar įstatymas yra įstatymas. Ir mūsų konstitucijoj tai pripažinta, nes: „neveikia joks įstatymas, kurs prieštarauja konstitucijai". Tenka kartais išgirsti, kad konstitucija yra tik deklaracija. Bet juk kiekviena įstatymų leidėjo, kaipo tokio, valia yra įstatymas, ergo, ir ši deklaracija yra įstatymas. Teismas turi spręsti, ar atatinka įstatymas konstitucijai. Mintis, kad tai turi atlikti tik Aukščiausiasis Teismas, jau atgyvenama. Nes toks teismas volens-nolens kišis į įstatymų leidimo darbą. O iš kitos pusės, jo sprendimai nebus privalomi visiems teisėjams, nes teisėjas, galų gale, savo supratimu ir sąžine sprendžia. Todel Aukščiausiojo Teismo idėja šia prasme abejotina.

Taip pat teisėjas sprendžia, ar visoki administracijos nurodymai ir įsakymai atsako įstatymui, ar ne. Bet kad „neteisėtas" įstatymas neveiktų, tai Europoje tam yra administracinių teismų institutas, kuris gali tokį įsakymą anuliuoti. Tiesa, Anglijoj skundai del administracijos veiksmų paduodami bendriems teismams ir yra jų sprendžiami, bet mūsų jaunoje valstybėje, neturint dar tvirtų tradicijų, būtų sunku šis principas įsisavinti, nes teisėją statytume į pavojų susidurti su valdžia. Mums reikalingi būtinai administraciniai teismai, nes kitaip Lietuva darosi neteisinė valstybė. Teisinė (pravovoje) valstybė negali būti be administracinių teismų, nes negali būti, kad ministeris būtų paskutinė skundų instancija. Ministeris ne tam skirtas, kad spręstų administracijos nurodymų ir įsakymų teisėtumą jų santykiuose su įstatymais. Minsteris tokioje valstybėje gali padaryti, ką tik jis nori, ir nuskaustasis pilietis neturi instancijos, kur galėtų apskųsti ir apginti savo interesus.

Keletas žodžių apie baudžiamuosius teismus vyriausiems valdininkams—ministeriams. Šiam reikalui Europoje yra vadinamieji Aukščiausieji Teismai. Šie teismai kai kur yra priskirti prie Aukščiausiųjų Kasacinių Teismų (Vokietija). Šie teismai gali būti įvairūs pagal savo kompetenciją, atsižvelgiant į tai, kokie ministerių veiksmai jiems duoti spręsti (Prancūzija). Daugiausia jų kompetencijai pavesta aukščiausių valdininkų veiksmai, susiję su tarnybiniais nusikaltimais ir valstybės išdavimu. Šių teismų kompetencija būna fiksuota konstitucijose. Mūsų Konstitucija taip pat yra fiksavusi Aukščiausiąjį Teismą. Bet mūsų Konstitucijoj fiksuota du terminu: Aukščiausias politinis Teismas ir Aukščiausias kasacinis Teismas. Praktikoje, kiek žinome, kilo deliai to neaiškumu. Ir iš tiesų, reiktų dabar, kalbant apie teismų reformos reikalą, kad šie principai būtų išspręsti ir aiškiai nustatyti įstatymo tvarka; reikia duoti pagaliau mūsų teismams ateityje pastovią, tikslią ir sveiką organizaciją, sudarant jiems naudingo mūsų jaunos valstybės šviesiai ateičiai darbo sąlygas.

Po šio prof. Bieliackino pranešimo Suvažiavimo Pirmininkas atidarė diskusijas. Pirmasis kalba advokatas *Andrius Bulota.* Del teisėjų nepakeičiamumo — sako jis — man neaiškus vienas dalykas. Jeigu jau sakoma, kad konstitucija nėra įstatymas, o tik deklaracija, tai kodel ji šituo „nepakeičiamumo“ klausimu nebuvo deklaracija, bet „lex summa“, kada mūsų gyvenime buvo pakeistas aukštas teisėjas? Skaudus reiškinys. Ir todel reikalinga, kad kuo greičiausiai būtų, nuo ko tai pareina, šis dalykas išaiškintas. Pagal mūsų Konstituciją, mano nuomone, teisėjai negali būti „plunksnos pabraukimu“ pašalinami iš vietų.

Ministerių atsakomybė, pagal mūsų Konstituciją, gali kilti tik Seimui sutikus, ir ministeriai turi būti teisiami aukščiausiojo teismo. Mano nuomone, jei ministeris nusikalto, tai jis turi būti teisiamas, kaip ir kiekvienas kitas pilietis, ir Vyriausiasis Tribunolas labai gerai padarė, kad ministerį teisė.

Toliau kalba p. *Toliušis.* Jisai sakosi, išklausęs du pranešimu (prof. Leono ir prof. Bieliackino), kuriuodu esą, nelyginant, vienas antro tęsinys. Prof. Leonas konstatavęs mumyse teisinės sąmonės krizį, prof. Bieliackinas nurodęs vaizdą, kaip iš šios ligos gydytis; nurodęs, kuriais keliais eiti, kad tą krizį išgyventume. Mūsų teisininkų esanti pareiga šiandien kalbėt apie moralį krizį Lietuvoj ir ieškoti būdų, kaip iš jo išeiti. Esą trys pagrindiniai dalykai, kuriuos reikią kaip galima greičiau įgyvendinti: 1) Teismas turi būti nepriklausomas, 2) turi būti įvesti administraciniai teismai ir 3) įstatymai turi būti konstitucionuoti. Mes teismo autoritetą turime būtinai pakelti šiame politinės kovos sūkuryje, ir tai reikalinga būtų pavesti dar ligi šiol grynam organui, pačiam teismui. Nėra Europoje valstybės, kur nebūtų administracinio teismo, tik mūsų krašte jo nėra. Įvesdami ad-

ministracinį teismą, teisinę sąmonę keldinsime ir tobulinsime. Teisininkų reikšmė mūsų gyvenime turėtų užimti vadovaujamą vagą, kaip tai yra kitur, tik mums reikia išeiti iš mūsų inertingumo padėties — baigia kalbėtojas.

Toliau, žodis duodamas p. *Tumėnui*. Jis atsiprašo kolegų juristų, kad negalėsiąs pilnai išnaudoti progos pirmą kartą čia pareikšti svarbiais klausimais savo nuomonę, nes turėsiąs naudotis tik expromtu žiniomis, kaip diskutuojantis; pranešėjai čia esą geresnėje padėtyje. Bet klausimų svarbumas liepiąs netylėti. Kalbėsiu del abiejų pranešimų—sako kalbėtojas. Teisinės sąmonės krizio apsireiškimas yra labai didelės svarbos ir dargi grasinantis, ypač mums, juristams. Jeigu kalbame apie krizį, tai svarbu išsiaiškinti, nuo ko tat pareina? Ar mūsų liaudyje teisinė sąmonė aukšta? Juk ir patys juristai tik šiandien ėmė del šio „krizio" kalbėti. Yra mechaninių objektyvių sąlygų, del kurių gali tas „krizis" įvykti: 1) juristų Lietuvoje, ypač „senųjų", nedaug. Jeigu paimsime „jaunąjį" juristą teisinės sąmonės įgijimo atžvilgiu, tai pamatysim, kad ir jis ją įgaus tik po kelių metų praktikos ar buvimo tarp juristų; taigi naujieji mūsų juristai dar turi sulaukti „konkurencijos" del gyvenimo ir duonos kąsnio, kuri juos priverstų dar gerokai „su savim" padirbėti ir savo mokslą praplėsti bei pagilinti. Šiandien to dar nėra, nes daug dar juristų trūksta ir kiekvienas „naujųjų" gauna dar ir vietą ir darbo su uždarbiu. Kitaip buvo mums „seniemsiems", kada reikėjo gerai pasiruošti, kad, norėdamas palikt dirbti Lietuvoje, išlaikytum konkurenciją. Kitaip, tekdavo važiuoti kur į Tambovo guberniją. 2) Politikuojanti visuomenė tik tada atgaus pusiausvyrą, kada patys vadai ją atgaus ir skiepys kitiems. Tas daug pareina nuo mūsų pačių juristų, kurie galės apstabdyti tas įsibėgėjusias visuomenės neteisėtumo bangas. 3) Principai, kuriais teismas galės būti sutvarkytas, irgi galutinai paaiškės tada, kada mūsų juristų padaugės. Ar konstitucija yra tik deklaracija ar įstatymas? Šie samprotavimai galėjo būti mumyse savo laiku. Bet jei iš pradžių ir buvo sprendžiama, kad kai kurie Konstitucijos straipsniai esą deklaratyvinio pobūdžio, tai šiandien jau mes sakome, kad Konstitucija yra įstatymas, ir tat paremiame pačios Konstitucijos dėsniais ir straipsniais. 4) Teismų nepriklausomybė. Ką Konstitucija vadina teismų nepriklausomybe? § 65 sako, kad teismo sprendimas negali būti keičiamas arba naikinamas kitaip, kaip tik teismo įstatymuose nurodyta tvarka. Čia yra teismo funkcijų nepriklausomybė. Jeigu valdžios organai yra dalinami į tris, tai kaip suprasti vienos ir tos pačios valstybės valdžios organų nepriklausomybė? O Seimas ar neatlieka teismo funkcijos, kada, svarstydamas Valstybės Kontrolieriaus biudžeto apyskaitą, gali pasakyti: toks ministeris kaltas, toks nekaltas? O Prezidentas ar neatlieka teismo funkcijos, kada jis dovanoja bausmę? Juk tai teismo sprendimo pakeitimas, įnešimas korrektyvo. Taigi aišku, kad teismo funkcijas skirstant

negalima jas pavesti tik vienam tipingam teisėjui. Kad teisėjai turi būti nepriklausomi—idėja nauja, nes teisėjas vis delto—valdininkas. Jis nepriklausomas, tik teismo funkciją vykdydamas. Todel daug tiksliau yra kalbėti apie teismo funkcijų nepriklausomumą. Teisėjas niekur nėra nepašalinamas. Tat pareina nuo to, kokiame krašte kokios del šio dalyko yra susidėjusios tradicijos: ar respublikos prezidentas, ar parlamentas šalina. Aš nežinau tokios valstybės, kur būtų teisėjas nepašalinamas. Teisėjui reikalinga garantija, kad jo sprendimas būtų sprendžiamas tik teismo, o ne kitų organų. Noriu pasakyti paradoksą: teisėjas turėtų būti daugiau šalintinas, negu kuris kitas valdininkas, nes, jei pasirodys blogas teisėjas, o jo pašalinti negalima, tai jis daugiau žalos padarys, negu kuris eilinis valdininkas. Kaipgi pas mus? Teismų sutvarkymo įstatyme pasakyta: teisėjus (taikos) skiria T. Ministeris, o kitus — Respublikos Prezidentas. Kas čia pikta? Atsiminkime 1918 metus. Anuomet, kada reikėjo skirti teisėjai iš visokių nežinomų asmenų, Valstybės Taryba arba Pirmasis Ministeris, pasirašęs tuos įstatymus, ar galėjo kitaip galvoti, kaip kad „ant rytojaus“ būtų galima toki teisėjai pakeisti? Žinoma, juristas taip galvoti negali, bet tuo laiku tai buvo visiškai „juridiška“. 226 str. sako, kad paleidžia ir perkelia teisėjus tie asmens, kurie juos skiria. Pirmieji mūsų įstatymų leidėjai pakeičia teismų sutvarkymo senąjį įstatymą tiek, kiek jis neprieštarauja naujajam įstatymui. 11 str. nustatyta: ...„ir šalina“, nes nėra „Drausmės Komisijos“, kaip tat buvo Rusijoj. Todel manau, kad šalinti teisėjus gali: taikos teisėjus T. Ministeris, o kitus — Respublikos Prezidentas. Tačiau tam turi būti pamatas. Ateity, manau, pareiga surasti pašalinimo—atstatydinimo pamatą turėtų būti atimta iš T. Ministerio ir atiduota atskirajai „Drausmės Komisijai“. 5) Administracinis teismas. Čia yra nesusipratimas mano su prof. Bieliackinu: negali būti, kad administracinis teismas galėtų suspenduoti visus Vyriausybės įsakymus: Ministerio, Min.-Pirmininko, Prezidento. Vyriausybė nėra administracija, nes ji atsako prieš Seimą (mūsų Konst.). Administracija bus tik organas, mūsų Vyriausybės paskirtas. Manau, kad administracinio teismo kompetencija nesiekia Vyriausybės aktų. 6) Klysta, kas tvirtina, kad mūsų krašte gali būti padaryti nusikaltimai, kuriems nera teismo, kurie neteisiami. Čia buvo ieškoma, remiantis konstitucija, tik teismo su garantija kaltinamiesiems, o ministeriai teisiami Vyriausiajame Tribunole be tos garantijos. 7) Teisinė sąmonė reikia tobulinti ir platinti, bet einant į naują organizaciją negalima taip daryti, kaip daroma: paimame iš kitos valstybės jau labai, sakysime, tobulą teismų organizaciją, kuri puikiausiai galėtų būt ir mūsų krašte įvesta, bet del finansinių, o gal ir del kitų motyvų, imam ir nukertam jai galvą — kasacinę instanciją. O kardinalis klausimas šiandien pas mus kaip tik ir yra kasacinės instancijos sudarymas, kuri labai ir labai padėtų teisinei sąmonei mūsų tautoje augti. —

Baigdamas kalbėtojas sąko, kad jis laukiąs aktualaus darbo tada, kada mūsų juristų eilės padidės, pasipildydamos jaunąja, žinoma, gerai jau pasiruošusia juristų karta.

Toliau, Pirmininkas duoda žodį p. *Šalkauskui*, kuris kalba apie teismą ministeriams ir nurodo, kad mūsų įstatymuose nustatyta šiam reikalui tvarka atsako Europos valstybių to pat reikalo tvarkai. Savo išvadoms paremti ima argumentus iš mūsų Konstitucijos atatinkamus str. str. ir buvusios ministerio bylos davinius.

Po jo kalba p. *Stankevičius*. Jis sako, kad visi debatai ir pageidavimai rodo, kad Teisininkų Draugija turi būti aktualesnė, nes jeigu tai, kas šiandien daroma čia, būtų ne post factum, bet ante factum, tai gal visiškai kita vaga jau eitų ir teismų ir įstatymų leidėjų darbas. Teisėjų kompetencijos aiškinti įstatymus yra visa evoliucija. Europoje kai kur pažengta labai toli priekin. Dargi tokioje Vokietijoje teisėjai turi daug laisvos nuožiūros, Vokietijoje, kur veikia naujausi įstatymai B.G.B. ir H.G.B., tai kaipgi mes atrodome su savo teisėjų suvaržymais, kada turime pasenusius įstatymus ir labai nelanksčius istatymų leidimo organus? Reikalinga patiems teisėjams imtis šioje srityje daugiau drąsos, o tai gali būti stimulu ir pačiam Seimui.

Pasibaigus diskusijoms, Pirmininkas duoda žodį pranešėjui *prof. Bieliackinui*, kuris atsako į visų kalbėtojų iškeltas del jo pranešimo pastabas. Ministeris teturi teisėjams priežiūros valdžią, kaipo valdininkams, bet negali daryti įtakos jų sprendimams, kur teisėjai klauso tik įstatymų. Jei ir buvo kitose valstybėse teisėjų šalinimas vyriausybės rankose, tai ten ministeriai praktiškai, takto atžvilgiu, ta teise nesinaudojo. Toliau, įrodinėja p. T u m ė n o samprotavimų apie Seimo ir Prezidento teisminės funkcijos neracijonalumą, nes teismo funkcijų apibūdinimas neleidžia šią mintį turėti, nes tai būtų principų sumaišymas. Tą pat sako ir del administracinio teismo, į kurį bus traukiami valdininkai tik tada, kada jų, kaip valdžios atstovų, įsakymais bus sulaužytos piliečių teisės; tokius įsakymus administracinis teismas ir panaikins. Del p. Stankevičiaus pasiūlymo teismams patiems imtis iniciatyvos aiškinimais taisyti įstatymus aš — sako balbėtojas — bijočiau eiti į eksperimentų sritį. Reikalinga pasilikti vis delto teisėtumo srityje, o nesivadovauti konkurencija tarp papročių ir įstatymų.

Pabaigus šias diskusijas del Suvažiavimo antrojo dienotvarkės punkto, Pirmininkas duoda žodį trečiuoju dienotvarkės punktu.

Mūsų teismų projektuojamojo sutvarkymo pagrindiniai dėsniai — p. Balcevičiaus pranešimas:

Pranešėjas duoda plačių informacijų del teismų sutvarkymo įstatymo projekto, šiaip jas paaiškindamas.

Siūlomojo teismų sutvarkymo įstatymo projektas savo laiku jau buvo įneštas į Seimą, bet vėliau buvo grąžintas iš Seimo ir dabar, iš naujo jau peržiūrėtas Teisingumo Ministerijoje, laukia

tolimesnės eigos. Naujasis projektas, kaip ir senasis, deda teismų organizacijos pamatan dabar pas mus veikiančius laikinųjų teismų sutvarkymo ir organizacijos įstatymus, nes mūsų teismai ir pati visuomenė yra apsipratę su šiais įstatymais. Juo labiau, kad, sulyginus juos su kitų kraštų teismų sutvarkymo dėsniais, tenka pripažinti, kad nėra reikalo iš pamatų keisti Lietuvos teismų sutvarkymas, o reikalinga tik jis galutinai suderinti su Lietuvos Valstybės bendra organizacija. Nors Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas yra labai trumpas, bet jis iš pamatų yra pakeitęs Rusų Teismų Sutvarkymo įstatymus. Mat, Rusų sutvarkymo ypatybė yra teismų lygiagretumas: iš vienos pusės Taikos teismai, Teisėjų Suvažiavimai ir Senatas, iš kitos pusės — bendrieji teismai. Laikinasis Lietuvos Teismų Sutvarkymo įstatymas šitą organizaciją panaikino ir tuo būdu priartino mūsų teismų organizacijos sistemą prie Vakarų Europos teismų organizacijos.

Svarbiausias siūlomojo teismų sutvarkymo įstatymo projekto pakeitimas yra Aukščiausiojo Teismo (pirmame projekte Senato) įsteigimas, kaipo visoms baudžiamoms ir civilinėms byloms kasacijos instancija. Šešerių metų nepriklausomos Lietuvos teismų praktika parodė, kad bylų sprendimo tvarka ir metodas kasaciniame teisme skiriasi nuo darbo apeliacijos teisme, todel palikti ir toliau viename organe apeliacijos ir kasacijos teismo funkcijas, kaip dabar yra Vyriausiajam Tribunole, būtų netikslu.

Pirmiau buvo manyta įsteigti du Aukščiausiu Teismu, remiantis mūsų Konstitucijos §§ 63 ir 67. Vienas jų būtų buvęs tik Aukščiausiuoju Kasaciniu Teismu (Senatu), o kitas — Aukščiausiuoju Baudžiamuoju Teismu ministeriams teisti. Pastarasis buvo numatomas tokiu sąstatu: iš Pirmininko—Senato Pirmininko, ir trijų Senato teisėjų ir be to, trijų pašalinių asmenų: vieno Seimo atstovo, vieno Teisių Fakulteto profesoriaus ir vieno Respublikos Prezidento paskirtojo asmens. Bet dabar Teisingumo Ministerio Taryba yra galutinai nusistačius, kad Aukščiausiasis Lietuvoje Teismas turi būti vienas; ministeriams teisti jame susidaro tam tikra Kolegija iš Aukščiausiojo Teismo Pirmininko, trijų teisėjų ir trijų asmenų, skiriamų Respublikos Prezidento ad hoc kiekvienai bylai. Ar šios Kolegijos sumanymas yra tikslingas, parodys ateitis. Gal būtų tikslingiau įvesti į Aukščiausiąjį Teismą ministeriams teisti prisiekusius sprendėjus? Prokuroro pareigas ministerių bylose eis Aukščiausiojo Teismo Prokuroras. Tardymus ves vienas iš to teismo ar Vyriausiojo Tribunolo teisėjų.

Vyriausiasis Tribunolas paliekamas vyriausiu apeliaciniu teismu ir tam tikroms Klaipėdos Krašto byloms.

Taikos Teisėjai bus vadinami Nuovadų Teisėjais, kadangi jie neturi ypatingų uždavinių taikinti šalis, kaip yra nustatyta kai kuriose kitose šalyse.

Steigiamas prisiekusiųjų sprendėjų institutas; jų veikimo tvarką nustatys Baudžiamojo Proceso Įstatymas.

Prokuratūros organizacija nėra pakeičiama, tik Valstybės Gynėjas pavadinamas Prokuroru. Prokuratūra priklausys Vyriausiojo Tribunolo Prokurorui. Aukščiausiojo Teismo Prokuratūra, išskyrus tam tikrus atsitikimus, jokių kaltinamųjų funkcijų neturės.

Daug dėmesio Teismų Sutvarkymo įstatymo projektas kreipia į Teismo Kandidatus: jie turi įgyti atatinkamą stažą ir praktiką teismo darbui. Del to numatoma, kad pirmus dvejus metus Teismo Kandidatai turės dirbti Apygardų Teismų skyriuose; įgiję Teismo Vyresniojo Kandidato laipsnį, jie galės būti komandiruojami į Teisingumo Ministerijos, Aukščiausiojo Teismo ir Vyriausiojo Tribunolo raštines, arba eiti Nuovadų Teisėjų, Tardytojų ir Apygardos Teismų Vice-Prokurorų pareigas.

Kolegijalinių teismų posėdžių sudėtis nustatoma iš trijų teisėjų, bet bylose su prisiekusiais sprendėjais, išskyrus tam tikrus atsitikimus, galės būti ir vienas teisėjas.

Numatoma, kad, nesant pakankamo Apygardos Teismo Teisėjų skaičiaus, bus kviečiamas į Apygardos Teismą vienas Nuovados ar Padedamasis arba Garbės Teisėjas, ar Tardytojas, o apeliacinėse bylose — du minėti asmens.

Vyriausiojo Tribunolo posėdžių sudėtį numatoma, reikalui esant, papildyti Apygardos Teismo Teisėjais.

Įstatymas padaro skirtumą tarp teisėjų ir teismo tarnautojų.

Į teisėjus galės būti skiriami tik asmens su aukštojo mokslo cenzu, įgiję Vyresniojo Teismo Kandidato laipsnį, pratarnavę atatinkamose teismo vietose nuo vienų iki šešerių metų. Kolegijalinių teismų Teisėjus skirs Respublikos Prezidentas T. Ministeriui pristačius, o Nuovadų Teisėjus ir Tardytojus—Teisingumo Ministeris iš Teismų išrinktų kandidatų, arba iš kitų asmenų, atatinkančių šio įstatymo nustatomoms sąlygoms.

Teisėjai ir Tardytojai gali būti be jų prašymo atleidžiami iš tarnybos, laikinai iš jos pašalinami arba perkeliami be jų sutikimo iš vienos vietos į kitą lygią vietą tik įstatymo nustatytais atsitikimais: jei jie nestos į tarnybą per mėnesį nuo paskyrimo dienos, jei jie bus sunkiai sirgę daugiau kaip vienerius metus, jei bus teismo nubausti, arba bus pasielgę priešingai dorovei, arba visai netikę savo tarnybos pareigoms. Tokios priemonės galės būti vartojamos tik Aukščiausiojo Teismo Drausmės Komisijai nutarus; šios Komisijos nutarimai galės būt skundžiami Aukščiausiojo Teismo bendram susirinkimui.

Aukščiausiojo Teismo Drausmės Komisijai priklausys visi Lietuvos Teisėjai ir Tardytojai.

Aukščiausiojo Teismo Teisėjai ir Prokuratūra galės būti atleidžiami iš tarnybos tik teismo sprendimu.

Teisėjai, Tardytojai ir Prokuratūra neturi teisės eiti kitos tarnybos, išskyrus teisės mokslo dėstytojų aukštesnėse ir aukštosiosę mokyklose; jie negali priklausyti jokiai politinei partijai.

Teismų ir teismo tarnautojų priežiūra vykdoma taip:

1) Aukštesnieji teismai, radę, kad priklausantieji jiems teismo organai ar įstaigos neteisėtai veikia, išaiškina, kas yra neteisėta, atitaiso tvarką ir gali iškelti drausmės bylą. Be to, Aukščiausias teismas gali daryti ir įspėjimus teismams ir teisėjams.

2) Vyriausiojo Tribunolo ir Apygardų Teismų Pirmininkai prižiūri teismų bylų eigą ir teismų tarnautojų pastebėtą netvarką arba neteisėtumą pašalina, arba iškelia kaltininkams drausmės bylą.

3) Prokurorai prižiūri įstatymų vykdymą ir pastebėję, kad teismo tarnautojai arba teismai prasilenkia su įstatymais arba savo pareigą, kaip reikia, neatlieka, praneša apie tai Teismų Pirmininkams, arba pasiūlo spręsti Drausmės Komisijai, arba praneša Vyriausiojo Tribunolo Prokurorui, o šis praneša Teisingumo Ministeriui.

4) Teisingumo Ministeris prižiūri visus Respublikos teismus, teismo organus bei įstaigas ir tarnautojus, gali reikalauti iš jų žinių raštu ar žodžiu. Jis gali daryti teismų reviziją ir kiekvienu laiku žiūrėti teismų organų arba įstaigų bylas. Teisingumo Ministeris gali atskirais nurodymais arba aplinkraščiais atitaisyti, kas neatatinka teismo vidaus tvarkos taisyklėms.

Teisėjus ir teismo tarnautojus galima traukti atsakomybėn, nekeliant baudžiamosios bylos, už tokius tarnybos nusižengimus, už kuriuos Baudžiamajam Statute skiriama bausmė ne didesnė kaip areštas, be to, jie gali būti traukiami drausmės atsakomybėn už kitus nusižengimus prieš tarnybines pareigas.

Drausmės bausmės yra: įspėjimas, papeikimas, išskaitymas iš atlyginimo už darbą, nuskyrimas iš aukštesnės į žemesnę tarnybą, atstatymas iš tarnybos.

Drausmės Komisiju yra dvi: Vyriausiojo Tribunolo ir Aukščiausiojo Teismo—aukštesn. teisėjų kategorijoms.

Teisėjai ir Tardytojai baudžiami drausmės bausmėmis tik atatinkamos Drausmės Komisijos nutarimu; Aukščiausiojo Teismo Teisėjai ir Prokuratūrą drausmės keliu nebaudžiami; kiti teismo tarnautojai baudžiami tos vyresnybės, kuri juos yra paskyrus į tarnybos vietą.

Advokatūros sutvarkymas numatoma įvesti į Teismų Sutvarkymo įstatymą, pavedant Prisiekusių Advokatų Tarybai paruošti atatinkamą advokatūros sutvarkymo projektą.

Kadangi aišku, kad Teismų Sutvarkymo įstatymas negalės pradėti pilnai veikti jo įsiteisėjimo dieną, tai atskiru įvedamuoju įstatymu nustatoma Teismų Sutvarkymo įstatymo įvedimo tvarka.

Notariato ir Ipotekos dalykai bus nustatyti atskiru įstatymu.

Veikiančiuose įstatymuose žodžiai Taikos Teisėjas pakeičiami žodžiais *Nuovados Teisėjas*, Teismo Tardytojas—*Tardytojas*, Kolegijų Teismų nariai — *Teisėjai*, Valstybės Gynėjo Padėjėjas — *Vice-Prokuroras*, Teismo Antstolis — *Antstolis*, Prisiekusis Advokatas — *Advokatas*, Privatinis Advokatas — *Privatinis Gynėjas.*

Iki bus įvykdyta numatyta Teismo Sutvarkymo Įstatyme Ipotekos sistęma, Kauno Apygardos Teismo Notarialinį Archyvą valdo Vyresnysis Notaras, o prie Mariampolės Apygardos Teismo yra Ipotekos Skyrius.

Taip bendrais bruožais atrodo naujojo Teismų Sutvarkymo Įstatymo projektas.

Po p. Balcevičiaus pranešimo duoda jam paklausimų pris. advokatas *Šeremetevskis* del advokatūros, p. *Kalnietis* del Klaipėdos teismų, p. *Papečkys* del Karo Teismų, p. *Vazbys* del universiteto diplomų.

P. *Kalnietis*, paėmęs dar atskirai žodį, pastebi, kad reikalinga, kad Teismų Sutvarkymo įstatymas apimtų visą Lietuvos teritoriją su Klaipėdos kraštu, nes kitaip įstatymas bus nepilnas ir netobulas. Be to, išreiškia pageidavimą, kad šis įstatymo projektas būtų patiektas apsvarstyti plačiajai visuomenei — juristams. Teisininkai galėtų daug pasakyti del šio įstatymo projekto, bet reikalinga, kad tas projektas nebūtų svarstomas ir priimamas slaptai. Reikia duoti ir spaudai, ir susirinkimams, ir juristų diskusijoms. Todel siūlo: 1) kad įstatymas būtų bendras visai Lietuvai ir pritaikytas Klaipėdos kraštui, juo labiau, kad klaipėdiškiai teisėjai norį, kad būtų suderinta ir suvienodinta įstatymais teismų organizacija, 2) kad įstatymas būtų svarstomas, dalyvaujant visiems juristams.

Toliau, kalba pris. advokatas *Sąmajauskas*. Nurodo, kad šiuo Teismų Sutvarkymo Įstatymo projektu paliekama Lietuvoje rusiškas teismas, nes visa iš tikrųjų lieka senoviškai, išskiriant kai kurias novelas. O reikėtų atsižvelgti į 7 metų nepriklausomos Lietuvos gyvenimo praktiką, sukurti savo lietuvišką teismą. Siūlo teismą daryti dviejų „rūmų“ — mažesnėms ir didesnėms byloms. Kandidatams stažą siūlo pailginti ligi 5 metų.

Iš eilės kalba pris. advokatas *Bulota*. Pareiškia, kad prisideda prie p. Kalniečio pageidavimo, nes yra gyvo reikalo tokį svarbų įstatymo projektą svarstyti viešai, bet ne pravesti jį kažkokiais nepajuntamais šuoliais. Teisėjų skyrimas, kurį numato projektas, mums suvalkiečiams truputį nemalonus, nes mes prieš karą dar „gminų“ teisėjus patys rinkdavomės ir buvo neblogi teisėjai. Ar nereiktų ir dabar pagalvoti apie rinkimų idėją. Siūlau: multiplikuoti projektą, išdalinti jį visoms teismų kolegijoms, teisininkų draugijoms, fakultetui ir atskiriems teisininkams, kad jį apsvarstytų ir pareikštų savo nuomones pirmiau, negu jis bus priimas Seime, bent puse metų.

Žodį gauna b. T. Ministeris pris. advokatas *Tumėnas*. Pirmasis projektas buvo išsiuntinėtas — sako jis — teismų kolegijoms ir teisėjams. Iš jo nebuvo daroma jokios paslapties, ir ponas Bulota galėjo gauti projektą Teisingumo Ministerijoje. Bet ne čia glūdi sunkumas. Mūsų teisininkų gyvenime yra perdaug inertingumo, nes praktiškai imant, į tuos išsiuntinėtus projektus nebuvo gauta jokių atsakymų, jokių prie jų pastabų.

Del pono K a l n i e č i o pageidavimo turiu pasakyti, kad Teismų Sutvarkymo įstatymas apimti ir Klaipėdos kraštą negali, nes mes turime Konvenciją, kuri numato tik Vyriausiąjį Tribunolą, o patiems Klaipėdos teismams duoda teisę organizuotis ir tvarkytis autonomiškai. Pranešėjas ir čia dalyvaujantieji Seimo atstovai turėtų aiškiai pasisakyti del vieno dalyko: Klaipėdos krašto teisėjai nepriklauso drausmės tvarkoje Vyriausiąjam Tribunolui ir tuo būdu nesudaro su juo vieno vieneto. Jie, rodos, kaip Tribunolo nariai, turėtų priklausyti drausmės bylose, bet išeina, kad jie pačiame Tribunole sudaro kaip ir atskirą skyrių. Dar reiktų paliesti kompetencijos ir priklausomybės klausimas, nes, nors tai daugiau procesualinės teisės dalykas, bet vis delto reikia iš anksto numatyti aukštesnes instancijas, kurioms būtų galima atatinkamai ir kompetencija nustatyti.

Pirmininkas p. *Janulaitis*, nedalyvaudamas diskusijoj, suteikia keletą žinių iš Klaipėdos teismų gyvenimo, su kuriuo turėjęs progos susipažinti, būdamas Vyriausiojo Tribunolo Teisėju. Kiek teko patirti, klaipėdiškiai nepriešingi teismų organizcaijos ir proceso suvienodinimui, dargi sutiktų turėti bendrus materialinius įstatymus, bet tie įstatymai ir jų šaltiniai turėtų būti jiems žinomi ir prieinami. Konvencija tam nedaro kliūčių, tik apsaugoja jų normales teises nuo abejotinų bandymų. Tat liudija ir to Konvencijos straipsnio istorija, kuris kalba apie teisėjų neatstatomybę. Ruošiant Konvencijos sumanymą, posėdžiui pirmininkavęs p. T u m ė n a s buvo nurodęs į Teismų Sutvarkymo įst. straipsnį, kuriuo garantuota teisėjų neatstatomybė. Klaipėdiškiai teisėjai rado, jog jeigu vienodi nuostatai, tai negali būti prieštaravimų šitam jų reikalavimui. Klaipėdiškiai neatsisakė nuo jo, nes kitaip būtų apsivylę, kaip parodė vėlesnė praktika: ar klaidino del įstatymo buvimo, ar nepildė esamojo.

Pasisakius dar p. *Budreckui*, kurs prisidėjo prie padarytų pasiūlymų p. p. K a l n i e č i o ir B u l o t o s, diskusijos buvo baigtos.

Pirmininkas p. *Janulaitis* siūlo Suvažiavimui, kaipo diskusijų reziume, šitokią rezoliuciją: 1) Suvažiavimas išreiškia pageidavimą, kad Teismų Sutvarkymo Įstatymo projektas apimtų visos Lietuvos teritorijos teismų organizaciją, tariant ir Klaipėdos krašto ir 2) kad prieš patiekiant Seimui, a) projektas ir b) jo paaiškinimai būtų pateikti teisininkams apsipažinti ir tarti del jo savo nuomonę.

Suvažiavimas tatai priima.

Pirmininkas del vėlaus laiko siūlo Suvažiavimui ketvirtąjį dienotvarkės punktą atidėti kitam Suvažiavimui. Suvažiavimas sutinka.

Pirmininkas, baigdamas posėdį ir uždarydamas Suvažiavimą, konstatuoja, kad šių metų Suvažiavimas pareiškė ypatingą dvasią ir ūpą; tatai rodo, jog susirūpinta gyvu dabar teisiniame gyvenime klausimu — teisėtumo gynimu ir palaikymu. Jei kalbama

apie krizį, tai jau reiškia, kad pradedama rūpintis pasveikimu. Tat duoda vilties, jog teisininkai ir išsiskirstę gaivins savyje darbingumo ir veiklumo dvasią.

Suvažiavimas pasibaigė 9 val. vakaro.

Del vieno įstatymo aiškinimo.

(Atsakymas p. Prof. P. Leonui).

Gerbiamasis prof. p. Leonas viename savo rašte („Del vieno įstatymų aiškinimo", Lietuvos Universiteto Teisių Fakulteto Darbų II tomo 2 knygos 15—22 pusl., Kaunas 1925 m.), kaltindamas Vyriausiąjį Tribunolą nerimtu įstatymų aiškinimu, „stačiai paniekiančiu" kategorišką įstatymo tekstą, mano supratimu, klysta. Jis klysta dviem atžvilgiais: klysta, mano supratimu, iš esmės, siūlydamas tam tikrą 1919.VIII.18. įstatymo interpretaciją, priešingą Vyriausiojo Tribunolo interpretacijai, ir juo labiau, manau, klysta, įtardamas Vyriausiąjį Tribunolą savo kompetencijos iškreipimu.

Pastaruoju atžvilgiu gerbiamasis profesorius kelia Tribunolui labai sunkų kaltinimą: Tribunolas, pasinaudodamas savo aukšta padėtim teismų organizacijoje ir savo nekontroliuojama galia aiškinti įstatymus, leidžiąs sau kurti atskiriems atsitikimams naujas teisės normas, priešingas pačiam įstatymui; jis savo nuožiūrą, savo nusistatymą skelbiąs įstatymo imperatyvu, tuo griaudamas teisėtumą ir, žinoma, žmonių pasitikėjimą teismu. Neturėdamas savo darbams iš oro kontrolės, Vyriausiasis Tribunolas drįstąs kartais išsinerti iš savo teisinės įstatymo dėstytojo padėties ir pasisavinti nepaprastą diktatoriaus galią, spręsdamas bylą devyzų: sic volo—sic jubeo („taip manau -- taip liepiu", sako prof. Leonas).

Tiesa, gerbiamasis profesorius yra atsargus: jis kalba apie vieną atsitikima; jis labiau įspėja Tribunolą, negu kaltina jį; jis analizuoja vieną konkretų faktą (Tribunolo sprendimą tam tikroje byloje del tam tikro įstatymo aiškinimo) ir šio analizo skaudžia Tribunolui išvada neapibūdina viso Tribunolo veikimo; jis, gal, linksta matyti šiame atsitikime greičiau neatsargią klaidą, negu kategorišką nusistatymą. Bet vis delto tai būtų, mano supratimu, sunkus Vyriausiojo Tribunolo teisėjų nusidėjimas, jei jie kad ir atskirais atsitikimais imtų savintis įstatymų leidėjo galios ir griauti savo nuožiūros sprendimais įstatymus. Todel, kaipo vienas iš Tribunolo teisėjų, — dargi asmeniškai dalyvavęs įtariamame Tribunolo sprendime Ragelio byloje su Zdanavičium—aš randu reikalinga atremti gerbiamojo profesoriaus Leono išvadą taip iš esmės, taip ir Tribunolo funkcijos atžvilgiu.

Del vieno dalyko aš pilnai sutinku su p. prof. Leonu, būtent, kad jo cituojamas Vyr. Tribunolo sprendimas Ragelio-Zdanavičiaus byloje turi ydų, tik ne tokių, kokias mato gerb. profeso-

rius. Teismo sprendimo motyvai, kuriais aiškinama įstatymas, negali ir neturi būti reiškiami kategoriškų tvirtinimų pavidalu. Motyvai turi reikšti tam tikrus samprotavimus, jie turi atvaizduoti teisėjų proto darbą, turi dėstyti padarytąjį teisinį analizą; motyvai su rezoliucija turi sudaryti tokį logišką vienetą, kuriame visas tvirtinimas (konstatavimas, nustatymas) būtų perkeltas į rezoliuciją, kaipo į galutinę nuoseklią dėstomų motyvuose samprotavimų išvadą; tiktai rezoliucija tegali būti imperatyvinė, o motyvuose tenka ieškoti ne imperatyviniai tvirtinimai, bet tų imperatyvų pagrindai — samprotavimai. Motyvuose fiksuojama teisėjo teisininko darbas, tam tikra profesinė funkcija, kuri yra reikalinga tam tikrų kvalifikacijų ir kuri yra vykinama tam tikrais metodais. Motyvai turi įtikinti, bylininkai turi iš jų suprasti, kodel byla įstatymais išspręsta taip, o ne kitaip; teisininkai gali teismo motyvus svarstyti ir kritikuoti; motyvuose teisėjas yra įstatymo dėstytojas, jo priklausomas agentas; tik sprendimo rezoliucija yra teisėjo—valdovo aktas, tik joje reiškiama tai, kas apibūdinama žodžiais: „sic jubeo"; teismo sprendimo rezoliucija — valdžios imperium'o aktas, įsakymo formula. Bet teismo įsakymas turi būti sujungtas su sprendimo motyvais žodžiu „todel", nes jis yra motyvų išvada.

Jei, norėdami suprasti sprendimo rezoliuciją, pažiūrėsime į sprendimo motyvus ir rasime juose tą patį „sic jubeo'" — kategoriškus tvirtinimus, o ne įstatymo analizą sąryšy su bylos aplinkybėmis, tai sprendimas mums liks nesuprantamas ir mes galėsime sakyti, kad teismas savo, kaip įstatymo agento ir dėstytojo, pagrindinės pareigos iš tikrųjų nėra atlikęs.

Kiekviename savo sprendime teismas turi išdėstyti motyvuose visą savo samprotavimų eigą, nes kiekvienas teismo sprendimas sudaro atskirą vienetą, atskirą teismo darbą šiai bylai. Bet teismo praktikoje dažnai atsitinka, kad yra visa eilė panašių bylų, liečiamų to paties įstatymo, ir jų vienodas išsprendimas pareina nuo tam tikro vienodo įstatymo aiškinimo. Jei teismas jau keliose bylose yra vienodai tam tikrą įstatymą išaiškinęs, tai atsitikus vėl tokiai pat bylai, to paties teismo, o gal ir to paties sąstato teisėjai sprendžia ją tuo pačiu aiškinimu, tais pačiais samprotavtmais, kurie kelis sykius smulkiai buvo išdėstyti kitų bylų motyvuose. Ir štai gali atsitikti, kad kartais pranešėjas, redaguodamas motyvus, praleidžia sistematišką samprotavimų pakartojimą ir, laikydamas tam tikrą įstatymo aiškinimą nusistovėjusiu, pakankamai aiškiu, konstatuoja jį tiesiog kategoriškomis tezėmis. Žinoma, to reikia vengti, nes tai, kaip ir atsitiko su prof. Leono cituojamu sprendimu, klaidina žmones, neturėjusius progos skaityti tų analogiškų sprendimų, kuriuose buvo tiksliai išdėstytas įstatymo aiškinimas, ir daro įspūdį, būk teismas įstatymo aiškinimą pakeitęs savo nuožiūros liepimais, iškreipdamas savo funkciją.

Tad visa toji prof. Leono kritikos dalis, kurioje jis kalba apie Vyr. Tribunolo teismo funkcijos iškreipimą, pasisavinant įstatymų leidėjo galią, remiasi nesusipratimu. Kad jo cituojamas sprendimas yra netobulas motyvų redakcijos atžvilgiu, su tuo reikia sutikti. Jei tas sprendimas būtų šiuo klausimu vienintelis, tai iš tikrųjų, gal, būtų sunku Tribunolo mintis suprasti, ir būtų galima manyti, kad Tribunolas visai įstatymo ir neaiškino, pasitenkindamas savo nuožiūra.

Bet vis delto ir tada Tribunolo kaltinimas atkristų, jeigu pasirodytų, kad įstatymo analizas iš esmės kaip tik atatinka Tribunolo kategoriškai pareikštai tezei, o aš manau, kad kaip tik taip ir yra. Tada beliktų formalus sprendimo motyvavimo netobulumas, be abejo vengtinas, ypač aukščiausiame teisme, bet nesudarąs to nusižengimo, apie kurį kalba prof. Leonas. Bet čia ir to nėra. Čia yra tik ta spraga, kad nepakartotas smulkiai ir tiksliai tas įstatymo išaiškinimas, kuris jau buvo tiksliai nustatytas ir išdėstytas kituose sprendimuose. Žinoma, reikėjo arba pakartoti motyvų tikslus išdėstymas, arba bent nurodyti anuos kitus sprendimus, kuriuose būtų galima rasti reikalingi motyvai. Tas nepadaryta — tai tiesa; tat ir yra klaida.

Žemiau aš dedu du Vyr. Tribunolo sprendimu tuo pat klausimu. Iš jų matome, kad visuomenės pareigos einančio asmens paliudymo sąlyga, numatyta 1919.VIII.18. įstatyme, yra Vyr. Tribunolo tiksliai išaiškinta ir kaip tik tąja prasme, kuria remiasi prof. Leono cituojamas sprendimas.

Iš sių sprendimų motyvų teksto galėsime isitikinti, kad V. Tribunolo pareikštoji tezė, jog 1919.VIII.18. įstatymas nereikalauja jokios visuomenės pareigos einančio asmens paliudymo formos ir pasitenkina reikalavimu, kad toks asmuo būtų kuriuo nors būdu dalyvavęs akto sudaryme, jeigu tai kuriuo nors būdu pasireiškė pačiame akte, ir kad tokiu būdu akto rimtumas būtų garantuojamas įdėtu aktan šio asmens kompetentingumu bei jo visuomeniniu autoritetu. Ši tezė remiasi ne Vyriausiojo Tribunolo kategorišku tvirtinimu—įsakymu „sic jubeo", bet tam tikru šio įstatymo aiškinimu, tam tikra, paremta šio įstatymo esmės, teksto ir tikslo interpretacija, tam tikra šios teisės normos logiška koncepcija. Žinoma, Vyr. Tribunolo teisėjai yra žmonės— teisininkai. Jie, kaip ir kiti teisininkai, gali klysti, nes žmonių darbai nėra tobuli. Galimas dalykas, kad kitų teisininkų nuomonė del šio įstatymo aiškinimo gali būti kitokia. Vyr. Tribunolo siūlomo ir nustatyto aiškinimo kritika yra leistina ir pageidaujama; ji kartais gali įtikinti teisėjus ir pakeisti jų nusistatymą, bet kol tas nusistatymas nepasikeitė, tol Tribunolas vis delto spręs bylas savo aiškinimu, pasiremdamas teisėjų sąžinės autonomijos dėsniais. O pagaliau tam tikras Tribunolo nustatytas įstatymo aiškinimas, kad ir būtų iš tikrųjų klaidingas—tai be abejo atsitinka,—jis vis delto nebūtų tas nusidėjimas, apie kurį kalba prof. Leonas. Tektų kritikuoti pats aiškinimas, bet ne

įtarti Tribunolas teisėjų funkcijos iškreipimu ir pasisavinimu įstatymų leidimo galios.

Tad gerbiamasis prof. Leonas buvo suklaidintas vieno sprendimo redakciniu netobulumu. Aš tikiuos, kad aukščiau išdėstytais mano paaiškinimais nesusipratimas bus išsemtas.

Bet vis delto lieka 1919. VIII. 18. įstatymo interpretacijos esmė. Katras iš dviejų šio įstatymo aiškinimų—Tribunolo nustatytas ar prof. L e o n o siūlomas (formalaus expressis verbis paliudymo reikalavimas)—yra tikslesnis ir artimesnis įstatymo reiškiamai normai? Aš drįstu manyti, kad Vyr. Tribunolo interpretacija yra tikslesnė ir ji turėtų vadovauti teisinei praktikai. Štai tų dviejų Vyriausiojo Tribunolo sprendimų tekstai:

I.

Sprendimas

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

1922 metų lapkričio mėnesio 4 dieną

V y r i a u s i a s i s T r i b u n o l a s:

Jo pirmininkas A. KRIŠČIUKAITIS

N a r i a i: M. ROMERIS
Apygardos Teismo narys STAŠKEVIČIUS

Su Sekretoriaus pad. A. RIMKEVIČIUM,

teisiamajam posėdy, KAUNE, žiūrėjo Antano ir Magdės Saldūnų su Zigmu Linge civilinę bylą del Antano ir Magdės Saldūnų apeliacijos skundo prieš Mariampolės Apygardos Teismo 1922 metų balandžio mėn. 21 dienos sprendimą.

Išžiūrėjęs bylą, Vyriausiasis Tribunolas rado:

1) 1921.X.19. Antanas ir Magdė Saldūnai padavė Mariampolės Apygardos Teismui ieškinio prašymą, kuriame pareiškė, kad 1916 m., vokiečių okupacijos metu, jie pirkę iš Vilhelmo Lingės už 2300 rublių jo ūkį, susidedantį iš 20 margų 21 prento žemės su trobomis Jurkšų kaime, o kadangi tuomet Lietuvoje notarų nebūta, tai jie padarę 1916.VIII.5/18 d. naminį pirkimo-pardavimo aktą, paliudytą liudytojų ir vietos seniūno parašais; paskui padaryti aktą pas notarą jie jau nebegalėję, nes 1918 m. pardavėjas Vilhelmas Lingė mirė; kadangi mirusiojo Vilhelmo Lingės giminaitis Zigmas Lingė vadina save Vilhelmo Lingės įpėdiniu, tad jie kelia šį ieškinį prieš jį, prašydami Teismą pripažinti 1916.VIII.5/18 d. pirkimo-pardavimo aktą tikru ir turinčiu notarinio akto galios.

2) Zigmas Lingė ieškinio nepripažino ir prašė jį atmesti.

3) 1922.IV.21. Mariampolės Apygardos Teismas, rasdamas, kad prie surašymo ginčijamojo pirkimo-pardavimo akto buvo tik vienas pasirašusiųjų liudytojų-Simanas Barniškis, o kaimo seniūnas Kristopas Šicas to akto sudaryme nedalyvavo ir yra po aktu pasirašęs, Saldūnui prašant, praslinkus 2 metams nuo akto su-

rašymo dienos, vadinasi, tuomet, kuomet pardavėjas Vilhelmas Lingė jau buvo miręs, Saldūnų ieškinį atmetė.

4) Apeliacijos skunde Antanas ir Magdė Saldūnai nurodo, kad 1919.VIII.18. įstatymas, kuris leidžia teismams pripažinti nekilnojamojo turto perleidimo aktus, sudarytus naminiu būdu karo metu, tikrais ir turinčiais notarinių aktų galios, jokių ypatingų šių aktų formos reikalavimų nenustato ir reikalauja tiktai, kad šie aktai būtų visuomenės pareigas einančiųjų asmenų paliudyti; pačiam šiam paliudymui irgi jokių formalinių taisyklių nenustatyta, nes įstatymas turi omenyje sunkias karo ir okupacijos meto aplinkybes, todel ir teismai, spręsdami šias bylas, turėtų skaitytis su momento ypatybėmis ir negriauti del formos reikalavimų sunkiu okupacijos metu susidėjusiųjų įvykių; ginčijamas aktas, kaip yra byloje nustatyta, yra Vilkavišky rašytas buvusiojo vietos notaro sekretoriaus Grigaičio, plačiai visuomenėje žinomo veikėjo, kuris dabar jau yra miręs; jau to vieno gal užtektų pripažinimui, jog aktas yra visuomenės pareigas einančiojo asmens paliudytas ir todel yra tikras; be to, aktas yra šaltišiaus Šico paliudytas; o kad Šicas yra pasirašęs vėliau, tas neturi svarbos; todel Saldūnai prašo apskųstąjį Apygardos Teismo sprendimą panaikinti ir jų ieškinį patenkinti, priteisus jiems iš Zigmo Lingės teismo ir bylos vedimo išlaidas;

5) kad 1919.VIII.18. įstatymas, turėdamas omenyje sunkias karo ir okupacijos meto aplinkybes, jo numatytiems aktams jokių ypatingų formos reikalavimų nenustato ir reikalauja tiktai, kad šie aktai būtų visuomenės pareigas einančiųjų asmenų paliudyti, o pačiam šiam paliudymui irgi jokių formalinių taisyklių nenustato, — tas yra tiesa; šiuo atžvilgiu Saldūnų apeliacijos nurodymai yra rimti; šio 1919.VIII.18. įstatymo nekreipimas domės į akto ir jo paliudymo formas nėra tik pripuolamas dalykas, o turi gilaus ryšio su pačia šio įstatymo esme ir tikslu, nes įstatymui rūpi sankcijonuoti susidėjusius įvykius bei santykius, įvykusius karo bei okupacijos metu, ir apsaugoti juos nuo nesąžiningo jų laužymo; šio įstatymo tikslas yra suteikti teisės pagalbos santykiams, kurie karo ir okupacijos metu negalėjo tam tikra formalia tvarka realizuotis; visuomenės pareigas einančiųjų asmenų akto paliudymas yra įstatymo numatytas, kaipo santykio patikrinimo būdas; kad Vilkaviškio notaro sekretorius Grigaitis, žmogus vietos visuomenės žinomas ir kaip tik del pačios savo profesijos tinkąs teikti žmonėms rimtos pagalbos jų teisių reikaluose ir jų teisės santykių formulavimui aktuose, iš tikrųjų gali būti laikomas visuomenės pareigas einančiuoju asmeniu—tas nėra abejotina; byloje nustatyta, jog kaip tik jis yra ginčijamąjį aktą rašęs; tas net pačiame akte atsiliepė, nes aktas yra rimtai ir tinkamomis teisės sąvokomis suredaguotas, o kadangi akto redagavimas ir jo rašymas yra lygūs jo paliudymui, o įstatymas tiksliai jokių šio paliudymo formų nenustato, tai, vadinasi, ginčijamas aktas visai atatinka toms sąlygoms, kurių yra reikalingas

1919.VIII.18. įstatymo pritaikymas; tokiu būdu šaltyšiaus Šico tinkamojo akto paliudymo klausimas nustoja bylai reikšmės.

Remdamasis aukščiau išdėstytu ir vadovaudamasis 1919. VIII.18. įstatymu ir Civ. Proc. Įst. 772 ir 774 str., Vyriausiasis Tribunolas *nusprendė:* surašytą rūsų kalba 1916 metų rugpiūčio 5/18 dieną naminį aktą, kuriuo Antanas ir Magdė Saldūnai yra pirkę iš Fridricho Vilhelmo Lingės Jurkšų kaime, Pilviškių valsč., dvidešimts margų 21 prentą lauko, pripažinti turinčiu notarinio akto galios. Šį sprendimą vykinti, sumokėjus visas pajamas, kaip yra pasakyta įstatyme apie aktus, surašytus del nekilnojamojo turto perleidimo (§ 4), ir šiam tikslui sprendimo nuorašą nusiųsti Vilkaviškio apskrities Mokesnių Inspektoriui. Mariampolės Apygardos Teismo š.m. balandžio 21 dienos sprendimą panaikinti.

II.

Sprendimas

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU
1925 metų rugsėjo mėnesio 2 dieną
Vyriausiasis Tribunolas:
Jo pirmininkas A. KRIŠČIUKAITIS
Nariai: M. ROMERIS
Pris. adv. BIELIACKINAS
su Valstybės Gynėjo pad. J. VALČIU
ir Sekretoriaus pad. Z. KOLODNU,

teisiamajam posėdy, KAUNE, žiūrėjo Julijonos Peleckienės-Urbaitienės su Alfonsu Švambariu ir kt. civilinę bylą del Urbaitienės kasacijos skundo prieš Šiaulių Apygardos Teismo 1924 metų spalių mėnesio 30 dienos sprendimą.

Išžiūrėjęs bylą, Vyriausiasis Tribunolas rado:

1) Julijona Peleckienė-Urbaitienė, iškeldama pas Šiaulių II nuovados Taikos Teisėją ieškinį prieš Alfonsą Švambarį ir prieš savo mirusiojo vyro Prano Pelecko turto globą, prašė pripažinti naminį 1918 m. aktą, kuriuo jos miręs vyras Pranas Peleckas perleidęs jai savo nekilnojamąjį turtą, turinčiu notarinio akto galios;

2) 1924.VI.12. Taikos Teisėjas ieškinį atmetė;

3) 1924.X.30. Šiaulių Apygardos Teismas, rasdamas, kad tas faktas, kuriuo remiasi ieškovė, kad aktas buvęs visuomenės pareigas einančio asmens jo paties ranka rašytas, negalįs pavaduoti formalaus akto paliudymo, reikalaujamo 1919 m. įstatymo, Taikos Teisėjo sprendimą patvirtino;

4) kasacijos skunde Peleckienė-Urbaitienė nurodo, kad 1919 m. įstatymas nenustatąs jokių formalybių deliai akto paliudymo visuomenės pareigas einančio asmens ir apie šį paliudymą kalbąs tiktai ta prasme, kad teismas įsitikintų, jog tokio asmens autoritetu aktas yra užtenkamai rimtas; todel ji prašo panaikinti apskųstąjį Apygardos Teismo sprendimą;

5) 1919 m. įstatymas apie nekilnojamojo turto perleidimo aktus, padarytus karo metu nesant notarų, leisdamas teismui pripažinti tuos aktus tikrais ir turinčiais notarinių aktų galios, nurodo, kad šis pripažinimas gali būti teikiamas aktams, visuomenės pareigas einančio asmens paliudytiems; kaip jau kelis sykius teko Tribunolui išaiškinti, šis įstatymas yra skiriamas tam, kad sankcionuotų susidėjusius ir nusistovėjusius santykius bei teises, kurie nepaprastu karo metu negalėjo būti nustatyti ta formalia tvarka, kurią įstatymai numato del šios rūšies santykių, ir kurie todel savo titulais be šio palengvinimo negalėtų apsiginti; čion įstatymų leidėjui rūpėjo iš vienos pusės padengti tos formos trūkumus ir suteikti titulus įgytoms teisėms, o iš kitos — tam tikro šių aktų rimtumo patikrinimu apsaugoti viešąją tvarką ir eventualių trečių asmenų (įpėdinių, pačių turto perleidėjų ir tt.) reikalus nuo neapgalvotų ir nerimtų aktų pasekmių; aktų rimtumo apsvarstymas ir nustatymas pavesta teismui, o nurodymas į visuomenės pareigas einančio asmens paliudymą, be tikslaus ir griežto nustatymo taip pačios visuomenės pareigas einančio asmens sąvokos, taip šio paliudymo bent kurios formos, sudaro tiktai bendrą aktų rimtumo krikteriumą, kurį teismas kiekvienu atsitikimu turės nustatyti sąryšy su akto sudarimo aplinkybėmis; todel nėra galima manyti, kad 1919 m. įstatymas norėjęs skirstyti buvusius aktus kuriomis nors šio paliudymo formomis; pats visuomenės pareigas einančio asmens dalyvavimas akto surašyme, jo suredagavime, šalims prašant, prisidėjimas savo kompetentingumu bei atoritetu, patarimais ir nurodymais, jeigu tas tikrai kuriuo nors būdu apsireiškė akte, kad tai ir nebūtų formalaus paliudymo parašas, gali būti užtenkamas; todel Apygardos Teismas, atmesdamas ieškinį del tos įstatymo nereikalaujamos formos stokos, peržengė nurodytą įstatymą; ieškinys gali būti atmestinas ar patenkintinas kitais motyvais, bet Apygardos Teismo motyvas prieštarauja įstatymui, o todel sprendimas yra naikintinas.

Remdamasis aukščiau išdėstytu ir vadovaudamasis 1919 m. įstatymu del nekilnojamojo turto perleidimo aktų karo metu ir Civ. Proc. Įst. 186 ir 193 str., Vyriausiasis Tribunolas NUSPRENDĖ: Šiaulių Apygardos Teismo 1924 metų spalių 30 dienos sprendimą panaikinti ir bylą grąžinti tam pačiam Teismui iš naujo spręsti.

Aš manau, kad nedaug tenka pridėti prie to, kas yra šiuose sprendimuose pasakyta. Tribunolo mintis šiuo įstatymo aiškinimu yra, rodos, visai suprantama. Ypač tenka pabrėžti vienas svarbiausias šiame aiškinime momentas, tai tas, kad 1919. VIII. 18. įstatymas yra išleistas ne ateičiai, bet praeičiai, ne taisyklėms nustatyti būsimiems aktams, kurie turėtų laikytis tam tikros tvarkos, bet karo ir okupacijos metu susidėjusiems santykiams sankcionuoti, rimtiems nusistovėjusiems faktiniams san-

tykiams suteikti teisinio pobūdžio (įteisinti, legalizuoti). Žmonės, darydami aktus karo ir okupacijos metu, negalėjo žinoti apie būsimąjį įstatymą, negalėjo numatyti, kurios sąlygos galės būti pareikalautos. Įvairių reikalų spiriami, jie darė aktus, kaip kas išmanė. Ir tas svarbus likvidacijos įstatymas, kuris pagaliau buvo Lietuvos valdžios 1919. VIII. 18. išleistas, tyčia vengia bet kurios formos reikalavimų: jis neapibūdina visuomenės pareigas einančio asmens, jis nenurodo jokių paliudymo žymių; jam terūpi aktų rimtumas, terūpi pačios bendriausios šio rimtumo garantijos, o pareikštų, bet smulkiai ir tiksliai neapibūdintų sąlygų kiekviename atsitikime konstatavimas paliekamas teismui.

Aš manau, kad kaip tik Vyriausiojo Tribunolo aiškinimas yra artimiausias tiek gyvenimui, tiek šio ypatingo įstatymo prasmei ir net pačiam jo tekstui, o jau be abėjo jo tikslui. Tai yra įstatymas artimas gyvenimui, skiriamas jam sankcionuoti, o ne ardyti, tai yra teisinio gydymo, o ne drumstimo politikos įstatymas. Tokia yra, Vyriausiojo Tribunolo supratimu, jo esmė, kurios teisininkas ir teisėjas, aiškindamas jį, neturi išleisti iš akių.

Aš net eičiau dar toliau. Aš pasakyčiau, kad jeigu akte, sudarytame karo ir okupacijos metu, būtų pasakyta, kad karui pasibaigus šalys turės dar surašyti pas notarą pirkimo — pardavimo aktą, tai tas dar nereikštų, kaip paprastomis aplinkybėmis, kad šalys sudarė užpardavimo aktą, jeigu tiktai iš kitų akto pareiškimų būtų aišku šalių noras tuojaus realizuoti nuosavybės ir valdymo perleidimą. Nes žmonės, negalėdami įspėti, kad išeis įstatymas, kuris sankcionuos jų aktus ir atleis juos nuo pareigos padaryti notarinį aktą, del atsargos įrašydavo šią sąlygą, iš tikrųjų liečiančią ne pačios nuosavybės, bet josios formalaus titulo perleidimą.

Girdėti gandų ir įtarimų, kad 1919. VIII. 18. įstatymu kartais pasinaudoją kai kurie nusavinamų dvarų savininkai Žemės Reformos Įstatymui apeiti ir savo dvarams likviduoti pelningesniu jiems būdu. Ar iš tikrųjų taip kartais būdavo, man nėra žinoma. Bet jei kada nors buvo taip daroma antidatuotais fiktyviais perleidimo aktais, tai jau šiuose aktuose tikrai viskas buvo puikiausiai parašyta. Tokie įtariami aktai buvo visumet surašyti kaip tik taip, kaip reikalauja gerbiamasis prof. Leonas: jie buvo rašomi, lyg kad 1916—1918 m. iš anksto būtų žinoma, koks įstatymas išeis 1919 m. ir ką jisai reikalaus iš šitų aktų. Ir turinio ir formos atžvilgiu jie buvo tobuli, lyg būtų iš gaidų nurašyti.

Visi klausimai, kurie buvo kilę del šių aktų paliudymo, liečia kaip tik tuos aktus, kurie buvo neabejojamai sudaryti okupacijos metu ir kuriais buvo perleidžiamas Žemės Reformos nepaliestas turtas. Tai vis smulkių ūkių perleidimai, daugiausia mažažemių santykiai. Įtarimo jokio deliai jų nėra. Aš manau, kad Vyr. Tribunolo praktikoje nusistovėjęs šio įstatymo aiškini-

mas teisingai gina šių smulkių ūkių įgijėjus nuo kartais nesąžiningų buvusių tų ūkių savininkų pastangų grąžinti sau okupacijos metu perleistąjį turtą. Ūkio įgijėjas įdėjo į ūkį kapitalą, įdėjo darbą, o buvusis savininkas, pasinaudodamas akto formos trūkumais, kurie perleidimo metu, nesant notarų, buvo neišvengiami, ir spekuliuodamas žemės kainų pakilimu (tat ypač buvo žymu vokiečių markių ir auksinų kritimo metu), mėgina jį išmesti ir nugriauti tai, ką jis pats buvo aktu įsteigęs. Siuo būdų ardomi ūkio santykiai ir dažnai būtų premijuojamas pardavėjų nesąžiningumas. Ir aš manau, kad šis aiškinimas, būdamas iš esmės teisingas, kaip tik atatinka įstatymui ir gerai dėsto jį, nes ir įstatymas yra išleistas tam, kad šiuos rimtus ūkio įgijėjus apgintų ir suteiktų jiems teisinės globos.

Mykolas Römeris.

Bylų eiga Lietuvos teismuose 1921—1925 m.

Teismai	Metai	Civilinių bylų: Liko iš pereitų metų	Civilinių bylų: Naujų įstojo	Civilinių bylų: Pabaigta	Civilinių bylų: Liko kit. metams	Baudžiamųjų bylų: Liko iš pereitų metų	Baudžiamųjų bylų: Naujų įstojo	Baudžiamųjų bylų: Pabaigta	Baudžiamųjų bylų: Liko kit. metams	Vienam Teisėjui teko bylų (išspręstų)
Taikos Teisėjai	1921	5294	26018	23039	8273	8054	37450	30710	14794	1075
	1922	8273	27461	26841	8893	14794	47419	44888	17325	1593
	1923	8893	27603	28027	8469	17325	58479	55198	20606	1664
	1924	8469	42670	39369	11770	20606	71815	68360	24061	1924
	1925	11770	48832	48190	12412	24061	75305	74863	24503	2269
Apyg. Teismai	1921	3731	4281	2552	5460	3273	6557	4382	5448	533
	1922	5460	4851	2791	7520	5448	8241	6512	7177	332
	1923	7520	6043	4889	8674	7177	13042	7939	12280	458
	1924	8674	8043	7347	9370	12280	16712	12589	16403	623
	1925	9370	9741	10420	8691	16403	15945	15430	16918	680
Vyr. Tribunolas	1921	3	78	57	24	19	356	321	54	378
	1922	24	241	207	58	54	368	368	54	288
	1923	58	416	348	126	54	329	322	61	335
	1924	126	745	483	388	61	603	517	147	333
	1925	388	1105	726	767	147	998	910	235	548
V. Trib Klaipėd Skyr.	1924	66	117	130	53	11	66	70	7	100
	1925	53	155	169	39	7	58	61	4	115

Iš šios lentelės matyti, kad:

1) visuose teismuose naujų bylų skaičius kasmet auga; 1925 metais tas skaičius, palyginus su 1921 m., užaugo taikos teismuose dvigubai (nuo 63.468— 1921 m. ligi 124.137 — 1925 m.), Apygardos Teismuose — pustrečio karto (nuo 10.648—1921 m. ligi 25.686—1925 m.) ir V. Tribunole—apie penkis kartus (nuo 434—1921 m. ligi 2103—1925 m.).

2) Teisėjų apsunkinimas darbu padidėjo, gali sakyti, visuose teismuose dvigubai.

Kokia gi išvada gali būti padaryta iš tokių davinių? Pasiremdamas savo daugiau kaip trisdešimties metų praktika, drįstu sakyti, kad teismo darbas gali gerai eiti, jeigu vienam Taikos Teisėjui teks ne daugiau kaip 1000 bylų, Apygardos Teismo Teisėjui—400 ir V. Tribunolo Teisėjui—300 bylų. Todel reikėtų mūsų T. Teisėjų skaičius padidinti bent ligi 100 (vietoje 56), Apygardos Teismo Teisėjų — ligi 50 (vietoj 38) ir V. Tribunolo Teisėjų — ligi 8 (vietoj 3, neskaitant 2 Klaipėdos Skyriaus, kuriuodu D. Lietuvos teismo darbo nedirba).

Teismo darbas turi didžiausios reikšmės valstybei. Aš taip sakau ne del to, kad pats dirbu teisme, bet del to, kad yra neginčijama tiesa, jogei „iustitia est fundamentum regni". O ar bus „fundamentum regni" tokia „iustitia", kuri negali atlikti savo tiesioginio uždavinio, reikalaujančio, kad paneigtoji teisė tuojau būtų atstatyta, kad nusikaltėlis tučtuojau pajustų baudžiamąją represiją, nes po ilgų metų nubaudimas visiškai nustoja reikšmės, kartais net neigiamai atsiliepia visuomenėje, ypač kada už kokį menką nusižengimą, baudžiamą areštu, po ilgų metų, kada visuomenė ir pats nuskaustasis jau yra užmiršę padarytąją skriaudą, ateina Temida ir tik del to, kad „fiat iustitia", ima iš visuomenės darbininką, kad vieną kitą mėnesį ta pati visuomenė jį dovanai dar pamaitintų. O tokių užsigulėjusių bylelių mes turime tūkstančius. Teismas dirbti daugiau, kaip dabar jis dirba, jokiu būdu negali. Jeigu teismas turi būti teismas tikrąja to žodžio prasme ir jeigu įstatymų leidėjas supranta teismo reikšmę valstybėje, tai jis negali sakyti, kad valstybė tam reikalui neturinti lėšų. Taip sakydamas, jis būtų panašus į mažai nusimanantį šeimininką, kurs, sudėjęs į namus visą savo kapitalą, neranda arba stačiai gailisi lėšų tiems namams apdrausti nuo ugnies.

A. Kriščiukaitis.

Bibliografija.

Lietuvių tautotyros ir senienų rinkimo programa. *Sudarė P. Butėnas. 208 psl. „Vilties“ Dr-jos leidinys. Šiauliai, 1925 m.*

Šitą programą P. Butėnas sudarė, pavedamas Lietuvių Studentų Kraštotyros Draugijos, įsisteigusios Lietuvos Universitete 1923 m, „Aiškinamajame žodyje“ nurodoma sudarant programą naudotieji šaltiniai

Programa apima įvairias lietuvių tautosakos ir medžiaginės tautos kultūros sritis. Ji suskirstyta į 16 skyrių. IX-is jos skyrius (148 — 161 psl.) turi vardą „Papročių teisė“. Tas skyrius 3 dalių: 1) pilietinė (civilinė?) teisė, 2) baudžiamoji teisė ir 3) teismo tvarka. Jame yra 163 klausimai, kurių dauguma konkretaus-kazuistinio pobūdžio, o kaikurie jų labai bendri (pav. 100, 127, 134, 137, 163 ir kiti klaus.).

P. Butėno sudarytoji programa teisės papročiams rinkti, kaipo pirmas tos srities bandymas, nėra pilna. Joje nepaminėta apie „ūžkurių“ institutą, nėra klausimų apie našlės teises į mirusiojo vyro turtą, taip pat nepasistatyta klausimų, kas seniau buvo laikomas ūkio savininku: „darbo šeima“ ar šeimos galva? Su tais klausimais teismo praktikoje tenka dažnai susidurti.

Teisių papročiams rinkti programos sudarymas yra nemažas darbas. Bet giliau pažiūrėjus į dalyko esmę, reikės pripažinti, kad sudaryti kad ir tobuliausia teisių papročiams rinkti programa yra lengviau, negu išsemiamai atsakyti nors į vieną tos programos klausimą. Imkime kad ir pirmąjį P. Butėno programos IX skyriaus klausimą (148 psl.) apie gimininingumo supratimą. Tikrai išsemiamai atsakyti į tą klausimą tektų padaryti visoje Lietuvoje plati anketa ir, statistiškai apdirbus surinktą medžiagą, būtų galima daryti išvadų, kaip lietuvių tauta supranta gimininingumą. Del daugelio priežasčių netenka laukti, kad Lietuvoje artimoje ateityje bus daromi tokie tyrinėjimai. Bet tai dar nereiškia, kad dabar neturėtų būti daromi jokie tautos teisinių supratimų ir papročių tyrinėjimai. Tie tyrinėjimai, kad ir atlikti siauresniu mastu atskirose apylinkėse, jei bus daromi prisilaikant tikslaus aprašomojo metodo, turės didelės reikšmės ne tik lietuvių tautotyrai, bet ir lyginamajam istoriniam teisės mokslui. Be to, tautos teisinių supratimų ir papročių tyrinėjimas padės giliau pažinti lietuvių tautos teisinę są-

monę ir jos teisingumo nujautimus, į ką reikėtų atsižvelgti, leidžiant naujus civilinės ir baudžiamosios teisės įstatymus, kad jie neliktų tautai svetimi.

Mūsų teisininkai—praktikai, kurie plačiai susiduria su tautos teisinio gyvenimo reiškiniais, gali giliau pažvelgti į tautos teisinę sąmonę ir susipažinti su jos teisės papročiais. Jie sekmingiau už kitus gali rinkti ir tyrinėti tuos papročius. Tam jų darbui P. Butėno sudarytoji programa bus labai naudinga. Kaikuriuos mūsų teisininkus sujdomins ne tiktai tos programos skyrius apie papročių teisę, bet ir kiti jos skyriai.

Al. M.

Iš Teisininkų Draugijos 1925 m. apyskaitos.

A. **Kasa.**

Pajamos:	iš 1924 m. liko . . .	14,487—98
	Narių mokesnio	460
	Už parduotus spausdinius . .	1.547—47
	Iš T. Minist. pašalpa spausdiniams	8.000
	Einamosios sąskaitos o/%/o . .	811—83
	Viso	25.307—25

Išlaidos:	„Teisės" ir „Kalendoriaus" spausdinimas	6.550
	„Teisės" redakcija, administracija, honorarai, kalbos taisymas, korektūra	2.220—85
	Smulkios išlaidos . . .	43—10
	Viso	8.843—95

1926 met. kasoje liko 16.463 lt. 30 c.; iš jų 1.057—99 sudėti Prekybos ir Pramonės Banke (sąsk. Nr. 51), o 15.405—31 — Koperacijos Banke (sąsk. Nr. 344).

B. **„Teisės" Redakcija.** Ligi 1926 metų sausio 1 dienos išleista „Teisės" 8 numeriai po 1000 egz. Parduota 1925 metais: Nr. 1—34; Nr. 2—24; Nr. 3—33; Nr. 4—38; Nr. 5—49; Nr. 6—129 ir Nr. 7—91; iš viso 398 egz. Iš viso ligi 1926 metų parduota: Nr. 1—510; Nr. 2 — 410; Nr. 3—292; Nr. 4—218; Nr. 5—178; Nr. 6—129; Nr. 7—91; iš viso 1828 egz.

Už parduotus numerius 1925 metais gauta 1279 litai 25 c., išleista (paštui)—51 lt. 15 ct., likusieji 1228 lt. 10 c. įduoti Draugijos kason.

Konkursui laiko pailginimas.

Lietuvos Teisininkų Draugijos Valdyba buvo paskelbus („Teisės" Nr. 7 ir dienraščiuose) konkursą mokslo veikalams šiomis tėmomis: 1) *Ipoteka*, 2) *Administracinis teismas*, 3) *Teismas*, kaip valstybės valdžios funkcija ir organai ir 4) *Vyr. Lietuvos Tribunolas.*

Konkursui laikas buvo skirtas ligi 1925 metų gruodžio 31 dienos. Buvo atsiųsta tik du veikalu: Administracinis teismas ir V. Liet. Tribunolas, bet pirmasis veikalas del formalinių priežasčių*) konkursan nebuvo priimtas.

Draugijos Valdyba yra nutarus, konkurso laiką veikalams pirmomis trimis, aukščiau nurodytomis, tėmomis pailginti ligi š.m. spalių 1 dienos tomis pačiomis sąlygomis, kaip paskelbta „Teisės" Nr. 7.

Teisininkų Draugijos Valdyba.

Nuo Redakcijos.

„Teisės" Nr. 8 įdėtas B. Fridmano straipsnis „Kas taisytina mūsų civiliniam procese" per neapsižiūrėjimą liko atspausdintas be antrosios korektūros, ir todel liko gana daug neištaisytų korektūros klaidų. Už tai Redakcija savo skaitytojus šiuo atsiprašo.

Redakcija.

---

*) Veikalas per trumpas — mažiau kaip trys lankai. Autorius veikalą gali atsiimti ir papildęs vėl atsiųsti Konkursui. Antrajam veikalui įvertinti buvo sudarytas jury iš prof. A. Voldemaro, prof. K. Šalkausko ir p. K. Jablonskio, kurie pripažino tam veikalui visą premiją, būtent 2500 litų. Atplėšus voką pasirodė, kad veikalo autorius yra prof. A. Janulaitis.

Vyriausiojo Tribunolo praktika.

I.

Baudž. Stat.

607 str. 2 d. (*Asmuo, pardavęs turtą, žinomai areštuotą apsaugoti jam pareikštam ieškiniui, kurs paskui buvo atmestas, nepadaro nusikalstamojo darbo, baudžiamo 607 str. 2 d.*).

Sekvestruoto ar areštuoto kilnojamojo turto nusavinimas ar paslėpimas arba kitas veiksmas, numatytas Baudž. Stat. 607 str. 2 d., kaip matyti iš to straipsnio 2 dalies teksto, yra baudžiamas tiktai tada, kada „tai yra padaryta kenkiant skolintojui arba kitam žmogui, kurių teisės tuo turtu yra laiduotos", vadinasi, pakenkimas laiduojamai teisei sudaro elementarinę numatyto tame straipsny nusikalstamojo darbo žymę; čia ne tai svarbu, kad peržengtas arešto ar sekvestro įsakymas, o tai, kad su šiuo peržengimu yra jungiamas tam tikras pakenkimas; šioje Klimų byloje nustatyta, kad Kabačinsko ieškinys, kuris buvo apdraustas Klimų namų areštu, buvo teismo atmestas; vadinasi, Kabačinskas ieškomos teisės neturėjo, o jeigu teisės nebuvo, tai jokiai Kabačinsko teisei ir nepakenkta; šiuo atžvilgiu neturi reikšmės ta aplinkybė, kad Klimams parduodant namus Kabačinsko ieškinys dar nebuvo atmestas ir areštas dar nebuvo nustojęs galios; tas reiškia tiktai tą, kad Klimų peržengtas arešto įsakymas; bet kadangi nėra ir negalėjo būti pakenkimo nesamai Kabačinsko teisei, tai Klimų darbe nėra žymių nusikalstamojo darbo, numatyto 607 str. 2, d.

(*V. Trib. 1924—XI—8 d. sprend. Klimų byloje*).

639. str. *(Seimo rinkimų Komisijos nariai savo kompetencijos ribose yra valstybės tarnautojai ir už neveiklumą per savo apsileidimą baudžiami 639 str. 1 d.)*

Seimas yra valstybės valdymo organas, tad ir jo narių rinkimai yra valstybinė funkcija, kuri konstituciniu kompetencijos suskirstymu yra pavesta piliečiams - rinkikams, veikiantiems

taipogi kaip tam tikras šios kompetencijos masinis organas; nuomonė, jog piliečiai-rinkikai nesudarą tam tikros kompetencijos organo, bet esą suverenais, vykdančiais balsavimu ypatingą gaivališką valstybės šeimininko galią, neatatinka demokratijos dėsniams, kuriais suverenine yra pati tauta, o ne piliečiai-rinkikai, kurie balsavimu vykdo tam tikrą tautos, bet ne savo valios, reiškimo funkciją, ne savo suvereninę teisę; vadinasi, demokratinėje Lietuvoje piliečiai-rinkikai sudaro masinį tam tikros kompetencijos valstybės organą, o jų balsavimas yra šio organo kompetentinga funkcija; todel rinkimų komisijos, sudarančios techninišką masinio balsavimo aparatą, turi tam tikrą valstybės funkcijos kompetenciją, ir todel visi šių komisijų nariai, kad ir nebūtų jie kitoki valdininkai, komisijos kompetencijos ribose yra valstybės tarnautojais.

Kadangi jie leido agituoti rinkimų bute ir kitokiais būdais ardyti rinkimų tvarką, tai tokiame jų tarnybiniame apsileidime, kuris be abejo rimtai pakenkė valstybės ir visuomenės reikalui, nes teko daryti antrą kartą balsavimas, pasireiškė tipingas valdžios neveiklumas, numatytas Baud. Stat. 639 str. 1 d.

(*V. Trib. 1925—XI—28 d. sprend. Janušausko ir kitų byloje*).

II.

Baudž. Stat. Papild. ir Pakeit.

2 ir 3 str. Kadangi pasikėsinimas padaryti nusikalstamąjį darbą apima ir padengia rengimąsi, tai jeigu rengimasis yra numatytas, kaip atskiras nusikalstamasis darbas, tai teismas, svarstydamas, ar įtariamame darbe yra žymės pasikėsinimo, ir jų neradęs, vis delto turi išžiūrėti, ar nėra jame rengimosi, kuris, atkritus pasikėsinimui, galėtų likti; šioje byloje kaip tik toks klausimas kyla: Baudž. Stat. pap. ir pak. 2 straipsnis numato pasikėsinimą padaryti ginkluotą sukilimą, numatytą 1 straipsny, o 3 straipsnis numato rengimąsi, ir abiem straipsniais (2 ir 3-ju) kaltinimas įeina į Kariuomenės Teismo priklausomybę; jei kas yra kaltinamas 2 straipsniu, tai negali būti kaltinamas ir 3-ju, kuris yra pasikėsinimu padengtas; bet jei pasikėsinimas atkrinta, tai klausimas del kaltinimo 3-ju straipsniu lieka atviras, kol teismo nėra konstatuota, kad įtariamame darbe nebuvo žymių ne tiktai pasikėsinimo, bet ir rengimosi; šioje byloje Kariuomenės Teismo šitai nebuvo išžiūrėta, ir todel Teismo nutarimas apie tai, kad byla jam nepriklausanti (buvo dar kaltinama B. St. 126 str.), kadangi nėra pasikėsinimo, neapima viso šios bylos priklausomybės klausimo, kuris todel ir turi būti šio Teismo dar kartą išžiūrėtas.

(*V. Trib. 1925—IX—4 d. sprend. Svirelio ir kitų byloje*).

III.

Muitų įst.

159 str. Ar sulaikytos prekės jau buvo platinamos ar dar nebuvo — tat lemiamos reikšmės neturi, nes kontrabanda yra laikoma ne tiktai tos vidaus rinkoje platinamos prekės, kurios yra neteisėtai gautos iš muitinės be muito arba įmokėjus mažesnį, kaip reikia, muitą (Muit. įst. 169 str. 3 p.), bet ir prekės, įgabenamos iš užsienio, neatlikus muitinės apeigų (Muit. įst. 159 str. 1 p.); o čia šokoladas kaip tik buvo įgabentas, neatlikus muitinės apeigų, nes tų apeigų suklastojimas (šokolado pavadinimas dokumentuose dažais, papirkimas Muitinės valdininkų, kad jie neteisėtai praleistų prekes dažų vardu, muito sumokėjimas už dažus, išvengimas muito sumokėjimo už šokoladą) negali būti laikomas tų apeigų atlikimu; tad čia yra visos žymės kontrabandos, numatytos Muit. įst. 159 str. 1 p.

(V. Trib. 1925—XII—16 d sprend. Gecevičiaus ir kitų byloje).

IV.

Ist. apie palengvinimus kaliniams:

7—8 str. a) Šiaulių Ap. Teismas atmetė be jokių motyvų kalinės Veronikos Molienės prašymą atleisti jai trečdalį bausmės. V. Tribunolas Molienės prašymą, del jos skundo, grąžino Ap. Teismui iš naujo spręsti šiais motyvais:

Įstatymo apie palengvinimo kaliniams 7 str. nustato, kad „kiekvienam kaliniui“, „kuris bus pripažintas besitaisančiu piliečiu“ „bausmė trumpinama... trečdaliu“; vadinasi, bausmės trumpinimas pareina nuo to, ar įškalėjęs du trečdaliu bausmės kalinys „bus“ ar „nebus“ pripažintas besitaisančiu piliečiu; jei jis „bus“ pripažintas, tai teismas turi jam sutrumpinti bausmę, o jeigu „nebus“ pripažintas, tai teismas sutrumpinti jos negali; to paties įstatymo 8 -ju str. šį pripažinimą ar nepripažinimą besitaisančiu piliečiu sprendžia tas teismas, kurio sprendimu kalinys atlieka bausmę; todel šioje byloje Šiaulių Apygardos Teismas turėjo išspręsti, ar jis Veroniką Molienę pripažįsta ar nepripažįsta besitaisančia piliete; kol jis šio pagrindinio klausimo neišsprendė, tol jis negalėjo nei patenkinti, nei atmesti prašymo sutrumpinti jai bausmę, nes tai yra ano pagrindinio klausimo išsprendimo išvada.

(V. Trib. 1925—IX—18 d. sprend. Molienės byloje).

b) Nutarimu, kurį bus padaręs teismas 8-ju str., skųstis galima ne iš esmės, bet tik bendrąja priežiūros tvarka.

(V. Trib. 1926—III—27 d. nutarim. Cirtauto byloje).

V.
Medicinos Stat.

677 str. Iš K. A. Teismo posėdžio protokolo ir sprendimo motyvų matyti, kad Sveikatos Dep-tas buvo pristatęs Teismui buv. Rusų valdžios sustatytą nuodų sąrašą, kurį tačiau Apygardos Teismas pripažino neturinčiu įrodymo galios, nes „Departamentas neįrodęs, kad tas sąrašas dabar veikia", o tame sąraše, kaip Teismas yra nustatęs, esąs pažymėtas ir eteras; bet tebeveikiančio Lietuvoje Medic. Statuto 677 str. paveda sustatyti nuodų sąrašus ir klasifikaciją tam tikrai valdžios įstaigai; todel Teismas galėtų nesiskaityti tiktai su tokiu nuodų sąrašu, kuris būtų sudarytas ne tos įstaigos, arba kuris būtų kitu tos pačios įstaigos vėlesniu sąrašu pakeistas; šitas aplinkybes Teismas turėjo nustatyti, nes tiktai nuo jų pareina, ar Departamento patiektas sąrašas turi galios ar ne; to Teismas nėra padaręs, o raikalavimas, kad Departamentas dar įrodytų, kad sąrašas „dabar veikia", nėra rimtas, nes tokio sąrašo „veikimas" nustatomas ne kuriais nors įrodymais, bet įstatymu ir pareina tiktai nuo aukščiau pažymėtų aplinkybių (kuri valdžios įstaiga jį sudarė ir ar nėra naujesnio, kuris jį būtų pakeitęs); šis klausimas yra prejudicialis kaltės klausimui ir kol jis nėra Teismo tinkamai išspręstas, tol Teismo išvados del kaltės nėra rimtos; šiuo Teismas yra peržengęs Med. Stat. 677 str.

Be to, Teismas, kaip galima suprasti iš jo sprendimo motyvų, randa, kad jeigu eteras ir būtų nuodai, tai tas šioje byloje jokios reikšmės neturėtų, nes kaltinamoji K. turėjusi leidimą laikyti ir pardavinėti nuodus ir smarkiai veikiančius vaistus, o Departamentas neįrodęs, kad laikomieji nuodai turi būti įrašyti į tam tikras sandėlio knygas. Tokia Teismo nuomonė griežtai prieštarauja įstatymui, nes nuodų laikymo ir pardavinėjimo tvarka yra nustatyta paties įstatymo (Med. Stat. 677—703 str.), o kas yra pačiame įstatyme ir sudaro jo taisykles, turi buti Teismui žinoma ir tam nereikalinga įrodymų; Teismas turi reikalauti faktų, bet ne įstatymo taisyklių, įrodymo.

(*V. Trib. 1925—V—13 d. sprend. Kaganskienės byloje*).

VI.
Butų nuomos įst.

7 str. a) *(Butų Skyrius gali pripažinti buto reikalingumą ir namų savininko kiemsargiui apsigyventi).*

Butų nuomos įst. 7 str. duoda namų savininkui teisę iškraustyti nuomininką, kada „butas taps reikalingas pačiam savininkui apsigyventi." Sitai negalima aiškinti taip siaurai, kad įstatymas neva numatąs buto reikalingumą gyventi tik vienam sa-

vininkui. Aiškinant įstatymą, reikia laikytis ir bendros įstatymų prasmės (Civ. Pr. 9 str.). Žmona neskiriama nuo vyro (Civ. Stat. 103 str.), vaikai nuo tėvų (164, 164-1, 195, 173 str.). Tad Butų nuom. įst. 7 sir., kalbėdamas apie buto reikalingumą pačiam savininkui, turi galvoj ne jį vieną, bet ir jo namiškius. Miesto namuose, kur esti ne vienas butas, kur yra reikalinga priežiūra tvarkai ir švarai palaikyti, kiemsargis savininkui yra būtinas, jei jis pats negali ar nenori jo pareigų eiti. Tad ir kiemsargiui turi būti jo namuose vieta gyventi.

(V. Trib. 1925-I-4 d. sprend. Reikalos byloje).

b) Įsiteisėjęs Butų Skyriaus sprendimas, kuriuo buvo pripažintas buto reikalingumas namų savininkui, yra privalomas teismui, sprendžiant bylą apie nuomininko iškraustymą iš to buto.

c) Butų nuom. įst. 7 str., kalbėdamas apie namų savininkus, turi galvoje faktiškąjį namų šeimininką — jų valdytoją; tad nėra pagrindo reikalauti, kad toks valdytojas įrodytų teisme dar savo nuosavybės titulą.

(V. Trib. 1926-I-11 d. sprend. Rabinavičių byloje).

d) Kiekvienas iš bendrųjų savininkų gali reikalauti sau buto bendruose namuose, kadangi buto reikalingumas tokiam savininkui yra jo asmeninis, o ne bendras, reikalas.

(V. Trib. 1925-I-31 d. sprend. Levinsonienės b. su Bergmaniene).

e) Buto reikalingumas namų savininkui nepareina nuo to, kad tatai bus nepatogu nuomininkui, pav. neturės kur pasidėti ir t.t.

(V. Trib, 1925-IX-30 d. sprend. Rimkevičienės byloje su Anužiu).

9 str. 1 p. Nemokėjimas nuomos, kad ir sutartos, bet didesnės už įstatymo leidžiamą (1 str.), nesudaro namų savininkui pagrindo nuomininkui iškelti iš buto.

(V. Trib. 1925-I-4 d. sprend. Šerienės byloje su Brainausku).

17 str. a) Nuomininko iškėlimą iš buto negali spręsti Butų Skyrius; toks reikalavimas yra sprendžiamas teismo bendrąja tvarka.

(V. Trib. 1925 m. VII. 50 d. sprend. Morgenšteinienės byloje su Bliumais).

b) Butų Skyrius negali kištis į sekvestru sudarytus santykius ir imti juos tvarkyti bei normuoti.

(V. Trib. 1926 m. II. 24 d. sprend. Kraucevičiaus byloje su Friku)

VII.

Ipotekos įst.

5 str. *(Žemės Ūkio ir V. T. Ministerija, kad ir neįrašyta ipotekos knygose valstybės teisė, paremta Žemės Reformos įstatymu, gali ginti savo teises prieš ipotekinius savininkus).*

Ipot. Įst. 5 str. kalba apie tai, kad tiktai asmuo, įrašytas į ipotekos knygas, kaipo savininkas, gali daryti nuosavybės aktus ipotekuotam turtui; bet savaime suprantama, kad jis tai tegali daryti įstatymų ribose; jis negali daryti to, ką įstatymas draudžia; jeigu, pavyzdžiui, įstatymas nustato nuosavybės ribas, jeigu draudžia padegti arba sunaikinti namus mieste, arba nustato naudojimosi turtu tvarką ar sąlygas, tai aišku, kad ipotekinis savininkas negali šių ribų peržengti ir daryti tai, kas įstatymo uždrausta, pasiaiškindamas tuo, kad įstatymo taisyklės neįrašytos į ipotekos knygas; o jeigu įstatymas apskritai nacionalizuoja stambiąją žemės nuosavybę arba nustato šios nuosavybės maksimumą, nusavindamas priverstiniu būdu perteklių, arba draudžia perleisti turtą, pasidalyti juo ir t.t., tai šie bendri teisiniai nuosavybės dėsniai liečia ipotekinius savininkus lygiai taip pat, kaip ir kitus.

(*V. Trib. 1925—V—25 d. sprend. Henkės ir K. byloje su Ž. Ū. M.*)

VIII.

Žemės reformos įst.

73 str. (*Bežemis negali įsigyti žemės ūkiui mažiau kaip 8 ha, kadangi čia sudaromas naujas ūkio vienetas; bet mažažemis prie savo senojo ūkio gali prisipirkti ir mažą sklypelį, kad ir nesusidarytų iš viso 8 ha).*

Žemės reformos įst. 73 straipsnio tikslas—užkirsti kelią žemės ūkių smulkinimui pardavimais arba kitokiais perleidimais; įstatymo žodžiai „parduodant ar kitu būdu perleidžiant" nurodo tiktai šio mažinimo arba smulkinimo būdus, kurie yra draudžiami, bet negali būti taip aiškinami, kad įstatymų leidėjas turėjęs galvoje tiktai pardavėjo arba perleidėjo liekantį žemės plotą; kadangi perleidimui visumet atatinka įgijimas, tai draudimas mažinti žemės ūkius „perleidžiant" juos, liečia tuos ūkius, kurių konstrukciją perleidimas sudaro arba keičia, o tokie yra kaip perleidėjo, taip ir įgijėjo ūkiai; jei, kaip šiame atsitikime, yra parduodama 4 ha *bežemiui*, tai kad ir liktų pardavėjui daugiau kaip 8 ha, vis delto bežemio įgytasis plotas skiriamas naujam ūkio

vienetui, būtų mažesnis už įstatymo nustatytą mažinimo normą (8 ha); šis sumažinimas ir įvyktų kaip tik „perleidžiant“, kas ir yra draudžiama. Apeliatoriaus nurodymas į galimą atsitikimą, kad vienas mažažemis gali pirkti kito mažažemio kaimyno ūkį be žemės ūkio mažinimo, nors jo pirktasis kartu su jo nuosavu žemės plotu nesudarytų iš viso 8 ha, neturi jokios anologijos su šios bylos atsitikimu; ten perleidimas be skaldymo konsoliduotų du esamu ūkiu į vieną, o čia skaldymu sudaromas pirmįnis mažažemis ūkis, taigi žemės ūkis mažinamas.

IX.
Teismų Sutv. įst.

160 str. Klausimus, nurodytus Teismų Sutv. įst. 160 str., įneša į Teismo Bendrąjį Susirinkimą tik jo Pirmininkas.

(Vyr. Trib. 1926-II-5 d. Bendr. Susirink. nutarimas).

X.
Baudž. Proc. įst.

159 str. Baudž. Proc. Įst. 159 str. 2 d. reikalauja, kad kiekvienas šalių prašymas šaukti arba klausti liudytojus apeliacinėje instancijoje būtų teismo apsvarstytas ir išspręstas; nors įstatymo tekste pavartotas žodis „nutarimas“ (postanovlenije), bet ar šis nutarimas, kaipo prašymo apsvarstymo išvada, bus užrašytas skyrium ar paminėtas teismo sprendimo motyvuose, tai dalyko esmės nekeičia ir prašiusio teisių neužgauna, nes čia svarbu yra tiktai ta garantija, kad jo prašymas būtų apsvarstytas ir kad jo atmetimas būtų motyvuotas.

(V. Trib. 1925—X—5 d. sprend. Kudarausko byloje).

XI.
Civil. Proc. įst.

190 str. Kasacijos skundas be įkaito nepriimamas ir tuojau turi būti grąžintas. Teismas negali čia taikyti Civ. Pr. 54^{1} arba 164^{3} str.

200^{6} str. Šis straipsnis Apygardos Teismų byloms netaikomas ir todel, šalims susitaikinus, teismo mokesnis negali būti grąžintas.

(V. Trib. 1926—II—1 d. nutarimas Janeliūnų byloje).

1438 str. Byla apie išpirkimą gimininio turto turi eiti ne ieškinio, bet apsaugos tvarka, nurodyta Civ. Pr. 1438—1479 str., ir priklauso T. Teisėjams.

(*V. Trib.1925—XI—9 d. sprend. Kovalskienės byloje su Keraičiais*).

XII.

Savivaldybių įst.

122—124 str. str. Savivaldybių įst. 122—124 str. str. tvarka yra skųstini teismui tik paties Sav. Departamento kolegialiniai nutarimai, padaryti tvarka, nurodyta 150 str., todel visoki atskiri Departamento ar jo organų įsakymai ar išaiškinimai negali būti apskųsti teismui, o gali būti apskųsti tik savivaldybių veiksmai ar nutarimai, kurie bus paremti tais administracijos įsakymais ir išaiškinimais.

(*V. Trib. 1926—II—5 d. nutarimas del Biržų Ap. Valdybos skundo prieš Sav. Dep-to raštą, kuriuo buvo įsakyta daryti rinkimus mažoritarine sistema*).

XIII.

Bendr. Sąskait. Ist. (VIII T. 2 d.)

367 — 394 str. str. (*Įskaita, pasidariusi del ginčytino teismo nutarimo, negali būti ieškoma iš teisėjų jokia tvarka; toks teismo nutarimas tik gali būti aukštesnės instancijos naikinamas skundų ar priežiūros tvarka*).

Teisingumo Ministerija 1926 — III — 3 d. raštu Nr. 2179, eidama Teism. Sutv. Įst. 259[1] str., kreipėsi į Vyriausiąjį Tribunolą, kad išspręstų klausimą, kuria tvarka išieškomos įskaitos (načioty), kai tarnautojų veiksmuose nėra nusikalstamojo darbo žymių, o įskaitos yra susidariusios ne per paprastą išskaitliavimo klaidą, bet esant ginčui del įskaitų teisėtumo.

Kaip matyt iš susirašinėjimo, pridėto prie T. Ministerio rašto, šį klausimą iškėlė Mariampolės Apygardos Teismas 1926 — II — 20 d. raštu Nr. 3486 del ginčo, kilusio išieškant Valstybės Kontrolei iš Mariampolės nuov. Taikos Teisėjo 206 lit. 47 c. teismo mokesnių, kurių jis nepaėmęs iš bylininkų. Valstybės Kontrolės Bendrosios Revizijos Departamentas raštu Nr. 2838 pranešė Ministerijos Generaliniam Sekretoriui, jog minėtasis Taikos Teisėjas per ištisus 1924 metus ėmęs teismo mokesnį, nesilaikydamas Teismo mok. įst. (V. Ž. 1920 — VIII — 12 Nr. 43), kuriuo teismo mokesnio imama po 1 auksiną (litą)

nuo kiekvienų 20 auksinų (litų) ieškinio sumos, skaitant nepilnus 20 auksinų (litų) pilnais. Kuriuo būtent būdu Taikos Teisėjas peržengęs nurodytąjį įstatymą, Kontrolės Departamento rašte nepasakyta. Bet šitai aišku iš kitų pridėtų dviejų raštų — iš Mariampolės Apygardos Teismo Bendrojo Susirinkimo 1922 — X — 7 d. nutarimo ir Taikos Teisėjo 1925 — IX — 26 d. pasiaiškinimo. Bendrasis Teismo Susirinkimas, apsvarstęs, jo žodžiais, Ministerio 1922 — X — 4 d. aplinkraštį Nr. 14288 apie pritaikymą naujos valiutos imant mokesnius etc., ir norėdams išvengti įvairaus aiškinimo Ministerių Kabineto 1922 — IX — 30 d. nutarimo, pripažinęs reikalinga suteikti Ministeriui savo nusistatymą, kaip Apygardos Teismas suprantąs tą Ministerių Kabineto nutarimą, tarp kitko, kiek jis liečia mokesnius civilinėse bylose; būtent, teismo mokesnis, Bendrojo Susirinkimo supratimu, esąs 5% nuo ieškinio sumos. O Mariampolės nuovados Taikos Teisėjas pasiaiškino, kad ėmęs iš bylininkų teismo mokesnį, eidams įstatymu, kaip buvo jį išaiškinęs Mariampolės Apygardos Teismas.

Imant 5% apskritai nuo ieškinio sumos, teismo mokesnio paimama, aišku, mažiau ne kaip imant po 1 litą nuo kiekvienų 20 litų ieškinio sumos, skaitant ir nepilnus 20 litų pilnais. Kiekvienoj byloj skirtumas susidaro labai mažas, mažiau kaip 1 litas. Bet per ištisus 1924 metus visose bylose Taikos Teisėjas, Kontrolės Revizijos išskaitliavimu, nepaėmęs iš bylininkų nurodytą sumą 206 lit. 47 cnt. Todel Kontrolės Departamentas 1926 — I — 13 d. raštu Nr. 196 prašė T. Ministeriją įsakyti, kam reikia, arba duoti pamatuotą pasiaiškinimą, arba įnešt Valstybės Iždan išskaičiuotąjį teismo mokesnio nepriteklių. Šitąjį Kontrolės Departamento raštą Ministerija pasiuntė Mariampolės Apygardos Teismo Pirmininkui, o šis — Mariampolės nuov. Taikos Teisėjui pildyti. Tačiau Taikos Teisėjas 1922 — II — 12 d. raštu Nr. 722, pakartodams pirmiau duotąjį pasiaiškinimą ir pabrėždams, kad Mariampolės Apygardos Teismo išaiškinimas esąs jam privalomas ir kad todel reikalaujamoji iš jo Kontrolės įskaita esantį nepagrįsta, pareiškė, kad šiaip ar taip išieškoti įskaitą iš jo tegalima esą tiktai teismo keliu — tvarka, numatyta C. Pr. 1331 str. Po to Mariampolės Apygardos Teismas ir kreipėsi į Ministerį, o šis — į Vyriausiąjį Tribunolą.

Kaip matyt iš to, kas čia pasakyta, T. Ministerio reikalavimas liečia įskaitų išieškojimą tiktai iš teisėjų. Šit pilnai suprantama, turint galvoj įskaitų išieškojimo iš administracijos tarnautojų tvarką, numatytą Bendr. Sąskaityb. Įst. 367 — 394 str. Einant šitais įstatymais, iš tarnautojų įskaitos išieškomos dvejopa tvarka: jos išieškomos baudžiamojo teismo keliu, jeigu įskaitos susidariusios del tarnautojų piktos valios, — ir administracijos vykdymo keliu, jeigu jos susidariusios ne del tarnautojų piktos valios, bet del jų klaidos per neapsižiūrėjimą. Šitoji administracijos tarnautojų atsakomybė už įskaitas dvejopa tvarka nėra lig šiol pakeista, tad ji tebeveikia.

Tačiau teisėjų atsakomybės tvarka šiuo dalyku pakitėjo dar Rusų valdžios laikais, išėjus vadinamam 1864 -- XI — 20 d. teismo reformos įstatymui. Tuo įsatatymu teismo valdžia buvo išskirta iš valstybės bendros valdžios ribų. — Teism. Sutv. Įst. 262 — 299 str., Baudž. Proc 1066 — 1116 str. ir Civ. Proc. 1331 — 1336 str. pripažino teisėjus už jų pareigų ėjimą atsakomingais prieš teismo valdžią, būtent, prieš baudžiamąjį teismą, prieš disciplinarinę teismo valdžią apskritai ir prieš civilinį teismą, kiek tat liečia išieškojimą nuostuolių del teisėjų šališkų arba netaisyklingų veiksmų. Taikos Teisėjas (Teismo Pirmininkas), imdamas iš bylininkų mokesnius, dirba teismo darbą, nes jis tat daro kas kartą tam tikra rezuoliucija (nutarimu). Tad ir už šituos veiksmus teisėjai atsako prieš teismą nurodytąja teismo tvarka. Kadangi už vieną netinkamą veiksmą du kartu prieš dvi valdžias niekas neatsako, tad C. Pr. 1331 — 1336 str. nustatytoji teisėjų atsakomybės prieš teismą tvarka, aišku, panaikino buvusią lig tol jų atsakomybę administracinio vykdymo tvarka, numatyta Bendr. Sąsk. Įst. 373 ir 374 str. Tad, nėsant nusikaltimų, už kuriuos keliamos baudžiamos arba disciplinarinės bylos, iš teisėjų šiuo metu Valstybės Kontrolė išieškoti įskaitas gali tiktai tvarka, numatyta C. Pr. 1331 — 1336 str., t. y. tam tikru ieškinio keliu.

Šita tvarka turi būti juo labiau taikoma teisėjams dabar, išėjus Lietuvos Valstybės Konstitucijai, kuri teismo valdžią griežtai atskyrė nuo vykdomosios ir įstatymų leidimo valdžios. Konstitucijos § 2 sako: Valstybės Valdžią vykdo Seimas, Vyriausybė ir Teismas, — o § 65 nustato: Teismo sprendimas negali but keičiamas arba naikinamas kitaip, kaip tik teismo įstatymuose nustatyta tvarka. Tad teismo sprendimų (ir teisėjų nutarimų, rezoliucijų, apskritai jų teismo darbo) negali administracija (Valstybės Kontrolė) savo įsakymu keisti arba naikint. Tad ji negali savo įsakymu iš teisėjų išieškoti ir įskaitų, susidariusių del jų klaidų, padarytų teismo darbą dirbant per neapsižiūrėjimą.

Bet Mariampolės Apygardos Teismas yra dabar iškėlęs ypatingą klausimą, kuria tvarka išieškomos įskaitos, esant ginčui del pačių įskaitų tesėtumo.

Kada yra ginčas del įskaitos teisėtumo, reikia pirmiausia išspręsti tas ginčas. Įskaitos teisėtumas pareina nuo teisėtumo teisėjo darbo (rezoliucijos, nutarimo), del kurio įskaita buvo padaryta. Teisėjo darbo teisėtumą išspresti, kaip aukščiau pasakyta, tegali teismas, būtent aukštesnysis teismas, o padaryti galutinį nutarimą tegali numatytas Konstitucijos § 67 Aukščiausiasis Teismas įstatymo nustatyta tvarka, būtent, arba skundo, arba priežiūros tvarka. Kol tas ginčas nebus galutinai išspręstas, tol ginčijamoji įskaita jokia tvarka negalima išieškoti iš teisėjo.

Šitas Vyriausiojo Tribunolo išaiškinimas liečia ir Valstybės Kontrolės Bendr. Reviz. Depardamento raštą Nr. 196 del 206 lt. 47 cnt. įskaitos išjieškojimo iš Mariampolės nuov. Taikos Tei-

sėjo. Bet turėdamas galvoj šio Taikos Teisėjo pasiaiškinimą ir matydamas pridėtą Mariampolės Apygardos Teismo Bendrojo Susirinkimo 1922 — X — 7 d. nutarimo ištrauka, kuri buvo T. Ministeriui pasiųsta tą pačią dieną raštu Nr. 9466, Vyriausiasis Tribunolas negali praeiti pro šalį šio Mariampolės Apygardos Teismo nutarimo. To nutarimo nuorašai, matyti, buvo Mariampolės Apygardos Teismo išsiuntinėti tos apygardos Taikos Teisėjams, kad jie imtų iš bylininkų teismo mokesnio 5% nuo ieškinio sumos. Tuo tarpu, kaip jau aukščiau išaiškinta, šitas Mariampolės Apygardos Teismo nutarimas yra klaidingas, nes 5% nuo ieškinio sumos nėra tas pats, ko Teismo mok. įstatymas (V. Ž. Nr. 43) reikalauja — imt po 1 litą (auksiną) nuo kiekvienų 20 litų ieškinio sumos, skaitant ir nepilnus 20 litų pilnais. Tad šis Mariampolės Apygardos Teismo nutarimas yra priešingas įstatymui ir todel turi būti priežiūros tvarka panaikintas.

Todel, išklausęs Valstybės Gynėjo nuomonės ir eidamas Teism. Sutv. Įst. 250 str. 2p., Vyriausiasis Tribunolas NUTARĖ: 1) pripažinti, kad įskaita, pasidariusi del ginčytino teismo nutarimo, negali būti ieškoma iš teisėjų jokia tvarka ir kad tas teismo nutarimas gali būti aukštesnės instancijos naikinamas skundų ar priežiūros tvarka; 2) Mariampolės Apygardos Teismo Bendrojo Susirinkimo 1922 m. spalių 7 d. nutarimą, kiek jis liečia teismo mokesnį, priežiūros tvarka panaikinti ir 3) šio nutarimo nuorašą pasiųsti visiems Apygardos Teismams ir Taikos Teisėjams, kad juo vadovautųsi, o Valstybės Kontrolei — kad žinotų.

(V. Trib. Bendr. Susir. 1926 — III — 26 d. nutarimas)

A. Kr.

Oficialinis skyrius.

I.

Nauji įstatymai,

paskelbti Vyr. Žiniose:

Nr. 211. (1925—XII—18); Valst. tarnautojų atlyg. I priedo pakeit.
Nr. 212. (1926—I—8): Darbo dienos ilgumo įst. pakeit.
Nr. 213. (1926--I—15): Pošlinų įst. pak.—Notariato įst. pakeit.
Nr. 214. (1926—I—27): Tranzitinio miško Nemunu plukdymo taisyklės.
Nr. 217. (1926—II—25): Valstybės pajamų ir išlaidų sąmatos 1926 metams.
Nr. 219. (1926—III—12): Seimo rinkimų įst. pakeit. — Seimo rinkimų įst. priedo pakeit.—Valstybinio palaikų mokesčio įst. pakeit.
Nr. 220. (1927—IV—1): Valstybės pajamų ir išlaidų sąmatos 1925 metams pakeit.
Nr. 221. (1926—IV—10): Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įst.
Nr. 222. (1926—IV—21): Žemės Ūkio Rūmų įst. —Klaipėdos Krašto Seimelio rinkimų įst. pakeit.
Nr. 223. (1926—V—6): Sutartims, draudimams ir suvaržymams, kurie liečia žemės ref. nusavintus turtus, likviduoti įst.
Nr. 224. (1926—V—12). Valstybės Kontrolės įst. — Valstybės Teatro įst. — Sanitarijos ir veterinarijos puskarininkių ir kalvių mokyklų įst.
Nr. 225. (1926—V—18): Vyriaus. Socialinio Draudimo Valdybos įst. — Medicinos felčerių įst.
Nr. 226. (1926—V—22): Aukštesniųjų spec. žem. ūkio mokyklų įst. — Veterinarijos įst.—Įst. miestų ir miestelių sienose ir jų pirmosios zonos srityse valstybės ir nusavintoms činšo ir nuomos teisėmis valdomoms žemėms sutvarkyti.
Nr. 227. (1929—V—27): Ligonių kasų įst.

Pošlinų įstatymo pakeitimas.

(Įst. Rink. V. t. 1903 m. leid.).

(V.Ž. 1926—I—15 Nr. 213).

Įstatymų rinkinio V tomo (1903 m. leidinys) 67 straipsnio 17 punktas (1912 m. tęsinys) pakeičiamas šitaip:

„Nuo žyminio mokesčio atleidžiami —

a) visi žemės perleidimo aktai, duodami „Žemės reformos įstatymo" 51 §-u asmenims, kurie yra gavę žemės nuosavybėn „Žemės reformos įstatymu";

b) visi prašymai, skundai, pareiškimai, pasižadėjimai, sutartys ir kiti raštai bei dokumentai ar jų nuorašai, duodami žemės reformos vykdomosioms įstaigoms, ar tų įstaigų surašomi vykdant žemės reformą".

243 straipsnio 30 punktas pakeičiamas taip:

„Žemės perleidimo aktai, duodami „Žemės reformos įstatymo" § 51".

278 straipsnis papildomas 9 punktu:

„Žemės perleidimo aktai duodami „Žemės reformos įstatymo" 251".

STULGINSKIS
Respublikos Prezidentas.

Dr. L. BISTRAS
Ministeris Pirmininkas.

Notariato įstatymo pakeitimas.

(Įst. rink. XVI t. 1 d. 1892 m. leid.).

(V.Ž. 1926—I—15 Nr. 213).

154 straipsnio 5 punkto priedo („Turtų draudimams uždėti ir nuimti taisyklės") 4 str. (1912 m. tęs.) papildomas 6 punktu—

„Draudimai, dedami žemėms, perleidžiant jas nuosavybėn „Žemės reformos įstatymu", išskyrus parduodamas kalbamo įstatymo § 65 žemes, nuo mokesčio tam draudimui uždėti ir nuimti atleidžiami".

217[1] straipsnis papildomas 6 punktu —

„Žemės perleidimo aktai, duodami „Žemės reformos įstatymo" 51 §-u".

STULGINSKIS
Respublikos Prezidentas.

Dr. L. BISTRAS
Ministeris Pirmininkas.

Valstybinio palaikų mokesčio įstatymo pakeitimas.
(L.V.Ž. Nr. 18 ir V.Ž. Nr. 146, eil. 1050).
(V.Ž. 1926—III—12 Nr, 219).

Valstybinio palaikų mokesčio įstatymo pakeitimas (V.Ž. Nr. 146, eil. 1050) pakeičiamas šitaip:

§ 2.

1 §-e nurodytas mokesnis neimamas:

1) už turtą, kuris tenka nuosavai ar naudotis valstybės, mokslo, švietimo ar labdarybės įstaigoms, bažnyčioms ar vienuolynams;

2) už turtą, kurį sudaro namų apyvokos daiktai, neduodą pelno ir nepalikti pramonės ir prekybos tikslams;

3) už turtą, kuris vertas ne daugiau kaip 5.000 lt,;

4) už žemės ūkį, kurį paveldi šito įstatymo 3 §-o 1 punkte nurodyti asmens;

5) už dalis, gaunamas pinigais iš žemės ūkio, nurodyto šito §-o 4 punkte, jei tos dalys palaikų palikėjo buvo testametu paskirtos.

P a s t a b a. Nurodytas šito §-o 4 punkte žemės ūkis, kurio įpėdinystė prasidėjo („atsidengė“) prieš 1923 metų gruodžio mėn. 23 d., nuo neįmokėto palaikų mokesnio atleidžiamas.

§ 3.

1 §-e nurodytas mokesnis įmamas šitaip:

1) už turtą, kuris tenka,

a) mirus vyrui, jo žmonai, ar mirus žmonai, jos vyrui,

b) arba tiesioginiams žemutiniams įpėdiniams, būtent: sūnums, dukterims, anūkams ar kitiems,

c) arba aukštutiniams įpėdiniams, būtent: tėvams nuo vaikų, ar kitiems,

d) arba tėvų įsūnytiems vaikams,

e) arba vaikų vyrams ar žmonoms,

reikia mokėti *pusantro procento* iš paveldėto turto vertės;

2) už turtą, kuris tenka,

a) posūniams ar podukroms,

b) broliams ar seserims, lygiai tikriesiems, kaip ir vieno tėvo ar vienos motinos,

c) brolių ir seserų vaikams,

reikia mokėti *šeši procentai* iš paveldėto turto vertės;

3) už turtą, kuris tenka netiesioginiams tolimesniems, kaip 2-me punkte nurodyta, giminėms, būtent: trečiojo ar ketvirtojo laipsnio giminėms, — reikia mokėti *devyni procentai* iš paveldėto turto vertės;

4) už turtą, kuris tenka ar tolimesniems, kaip 3-me punkte nurodyta, giminėms ar visai negiminėms, — reikia mokėti *dvylika procentų* iš paveldėto turto vertės;

5) už paveldimą turtą ar jo dalį, jeigu yra didesnės vertės kaip 100 000 litų, iš sumos per 100.000 litų imamas mokesnis *pusantro karto didesnis* už pažymėtą 1, 2, 3 ir 4 šito paragrafo punktuose.

Valstybinio palaikų mokesčio įstatymas papildomas šitokiais naujais paragrafais:

§ 9[1].

Po § 9 įdedamas naujas šitoks paragrafas:

„Įpėdinystei prasidėjus, ne vėliau kaip per du mėnesiu, įpėdiniai, testamento vykdytojai ar mažamečių įpėdinių globėjai turi pranešti atatinkamam mokesnių inspektoriui apie palikto turto kiekį.

Nurodyti asmenys, nusikaltę šito paragrafo reikalavimui, teismo baudžiami ligi šimto penkiasdešimts litų".

§ 12[1].

Po § 12 įdedamas šitoks naujas paragrafas:

„Teismo įstaiga, padariusi nutarimą, kad turtas paveldėjimu tenka iš vieno asmens kitam, arba patvirtinusi testamentą, išduoda teismo sprendimą ar vykdomąjį lakštą tik tada, kai įmokamas to turto palaikų mokestis arba padaromas tam mokesčiui apsaugoti draudimas".

Valstybinio palaikų mokesčio įstatymo pakeitimas (V.Ž Nr. 146, eil. 1050), šitą įstatymo pakeitimą paskelbus, nustoja galios.

Šitas valstybinio palaikų mokesčio pakeitimas veikia nuo paskelbimo dienos.

STULGINSKIS
Respublikos Prezidentas,

Dr. L. BISTRAS
Ministeris Pirmininkas.

Sutartims, draudimams ir suvaržymams, kurie liečia žemės reformai nusavintus turtus, likviduoti įstatymas.

(V.Ž. 1926—V—6 Nr. 223).

§ 1. „Žemės reformos įstatymu" nusavinto turto savininko ar turto valdytojo sutartys ir pasižadėjimai, kurie liečia nusavintą turtą, neprivalomi nei valstybei, nei tiems asmenims, kuriems tas turtas buvo Valstybės perleistas.

§ 2. Žemės reformos reikalams nusavintų turtų draudimai ir suvaržymai nuo šitų turtų nuimami ir uždedami ant paskirto buvusiam savininkui už nusavintą turtą atlyginimo.

Jei „Žemės reformos įstatymu“ nusavinamas ne visas turtas, tai nuo viso turto nuimama proporcinga nusavintam turtui draudimų ir suvaržymų dalis.

§ 3. Jei žemės reformos reikalams turtas nusavinamas be atlyginimo, tai hipotekuotos skolos atlyginamos iš valstybės iždo Žemės reformos įstatymo šešiasdešimt antrame §-e numatytais pasižadėjimo lakštais, tačiau ne daugiau kaip „Žemės reformos įstatymo“ penkiasdešimt aštuntuoju ir penkiasdešimt devintuoju paragrafais savininkas galėtų gauti nusavinant šitą žemę su atlyginimu.

§ 4. Asmuo, turįs teisės valdyti nusavinamą turtą ligi gyvos galvos, visą tą laiką naudojasi pelnu iš paskirto buvusiam savininkui už turtą atlyginimo.

§ 5. Šitas įstatymas neliečia —

a) nuomos sutarčių, kurios nurodytos „Žemės reformos įstatymo“ penkiasdešimt trečiajame §-e,

b) servitutų ir

c) bendrų ganyklų.

§ 6. Šitą įstatymą vykdo Žemės Ūkio Ministeris.

STULGINSKIS
Respublikos Prezidentas

Dr. L. BISTRAS
Ministeris Pirmininkas.

Įstatymas miestų ir miestelių sienose ir jų pirmosios zonos srityje valstybės ir nusavintoms činšo ir nuomos teisėmis valdomoms žemėms sutvarkyti.

(V.Ž. 1926—V—22 d. Nr. 226).

§ 1. Šiuo įstatymu tvarkomos miestų ir miestelių sienos ir jų pirmosios zonos srityje valstybės ir „Žemės reformos įstatymu“ nusavintos („Žemės reformos įstatymo“ § 48) sodybinio pobūdžio žemės —

1) kurios valdomos činšo teisėmis;

2) kurios valdomos neterminines (amžinos) nuomos teisėmis, ir

3) kurios skelbiant „Žemės reformos įstatymą“ (1922 m. balandžio m. 3 dien.) buvo išnuomotos nors ir aprėžtam laikui, bet jose nuomininkai turi ar turėjo savus trobėsius.

P a s t a b a. Sudarytos ligi 1920 metų rugpiūčio mėn. 11 d. naminės pirkimo pardavimo sutartys, kuriomis žemė buvo perleista nuosavybėn su sąlyga, kad, be sumokėtos iš karto pinigų sumos, pirkėjas mokėtų pardavėjui neaprėžtą laiką kas metai tam tikrą mokestį, — yra lygios neterminėms nuomos sutartims.

§ 2. Činšo teisės į šituo įstatymu tvarkomas žemes nustatomos tais pačiais dėsniais, kaip ir teisės į tos pat rūšies žemes kaimų srityse (Įstatymų rinkinio IX tomo ypatingo priedo IV knygos 667—675 straipsniais).

§ 3. Nuomos teisės įrodomos nuomos sutartimis, o jei sutarčių nėra, tai nuomos mokėjimo kvitais ar kitokiais raštais, įrodančiais žemės nuomavimo faktą.

Jeigų įrodymo raštų nėra, tai nuomininkai, kurie turi ar turėjo jų nuomojamose žemėse savus trobėsius, teises į jų valdomas žemes gali įrodyti liudytojais.

§ 4. Visi ginčai del činšo ir nuomos teisių įrodymo valstybės ir žemės reformos reikalams nusavintose žemėse sprendžiami žemės tvarkymo komisijų.

§ 5. Miestų ir miestelių sienose ir jų pirmosios zonos srityje valstybės ir žemės reformos reikalams nusavintos žemės, kurios valdomos činšo teisėmis ar išnuomotos neterm ininėmis sutartimis prieš 1876 metų birželio mėnesio 9 dieną, perleidžiamos jas valdantiems asmenims nuosavybėn be išperkamųjų mokesčių.

Už tokias žemes jų buvusieji savininkai „Žemės reformos įstatymo“ § 58 numatyto atlyginimo negauna.

§ 6. Neterminiriai nuomininkai, kurie yra sudarę sutartis su žemių savininkais po 1876 metų birželio mėnesio 9 dienos, turi teisės jų valdomas miestų ir miestelių sienose ir jų pirmosios zonos srityje valstybės ir nusavintas žemes išsipirkti nuosavybėn, sumokėdami valstybės iždui šito įstatymo 8 §-o nustatytus išperkamuosius mokesčius.

§ 7. Valstybės ir nusavintų žemių termininiams nuomininkams, kurie jų nuomojamose žemėse turi ar turėjo savus trobėsius, gali būti duota nuosavybėn išsipirktinai ligi vieno ha iš jų nuomojamos žemės miestų ir miestelių sienose ir ligi pustrečio ha jų pirmosios sienos srityje.

§ 8. Išperkamieji mokesčiai už perleidžiamas nuomininkams nuosavybėn žemes nustatomi —

1) neterminiriams nuomininkams, kurių nuomos mokestis nekeičiamas, dauginant jų mokėtą metinį mokestį iš 20;

2) neterminiriams nuomininkams, kurių nuomos mokestis sutartyse nustatyta tvarka keičiamas, ir termininiams nuomininkams — dauginant iš 20 paskutinį žemės savininkui sumokėtą metinį mokesnį.

Išperkamieji mokesčiai Žemės Reformos Valdybos gali būti išdėstyti dešimčiai metų su 5% palūkanų.

§ 9. Jei nuomininkai, be sutartimi nustatyto mokesčio pinigais, turėjo atlikti žemės savininko naudai bet kurias naturalines prievoles, tai, apskaičiuojant šito įstatymo 8 §-e nustatytą išperkamąjį mokestį, prie metinės mokesčio sumos pridedama pakeista pinigais savininko naudai atliekamos naturalinės prievolės vertė.

§ 10. Atliekamų žemės savininko naudai prievolių vertę nustato Žemės Reformos Valdyba.

§ 11. Rusų rubliais nustatytas nuomos mokestis keičiamas litais, skaitant vieną rublį lygų penkiems litams, o vokiečių markėmis ir auksinais—Jungtinių Amerikos Valstybių dolerio dienos kursu.

§ 12. Jeigu išperkamiemsiems mokesčiams nustatyti reikalaujamų šio įstatymo 8 ir 9 §§-se žinių negalima būtų gauti ar jos sukeltų abejojimų, tai metinį nuomos mokestį nustato Žemės Reformos Valdyba, atsižvelgdama į tame pačiame mieste ar miestelyje kitų nuomininkų mokamus mokesčius ir laiką, nuo kurio žemė valdoma nuomos teisėmis.

§ 13. Jei činšininkas ar nuomininkas savo teises į valdomos žemės dalį yra perleidęs kitam asmeniui, tai tas asmuo turi teisės gauti nuosavybėn jam perleistą žemę, o činšininkas ar nuomininkas — likusią žemės dalį šito įstatymo pagrindais.

§ 14. Činšininkams ir nuomininkams, gaunantiems šituo įstatymu nuosavybėn žemę, nuosavybės teisėms įrodyti duodami žemės perleidimo aktai „Žemės reformos įstatymo" 51 §-o nustatyta tvarka.

Pažymėtiems šitame paragrafe asmenims „Pošlinų įstatymo pakeitimas" (V.Ž. Nr. 213, eil. Nr. 1409) ir „Notariato įstatymo pakeitimas" (V.Ž. Nr. 213, eil. 1410) — netaikomi.

§ 15. Kol žemės perleidimo aktai nėra duoti, netermininiai valstybės ir nusavintų žemių nuomininkai, kurie tas žemes pradėjo nuomoti po 1876 metų birželio mėnesio 9 dienos, privalo mokėti jų sutartimis nustatytą nuomos mokestį valstybei; tie iš jų, kurie jau yra sudarę naujas sutartis su Žemės Ūkio Ministerija, moka naujai sudarytomis sutartimis.

Termininiai nuomininkai turi sudaryti sutartis Žemės Ūkio Ministerijos nustatytomis sąlygomis. Činšininkai ir nuomininkai, sudarę su Žemės Ūkio Ministerija sutartis, nustoja teisių, kurias jiems duoda senos sutartys.

Činšininkai ir netermininiai nuomininkai, kurie savo žemes valdo sutartimis, sudarytomis prieš 1876 metų birželio mėnesio 9 dieną, nuo činšo ir nuomos mokesčio atleidžiami.

§ 16. Duodant šito įstatymo 14 §-e nustatytus žemės perleidimo aktus, perleidžiamai nuosavybėn žemei duodamas valstybės naudai draudimas nesumokėtų išperkamųjų mokesčių sumos didumo.

Jei neterminės nuomos teisės yra įkeistos, tai skoloms atsiimti pirmumą turi valstybė.

§ 17. Kol bus sumokėti išperkamieji mokesčiai, gautos šituo įstatymu žemės savininkai be Žemės Ūkio Ministerijos leidimo neturi teisės jos perleisti, pasidalinti, įkeisti ar apsunkinti bet kuriais naujais suvaržymais.

§ 18. Jei išperkamieji mokesčiai nustatytu laiku nebūtų sumokėti, tai perleistoji nuosavybėn žemė gali būti parduota iš

varžytynių Žemės Ūkio Ministerio nustatyta tvarka. Iš gautos sumos išskaitomi nesumokėti išperkamieji mokesčiai ir valstybės padarytos žemės pardavimo išlaidos; likusioji suma atiduodama savininkui.

§ 19. Šitą įstatymą vykdo Žemės Ūkio Ministeris per Žemės Reformos Valdybą ir žemės tvarkymo komisijas.

Žemės Ūkio Ministeris šitam įstatymui vykdyti leidžia instrukcijų.

STULGINSKIS
Respublikos Prezidentas.

DR. L. BISTRAS
Ministeris Pirmininkas

II.

Teisingumo Ministerio įsakymai:

Paskirti: *Vincas Ačas*—Joniškio Notaru nuo 1925 m. lapkr. 26 d. (Įsak. Nr. 247) ; Kauno Sunk. d. Kal. viršin. padėjėjas *Mečius Reikala*—to paties kalėjimo Viršininku — nuo š.m. sausio 16 d. (Įsak. Nr. 5); e. Kauno Ap. T. svarbesnioms byloms T. Tardytojo pareigas *Martynas Kavolis* — Kauno Ap. T. V. Gynėjo Padėjėju — nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 13); Kauno A. Teismo jaun. kand. *Jurgis Kasakattis* —Trakų nuov. T. Teisėju nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 17); Kauno A. Teismo vyr. kand. *Vincas Augulis-Kazlauskas*— Kauno II nuov. T. Teisėju nuo š.m. vasario 11 d. (Įsak. Nr. 23) ; *Leonas Iliasevičius* — Šiaulių sunk. d. kalėjimo Viršininku nuo š.m. vasario 17 d. (Įsak. Nr. 26); *Kostas Bražėnas*—Utenos Notaru nuo š.m. balandžio 21 d. (Įsak. Nr. 65); *Petras Kazilionis Linkevičius*—Šiaulių I nuov. T. Teisėju nuo š.m. balandžio 21 d. (Įsak. Nr. 68).

Pavesta eiti pareigos: Šiaulių A. Teismo jaun. kand. *Jonui Štarui* — Mažeikių nuov. T. Tardytojo nuo 1925 m. gruodžio 1 d. (Įsak Nr. 245); *Vaclovui Zlotoravičiui*—Vabalninko nuov. T. Teisėjo nuo š.m. sausio 1 d. (Įsak. Nr. 258), e. Ežerėnų nuov. T. Tardytojo par. *Motiejui Jakubauskui*— Panevėžio A.T. svarbesnioms b. T. Tardytojo nuo š. m. sausio 1 d. (Įsak. Nr. 267); l.e. ypatingai svarb. b. T. Tardytojo par. *Ignui Paškevičiui*—Kaišedorių nuov. T. Teisėjo nuo š.m. vasario 1 d (Įsak. Nr. 11); *Klemensui Arminui*— ypatingai svarb. b. T. Tardytojo nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 11); Šiaulių A. Teismo vyr. kand. *Vytautui Balčiūnui*—Varnių nuov. T. Tardytojo nuo š. m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 15); *Juozui Krukauskui*—Ežerėnų nuov. T. Tardytojo nuo š.m. vasario 15 d. (Įsak. Nr. 24); Šiaulių A.

Teismo vyr. kand. *Dominykui Bružui*—Telšių nuov. T. Teisėjo nuo š.m. kovo 8 d. (Įsak. Nr. 34); *Stasiui Sasnauskui*—Kauno Ap. Teismo svarbesnioms b. T. Tardytojo nuo š.m. kovo 17 d. (Įsak. Nr. 41); Šiaulių A. Teismo Sekretoriui *Vsevolodui Krukauskui*—Telšių nuov. T. Tardytojo (laikinai) nuo š.m. gegužės 1 d. (Įsak. Nr. 71); Kauno A. Teismo jaun. kand. *Povilui Kubiliui*—Utenos II nuov. T. Tardytojo nuo š.m. gegužės 1 d. (Įsak. Nr. 76).

Perkelti: e. Varnių nuov. T. Tardytojo par. *Adomas Kupstas*— į Panevėžio I nuov. nuo 1925 m. gruodžio 16 d. (Įsak. Nr. 250); Kauno I nuov. T. Teisėjas *Stasys Gerubavičius* — į Kauno III nuov. nuo š.m. vasario 11 d. (Įsak. Nr. 21); e. Kauno II nuov. T. Teisėjo par. *Bonifacas Šemetas* — į Kauno I nuov. nuo š.m. vasario 11 d. (Įsak Nr. 22); e. Telšių nuov. T. Teisėjo par. *Silvestras Leonas* — į Biržų nuov. nuo š.m. kovo 8 d. (Įsak. Nr. 33); Ukmergės Notaras *Aleksandras Švabinskas*—į Šiaulius nuo š.m. balandžio 21 d. (Įsak. 63); Utenos Notaras *Pranas Rimša*—į Ukmergę nuo š.m. balandžio 21 d. (Įsak. Nr. 64); Šiaulių I nuov. T. Teisėjas *Juozas Šviestys* — į Kelmės nuov. nuo š.m. balandžio 16 d. (Įsak. Nr. 67).

Patvirtinti: e. Aleksoto nuov. T. Teisėjo par. *Elena Jackevičaitė* — tos pačios nuov. T. Teisėju nuo š.m. sausio 1 d. (Įsak. Nr. 265); e. Joniškio nuov. T. Teisėjo par. *Arsenijus Krečinas* — tos pačios nuov. T. Teisėju nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 14).

Atleisti iš tarnybos: e. Vabalninko nuov. T. Teisėjo par. *Liucijonas Tumas*, del jo paties prašymo, nuo š.m. sausio 1 d. (Įsak. Nr. 257); Šiaulių sunk. d. kal. Viršininkas *Marijonas Romoslauskas* — nuo š.m. sausio 1 d. (Įsak. Nr. 268); Trakų nuov. T. Teisėjas *Gabrielius Cižikas*, del jo paties prašymo — nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 6); e. Kaišedorių nuov. T. Teisėjo par. *Marcelius Vitkauskas*, del jo paties prašymo — nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 7); Kauno Ap. Teismo V. Gynėjo Padėjėjas *Klemensas Arminas*, del paskyrimo kiton tarnybon — nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 12); Seinų nuov. T. Teisėjas *Antanas Zidžiūnas* — nuo š.m. kovo 1 d. (Įsak. Nr. 28); Biržų nuov. T. Teisėjas *Povilas Afanasjevas* — nuo š.m. kovo 8 d. (Įsak. Nr. 32); Šiaulių Notaras *Petras Labanauskas* — nuo š m. balandžio 16 d. (Įsak. Nr. 56); Kelmės nuov. T. Teisėjas *Kazys Eidimtas*, del jo paties prašymo — nuo š.m. balandžio 1 d. (Įak. Nr. 66); e. Raseinių nuov. T. Tardytojo par. *Zigmas Michalauskas*, del jo paties prašymo — nuo š.m. gegužės 8 d. (Įsak. Nr. 81).

Pavesta atlikti Notarų darbas: Anykščių nuov. T. Teisėjui (Įsak. Nr. 10 š.m. sausio 22 d) ir Malėtų nuov. T. Teisėjui (Įsak. Nr. 51 š.m. balandžio 9 d.).

Įsteigtas Kretingos kalėjime Bajoruose sunkiųjų darbų kal. skyrius nuo š.m. vasario 1 d. (Įsak. Nr. 16).

Atsiųstos Redakcijai knygos:

1. *Prof. M. Römer'is.* **Reprezentacija ir Mandatas.** Lietuvos Universiteto Teisių Fakulteto Darbai. III Tomas 1 knygos. 1926 m. Kaina 20 lt.

2. *Dr. jur. Pranas-Viktoras Raulinaitis.* **Parlamentarizmas.** *Istoriniai-teoretiniai parlamentinės tvarkos bruožai.* 1925 m.

Redaktorius **A. Kriščiukaitis.**